T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
UYGULAMALI SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI
UYGULAMALI SOSYOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE'YE GÖÇ EDEN SURİYELİ ÇOCUKLARIN SOSYALLEŞME SÜRECİ ve EĞİTİM KONUSUNDA GELİŞTİRİLEN FARKLI PRATİKLER

Günnur CANPOLAT

İSTANBUL, 2020

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
UYGULAMALI SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI
UYGULAMALI SOSYOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE'YE GÖÇ EDEN SURİYELİ ÇOCUKLARIN SOSYALLEŞME SÜRECİ ve EĞİTİM KONUSUNDA GELİŞTİRİLEN FARKLI PRATİKLER

Günnur CANPOLAT

Danışman: Doç. Dr. Mustafa POYRAZ

İSTANBUL, 2020

T.C. İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Sosyal Bilimler Enstitüsü Uygulamalı Sosyoloji Yüksek Lisans programı öğrencisi Günnur CANPOLAT'ın "Türkiye'ye Göç Eden Suçlu Çocukların Sosyalleşme Süreci ve Eğitim Konusunda Geliştirilen Farklı Politikalar" başlıklı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulu 31.05.2019 tarih ve 2019/495/01 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	UNVANI, ADI SOYADI	İMZA
TEZ DANIŞMANI	: Doç. Dr. Mustafa POYRAZ	
JÜRİ ÜYESİ	: Prof. Dr. A. Korkut TUNA	
JÜRİ ÜYESİ	: Prof. Dr. Şükrü ASLAN	

(*) Yüksek lisans tez savunma jürileri en az biri kurum dışından olmak üzere danışman dahil en az üç öğretim üyesinden oluşur. Jürinin üç kişiden oluşması durumunda eş danışman jüri üyesi olamaz. Eş tez danışmanının jüri üyesi olması durumunda asıl jüri beş üyeden oluşur.

ENS.FR.Y15 06.11.2017

ÖZ

Suriye'deki iç karışıklıktan ve savaş ortamından kaçarak kendilerine bir sığınak arayan milyonlarca göçmen Türkiye'ye sığınmak zorunda kalmıştır. Resmi rakamlara göre Türkiye 3 milyon 600 binden fazla Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye'de bulunan Suriyeli nüfusunun demografik özellikleri incelendiğinde; 1 milyondan fazla zorunlu eğitim çağında, yarım milyon Suriyelinin ise potansiyel eğitim çağında olduğu görülmektedir. Bu çalışma, çocukların bulunduğu topluma adapte olmasını ve kendi geleceklerini inşa etmelerini sağlamada en etkili aracın eğitim olduğu düşüncesinden hareket edilerek oluşturulmuştur.

Çalışmada, Türkiye'ye çocukken sığınmış Suriyeli mülteci gençlerle ve çocuklarla ülkemize göç ettikleri günden bugüne kadar geçen süreçte; literatürde tespit edilen kayıt ve dil sorunu, okul yöneticileri ile öğretmenlerin tutum ve davranışlarından kaynaklanan sorunlar, arkadaşları ile yaşadıkları iletişimsizlik, çocukların çalışmak zorunda bırakılması gibi sorunlarda nelerin değişip-değişmediğini anlama amacıyla görüşmeler yapılmış, okulda yaşadıkları bütün sürecin genel bir değerlendirmesi de yapılmıştır. Bunların yanı sıra çocukların okul dışındaki sosyalleşmeleri de çalışmamızın bir bölümünü oluşturmaktadır.

Çalışma, nitel araştırma yöntemi kullanılarak Başakşehir, Şahintepe, Güvercintepe ve Göçmen Konutları'nda yapılan uygulamalı bir alan çalışmasıdır. Alan çalışması 2019 Nisan ve Mayıs aylarında gerçekleştirilmiştir. Kartopu yöntemi ile ulaşılan 25 aileden 79 kişilik bir örneklem guruba ulaşılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; örneklemlerimizin çoğunluğunun Arap kökenli Suriyeli olduğu tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak Türk okuluna giden gruplar dil sorunu, okul öğretmenleri ve arkadaşları ile yaşadıkları iletişim sorunları, bunların yanı sıra anlatılan dersleri anlayamama ve konulara vakıf olamama, ödevlerini yapamama gibi oldukça önemli problemler yaşamışlardır. Türk okuluna gitmeyi tercih eden veyahut bir süre sonra Türk okuluna gitmeye karar veren örneklemlerin eğitimi önündeki sorunlarının bugün itibariyle aşıldığı tespit edilmiştir. Ancak ilkokula 2. 3. veya 4. sınıftan itibaren

gitmeye başlayan çocuklar, ilkokula 1. sınıftan başlayan çocuklara göre bu süreci daha zor geçirmişlerdir. Ancak son iki yıldır bütün ilkokullarda açılan Türkçe kursları ile bu soruna da çözüm getirilmiştir. Açılan bu kurslar ile Türkçesi iyi olmayan Suriyeli çocukların dillerini geliştirmeleri ve buna bağlı olarak da eğitime daha hızlı entegre olmaları sağlanmıştır.

Devlet yetkileri, Suriyeli çocukların ileriki eğitim hayatlarında sorun yaşamamaları için sadece devlet okullarına gitmelerini sağlamak amacıyla Arap okullarının kapatılmasına karar vermiştir. Bu nedenle Türkiye'ye geldikleri andan itibaren kendi dillerinde eğitim almayı tercih eden örneklemler, bu yıl itibariyle devlet okullarına gitmeye başlayacaklardır. Bu çocuklar, Türkçeyi anlama kabiliyetlerini daha çok geliştirmiş, ancak konuşma becerilerini oldukça az geliştirebilmişlerdir. Bu durumda olan örneklemlerin bu süreci daha kolay atlatmaları için sadece ilkokullarda oluşturulan Türkçe kurslarının orta ve liselerde de oluşturulması gerekmektedir. Aksi takdirde özellikle özel Türkçe eğitimi almaya imkanı olmayan örneklemlerin, eğitimlerinde başarısızlığa uğramaları neticesinde okullarını terk etmeleri ile sonuçlanacaktır. Okullaşmış örneklemlerin okul dışındaki sosyalleşmeleri konusunda da önemli bir yol alınmıştır. Türkiye'ye geldikleri andan itibaren çalışmak zorunda kalan örneklemler ise uyum sağlayabilme noktasında dezavantajlara sahip oldukları için sosyal uyum sağlamada zorluk çekmektedirler. Ayrıca kimlikleri olmadığı için okullaşamayan örneklemlerin de ileriki yıllarda sosyal uyum sorunu yaşayabilecekleri ön görülmektedir.

ABSTRACT

Millions of refugees who had to flee their country Syria due to the internal disorder and war in search of a shelter, have taken shelter in Turkey. According to the official figures, Turkey hosts more than 3,600 millions of Syrian people. When the demographic features of Syrian population living in Turkey is reviewed, it is seen that there are more than 1 million of Syrian people who are at the age of compulsory education and half million of Syrian are at the age of potential education. This study has been based on the idea that the most effective tool for adapting children to the society where they live in and for enabling them to construct their own future is the education. In this study, Syrian refugee adolescents and children have been negotiated in order to understand what has changed and not changed in terms of problems such as enrollment and language problems, problems caused by attitudes and behaviors of school management and teachers, communication problems experienced with friends, and obligation to work detected in the literature so far since the day when they migrated to Turkey; and whole duration that they have spent in the school have been evaluated in general. Besides, socialization of children outside of school constitutes a part of our study.

The study is an applied field study and a qualitative one conducted at Başakşehir, Şahintepe and Güvercintepe Refugee Houses (Sites), in April and May 2019. Members of the sampling frame were 79 people from 25 families and snowball sampling method was employed.

The findings of the study reveal that the majority of our sampling frame is made up of Syrians of Arab origin. As a result, the ones attending Turkish schools had the serious problems of communication with peers and teachers, not being able to understand and have a mastery over the content presented as well as not being able to do homework. It has been determined that as of today, the problems suffered by the members of the sampling frame who decided to attend Turkish schools either at the beginning or at a later

period have been overcome. However, the children who attended primary school as from the 2nd, 3rd or 4th grades went through this period in a more difficult way than those who started as a first grader. This problem, too, has been solved thanks to the courses that have been given in all of the primary schools in the last two years. These courses offered have provided the Syrian students having problems with the Turkish language the opportunity to improve their Turkish and thus adapt to education sooner.

In order to protect the Syrian children from problems in their future educations, state officials decided to give them education only in state schools and to close Arab schools. Therefore, members of the sampling frame preferring to have education in the mother language will attend state schools from the very beginning. In terms of learning Turkish, understanding (receptive) skills of these children are better than their speaking skills that at poor levels. In order for these members of the sampling frame to get over this period at ease, it is necessary that both lower secondary and upper secondary schools give Turkish courses in addition to the primary schools already giving these courses otherwise members of the sampling frame, especially those not having the opportunity to take Turkish courses will drop out of school as a result of failure in education. Members of the sampling frame attending a school have made better progress in terms of socialization in extrascholastic contexts. Members of the sampling frame who have had to work as from the first moment after their arrival in Turkey, which is a disadvantage, have had difficulties in social adaptation. In addition, it is predicted that members of the sampling frame not attending a school due to not having identity cards may be confronted with social adaptation problems.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....5
ABSTRACT.....7
İÇİNDEKİLER.....9
TABLOLAR LİSTESİ.....12
GRAFİKLER LİSTESİ.....13
RESİMLER LİSTESİ.....13
KISALTMALAR.....14
GİRİŞ.....17
Araştırmanın Metodolojisi.....20
BİRİNCİ BÖLÜM.....25
1. GÖÇ KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ.....25
1.1. Göçmen ve Mülteci.....26
1.2. Göçün Sosyal Entegrasyon Boyutu.....29
İKİNCİ BÖLÜM.....35
2. TÜRKİYE'DE YAŞAYAN SURİYELİ ÇOCUKLARIN EĞİTİME ERİŞİMİNİ SAĞLAMAK İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR.....35
2.1. Türkiye'deki Suriyelilere Dair Genel Sayısal Bilgiler.....35
2.2. Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Eğitim Çalışmaları.....38
2.3. MEB'in Türkiye'ye Sığınan Suriyelilerin Eğitimini Düzenleme Çalışmaları.....43
2.4. Yerel Yönetimlerin Suriyeli Sığınmacı Çocuklara Yönelik Eğitim.....48
2.5. STK'ların Suriyeli Sığınmacı Çocuklara Yönelik Eğitim Çalışmaları.....51
2.6. Mülteci ve Sığınmacıların Eğitim Hakkı ve Hukuki Durumu.....53
2.7. Çocuk İşçiliğinin Engellenmesi Yönünde Yapılan Mevzuatlar.....58
2.7.1. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi.....58
2.7.2. ILO/IPEC Projeleri.....62
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....63
3. TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ SIĞINMACI ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNİ VE OKULA ERİŞİMİNİ ENGELLEYEN FAKTÖRLER.....63

3.1. Suriyelilerin Kayıt Altına Alınma İşlemleri....64
3.2. Okula Kayıt Sorunu....65
3.3. Dil Sorunu....67
3.4. Öğretmen ve Okul İdarecisi Sorunu....68
3.5. Bürokratik Süreçler....69
3.6. Kültürel Nedenler....71
3.7. Ulaşım Engeli....72
3.8. Savaş Öncesi Suriye'de Çocuklara Verilen Eğitim ve Yansımaları....72
3.9. Çocuk İşçiliği....73
3.10. Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacı Çocukların Barınması Üzerine Bir Araştırma76
3.11. Göç Sonrası Çocukların Ruh Sağlığının Etkileyen Etmenler....78
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM....83
4. BULGULAR....83
4.1. Odak Grubun Genel Özellikleri....83
4.2. Demografik Yapı....84
4.3. Ekonomik Durum....86
4.4. Göç Sürecinde Yaşananlar ve Etkileri....87
4.4.1. İç Savaş Öncesi Yaşam....87
4.4.2. İç Savaş Deneyimi ve Türkiye'ye Göç Kararı....87
4.4.3. Göçmen Kampları ve İç Göç Süreci....90
4.4.4. İç Göç....90
4.5. Türkiye'de Yerleşme ve Tutunma Süreci....91
4.5.1. Barınma ve Ekonomik Gereksinimler....92
4.5.1.1. Barınma....92
4.5.1.2. İstihdam....93
4.5.2. Suriyelilerin Etnik ve Kültürel Farklılıkları....98
4.5.3. Dil Sorunu ve Gelişim Süreci....100
4.5.3.1. Annelerin Türkçe Konuşma Düzeyi....102
4.5.3.2. Babaların Türkçe Konuşma Düzeyi....102
4.6. Sosyalleşme Süreci....103
4.6.1. Çocukların Sosyal İlişkileri: Komşuluk, İş, Okul ve Sosyal Etkinlikler....103

4.6.2. Gençlerin Sosyal İlişkileri: Komşuluk, İş, Okul ve Sosyal Etkinlikler 108
4.6.3. Ebeveynlerin Sosyal İlişkileri: Komşuluk, İş ve Sosyal Etkinlikler.....108
4.6.4. Türk Toplumunun Göçmenlere Yaklaşımı.....109
4.7. Öğrencilerin Eğitim Süreci 111
4.7.1. Eğitime Ulaşım ve Kayıt, Okul Türleri ve Tercihler 111
4.7.1.1. Eğitime Ulaşım ve Kayıt 111
4.7.1.2. Okul Türleri ve Tercihler.....113
4.7.2. Okul Yönetimleri ve Öğretmen İlişkileri 113
4.7.3. Eğitimde Farklı Pratikler.....116
SONUÇ ve ÖNERİLER.....119
EKLER 127
KAYNAKÇA.....131

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Gordon'un asimilasyon süreci teorisi: 32
Tablo 2: Yıllara ait göç durumu – Suriye / Türkiye: 36
Tablo 3: Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli halkın yaş ve cinsiyet dağılımı: 36
Tablo 4: Suriyeli göçmenlerin ikamet ettiği şehirler sıralaması: 37
Tablo 5: (2017-2018) Yıllara göre ülkemizde eğitime erişimi sağlanan Suriyeli öğrenci sayısı: 67
Tablo 6: Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli çocukların yaş ve cinsiyet dağılımı: 72
Tablo 7: Ruh Sağlığını Etkileyen Olumlu ve Olumsuz Etmenler Tablosu: 79
Tablo 8: Çocuk ve Gençler İçin Risk ve Koruyucu Etmenler: 81
Tablo 9: Araştırma grubunun demografik özelliklerine ilişkin frekans dağılımı – 1. Kısım: 84
Tablo 10: Araştırma grubunun demografik özelliklerine ilişkin frekans dağılımı – 2. Kısım: 85
Tablo 11: Araştırma grubunun demografik özelliklerine ilişkin frekans dağılımı– 3. Kısım: 87
Tablo 12: Örneklemlerin yaş ve Türkiye'de bulunma sürelerini gösteren frekans değerleri: 89
Tablo 13: Örneklem ve ebeveynlerinin çalışma durumunu gösterir frekans değerleri: 95
Tablo 14: Örneklem hanelerin toplam aylık geliri ve STK'larından yardım alma durumu: 95
Tablo 15: Örneklemlerin etnik köken ve Türkiye'de bulunma süreleri dağılımı: 99
Tablo 16: Örneklemlerin Türkçe konuşma durumunu ve etnik köken dağılımı: 101

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Örneklemlerin Türkiye'ye geldiklerindeki yaşlarına göre dağılımı: 92
Grafik 2: Örneklerim etnik köken, Türkiye'de buluma süresi ve Türkçe konuşma düzeyi: 101
Grafik 3: Örneklem annelerinin Türkçe konuşma durumu: 103
Grafik 4: Örneklem babalarının Türkçe konuşma durumu: 104
Grafik 5: Örneklemlerin öğrencilik ve iş hayatı durumunu: 107
Grafik 6: Öğrenci ve Çalışan grupların hane gelirleri bakımından kişi başına düşen aylık ortalama gelir tablosu: 108

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Görüşülen bir örneklem iç savaşta aldığı ağır yaraların görüntüsü: 88
Resim 2: Suriyeli göçmenlere verilen orijinal ikamet izin belgesi örneği-Kimlik: 91

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği
ABD : Amerika Birleşik Devletleri
AFAD : Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM : Birleşmiş Milletler
BM : Birleşmiş Milletler
BMÇHS : Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi
BMMYK : Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
DİE : Devlet İstatistik Kurumu
DSÖ : Dünya Sağlık Örgütü
GEM : Geçici Eğitim Merkezleri
HDD : Hayata Destek Derneği
HUGO : Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi
ILO : Uluslararası Çalışma Örgütü
ILO : Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM : Uluslararası Göç Örgütü
İKGV : İnsan Kaynağını Geliştirme Vakıf
KMÜ : Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
KPSS : Kamu Personeli Seçme Sınavı
Md. : Madde
MEB : Millî Eğitim Bakanlığı
ÖSYM : Öğrenci Seçme Yerleştirme Merkezi
PICTES : Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi
PTT : Posta ve Telgraf Teşkilatı
SGDD : Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
STK : Sivil Toplum Kuruluşları
TED : Türk Eğitim Derneği
TESAM : Türkiye Ekonomik Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi

TESEV : Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı
TODAİE : Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü
TÜBA : Türkiye Bilimler Akademisi
TÜBİTAK : Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UNCHR : Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNDP : Birleşmiş Milletler Kalkınma Vakfı
UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNİCEF : Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
ÜAK : Üniversitelerarası Kurul
YÖK : Yükseköğretim Kurulu
YUKK : Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
YÖBİS : Yabancı Öğrenci Bilgi İşletim Sistemini
YURTKUR : Yüksek Öğrenim, Kredi ve Yurtlar Kurumu
RPP : Suriye Bölgesel Müdahale Planı
İPM : İstanbul Politikalar Merkez

GİRİŞ

Bugün uluslararası göçü anlamak için birçok kavram kullanılmaktadır. En genel anlamıyla göç; insanların, birtakım nedenlerden dolayı yaşadıkları topraklardan uzaklaşarak veya uzaklaştırılarak yeni yaşam alanlarına kapı açması olarak tanımlanmaktadır. Dinamik, karmaşık, çok boyutlu ve devinimli bir yapı olarak değerlendirilen göç olgusu, farklı tanımlamalarla da açıklamaya çalışılmıştır. Bu karmaşık yapı içerisinde göç, iç-dış göç, bireysel-kitlesel göç, kalıcı-geçici göç, zorunlu ve gönüllü göç olarak çeşitlenmektedir. Çalışmamızın kapsamını zorunlu göç olgusu oluşturmaktadır.

Sonuç olarak göç nedeni her ne olursa olsun insanlar göç ettiği ülkede yaşadığı sürece sosyal ve kültürel yapısına uyum sağlamak zorundadır. Bu nüfus hareketi hem göç edenleri hem de göç edilen yeri oldukça derinden etkilemektedir. Bu nüfus hareketini, göç edilen yer bağlamında incelediğimizde gidilen ülkenin ekonomisini, sosyal yaşamını, sağlık ve güvenlik gibi pek çok alanını etkilediği görülmektedir. Küreselleşme ile birlikte uluslararası göç hareketlerinde büyük bir artış gerçekleşmiştir. Bu göç hareketlerinin önemli bir kısmını ise çocuklar ve gençler oluşturmaktadır. Göçmen çocuklar ve gençler gittikleri yerlerde ekonomik sıkıntılara bağlı olarak barınma, eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlerin sağlanamaması gibi sorunlar yaşamakta ve toplum dışına itilmektedirler. Bu sorunlar arasında bulunan çocuk işçiliği ve çocuk sağlığı, eğitime ve sosyal hayata katılımı etkilediği için oldukça önemli bir etkendir. Çocuk işçiliği yoksul kesimi ilgilendiren bir sorun olmasının dışında göçmen çocukları da ilgilendiren bir sorun haline gelmiştir. Bu nedenle göçmen çocukların ve gençlerin sorunlarının çözümünde sosyal ve kültürel alanlarda gelişmelerine izin verecek düzenlemelerin yapılmasını gerektirmektedir.

Araştırma konumuz olan göç, 2011'den bu yana bütün dünyanın gündeminde olan Suriye sorunun bir parçasıdır. Suriye'de 2011 yılının Mart ayında başlayan halk ayaklanması ilerleyen zaman içerisinde ciddi boyutlara ulaşarak iç savaşa dönüşmüştür. Bu iç savaş, yüz binlerce insanın hayatını kaybetmesine ve milyonlarca Suriyelinin ülkesini terk etmesine neden olmuştur. Beş milyondan fazla Suriyeli Ortadoğu'daki ülkelere gitmeyi

tercih etmiştir. Bu ülkeler, Suriye'ye coğrafi sınırı ve yakın komşu olan Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır'dır. Bu ülkeler arasında "açık kapı politikası" ile en büyük sorumluluğu Türkiye almıştır. Mülteci Derneğinin 2019 verilerine göre Türkiye, 1 milyon 977 bin 562'si erkek, 1 milyon 672 bin 188 ise kadın olmak üzere 3 milyon 649 bin 750 Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. Bu nüfusun 1 milyon 696 bin 799'u 0-18 yaş aralığında Suriyeli çocuklardan oluşmaktadır. 19-24 yaş aralığında ise 550.418 genç bulunmaktadır. Bu verilere göre Türkiye'de bulunan Suriyelilerin çoğunluğunun çocuk ve genç nüfustan oluştuğu görülmektedir.

2011 yılında başlayan Suriye'deki iç savaşın halen devam ediyor olması Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin sayısının artmasına neden olmuştur. Türkiye ilk başlarda insani olarak yaklaşarak Suriyelilerin can güvenliği, barınma, beslenme ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasına odaklanmıştır. Ancak Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de kalacaklarının belli olmasının ardından uzun vadeli politikalara ihtiyaç duyulmuştur.

Eğitim herkes için ve her zaman önemli bir kavram olmakla birlikte söz konusu göçmen çocuklar olunca eğitimin rolü çok daha önem kazanmaktadır. Nitekim birçok sosyal bilimci tarafından eğitim, göçmen çocukların sosyal hayata uyumunda merkezi bir rol üstlenmektedir.

Göçmen çocukların eğitimi insani temel haklardan biri olmaktadır. Bu bağlamda devletler tüm çocuklara temel eğitim vermekle yükümlüdür (UNİCEF, 2017). Çocuklar göç ettikleri toplumların yapısına ve eğitimine katılma hususunda pek çok problem ile karşılaşmaktadırlar. Göçmen çocukların eğitimden uzak kalması ise çocukların suç örgütlerine katılma, istismara uğrama ve dilencilik yapma gibi riskleri doğurmaktadır.

Türkiye iç savaşın başladığı ilk günlerden 2015'e kadar bütün Suriye vatandaşlarını kabul eden "Açık Kapı Politikası" ilan etmiştir. Bu politika ile Suriye vatandaşlarına sınırdan serbest geçiş hakkı verilmiştir. Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye yaptığı ilk göç 29 Nisan 2011 tarihinde olmuştur. 252 Suriyelinin ülkeye girişi ile başlayan göç dalgası günümüzde 3,5 milyonu aşmıştır. Türkiye'nin açık kapı politikasını diğer sınır ülkeler Ürdün ve Lübnan'da uygulamıştır. Ancak Suriyelilerin sığındıkları üç ülkede karşılaştıkları ortamlar ve muameleler birbirinden farklı olmuştur. Bu bağlamda ayrıntılı bilgi elde etmek için: Ferhat Pirinçci (2018). "Suriye'ye Komşu Ülkelerin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası" Tesam Akademi Dergisi. ss 6-17 bkz.

Suriyeli çocuklar ve gençlerin Türkiye'de nitelikli bir eğitimden geçmesi öncelikle gelecekleri açısından önemlidir. Aldıkları eğitim, sosyal yaşam içindeki yerlerini belirleme noktasında önemli bir etken olmaktadır.

2011'den bugüne kadar Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitime erişiminin sağlanması hususunda pek çok çalışma yapılmıştır. Ancak Suriyelilere geçici koruma statüsü verilmesi ile birlikte bu statüyü destekleyen yasal düzenlemeler de yapılmıştır. 2014'te yürürlüğe konan "Geçici Koruma Yönetmenliği" ve eğitime erişim hakkındaki "Yabancılara Yönelik Eğitim ve Öğretim Hizmetleri Genelgesi" ile Suriyeli çocuklar Geçici Eğitim Merkezlerinde (GEM) okuma haklarının yanı sıra devlet okullarında eğitim alma hakkı elde etmişlerdir. Önümüzdeki yıllarda ise tamamen devlet okullarına gitmeleri planlanmaktadır. Türkiye'deki Suriyeli çocukların sayısının 1 milyon 696 bin 799'unun 0-18 yaş aralığında olduğu düşünüldüğünde, bu çocukların Türkiye'nin sosyal ve kültürel yapısına uyum sağlaması önem arz etmektedir. Bunu sağlamanın en önemli yolu eğitimden geçtiği için bu başlık Türkiye'nin üzerinde düşünmesi gereken konuların başında gelmektedir.

Alan çalışmalarında, bu çocukların okullaşmalarının önünde kayıt sorunu, ulaşım sorunu, dil sorunu, öğretmen ve idareci sorunu, arkadaşları ile yaşadıkları iletişimsizlik, bürokratik süreçler ve kültürel nedenler gibi problemler tespit edilmiştir. Bu sorunlardan dolayı çok sayıda Suriyeli çocuğun okullaşamadığı belirtilmiştir. Ebeveynlerin iş bulamaması ya da ucuz iş gücünden kaynaklı Suriyeli çocukların çalışması da alan çalışmalarında sıkça dile getirilmiştir. Bunların yanı sıra Suriye'de yaşanan iç savaştan çocukların ve gençlerin içinde bulunduğu psikolojik durumu da alan yazında sıkça gündeme gelmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'ye çocukken sığınmış Suriyeli mülteci gençlerle ve çocuklarla ülkemize göç ettikleri günden bugüne kadar geçen süreçte; literatürde tespit edilen kayıt ve dil sorunu, okul yöneticileri ile öğretmenlerinin tutum ve davranışlarından kaynaklanan sorunlar, arkadaşları ile yaşadıkları iletişimsizlik, çocukların çalışmak zorunda bırakılması gibi sorunlarda nelerin değişip-değişmediğini anlamak amacıyla görüşmeler yaparak okulda yaşadıkları bütün sürecin genel bir değerlendirmesini yapmaktır. Bunların yanı sıra çocukların okul dışındaki sosyalleşmeleri de çalışmamızın

bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu çalışmanın konusu Başakşehir ve Başakşehir'e bağlı Şahintepe, Güvercintepe ve Göçmen Konutları mahallelerinde ikamet eden Suriyeli çocuklardır.

Bu araştırma dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm "Kavramsal Çerçeve", ikinci bölüm "Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Çocukların Eğitime Erişimini Sağlamak İçin Yapılan Çalışmalar", üçüncü bölüm "Türkiye'deki Sığınmacı Çocukların Eğitimini ve Okula Erişimini Etkileyen Faktörler", dördüncü bölüm ise "Bulgular" olarak isimlendirilmiştir.

Birinci bölümde göç süreci ile ilgili kavramsal çerçeveden, İkinci bölümde öncelikle Türkiye'deki Suriyelilere dair genel sayısal bilgilerden, akabinde ise Türkiye'de yaşayan Suriyeli çocukların eğitime erişimine yönelik yapılan çalışmalardan bahsedilmiştir. Bunların yanı sıra mülteci ve sığınmacıların eğitim hakkı ve hukuki durumlarına, ayrıca çocuk işçiliğini önleme hususundaki mevzuatlara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde Suriyeli çocukların eğitimini ve okula erişimini etkileyen faktörlere, barınmalarına yönelik alan yazına ve savaş sonrası çocukları psikolojik olarak etkileyen etkenlere yer verilmeye çalışılmıştır. Son bölümde de İstanbul'un Başakşehir ilçesine bağlı Güvercintepe, Göçmen Konutları ve Şahintepe mahallelerinde yaşayan Suriyeli genç ve çocuk gurubunun sosyal uyum ve eğitim süreçlerinin 2019 Nisan-Mayıs dönemindeki durumunu anlamak için elde ettiğimiz verilerin değerlendirilmesi sonucu ulaşılan kanaatlere yer verilmiştir.

Araştırmanın Metodolojisi

Türkiye'nin tarihine bakıldığında göçün sıklıkla yaşandığını görmek mümkündür. Osmanlı devletinin yıkılmasıyla ana yurda dönen Balkan göçmenleri, mübadele sonrası gelen Türkler, Afganistan savaşı ve İran devriminden kaçanlar, Doğu bloğunun dağılması sonucunda işsiz kalan binlerce insan için Türkiye bir yandan geçiş güzergahı, diğer yandan da yeni bir yurt olmuştur. Son dış göç dalgası olan Suriye sığınmacı göçü ise Türkiye'ye yönelik diğer göçlerden farklıdır. İlk olarak bu göç tarihsel süreçte Türk ve Türk soylu akraba grupların göçünden kültürel olarak farklıdır. İkinci farklılık ise Suriyeli

sığınmacı göçünün sayısal boyutudur. Bu bağlamda Suriyeli sığınmacı göçünün hem nicelik hem de nitelik olarak farklı yapısı uyum sorununu daha da belirgin hale getirmiştir. Suriyeli sığınmacıların uyumunun sosyal, kültürel, ekonomik, hukuk vs. gibi farklı boyutlarının olduğu bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda birçok araştırma yapıldığı görülmektedir. Özellikle 23 Eylül 2014 tarihinde "Yabancılara Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri" başlıklı yeni bir genelge ile Suriyeli çocukların Arap okullarının dışında devlet okullarında da eğitim alma hakkı kazanmalarının ardından araştırmacılar, Suriyeli çocukların eğitime erişimi ve uyumu hakkında da çalışmalarını arttırmışlardır. Bu bağlamda genel olarak çocukların eğitime erişimini nelerin engellediği hususuna farklı perspektiflerden bakılmış; kayıt sorunu, ulaşım sorunu, dil sorunu, öğretmen ve idareci sorunu, arkadaşları ile yaşadıkları iletişimsizlik, bürokratik süreçler, ekonomik ve kültürel nedenler gibi problemler tespit etmişlerdir. Ancak Türkiye ye sığındıkları andan itibaren günümüze kadar geçen süreçte; tespit edilen sorunlarda nelerin değiştiği, nelerin değişmediği konusunda; özellikle de Türkiye'ye çocukken sığınmış Suriyeli mülteci gençlerle ve çocuklarla okulda ve okul dışında yaşadıkları bütün sürecin genel bir değerlendirilmesi yapılmamıştır.

Bu bağlamda örneklemler, Türkiye'ye sığındıkları andan itibaren okulda ve okul dışında sosyal uyum konusunda yaşadıkları bütün süreci paylaşmışlardır. Bunların yanı sıra örneklemlerin, savaş öncesi ve sonrasında nasıl bir yaşamlarının olduğu, ebeveynlerin Türkçe bilme durumlarının çocukların eğitim hayatına nasıl yansıdığıyla ilgili ise ebeveynlerle görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca örneklemlerin okul dışındaki arkadaşlık durumlarını paylaşımları esnasında ebeveynlerin komşuluk ilişkilerinin katılımcılarınkine oranla ters yönde ilerlediği fark edilmiş, katılımcıların ebeveynlerinin kötü yönde ilerleyen komşuluk ilişkilerinin kendilerine yansıması hususundaki tehlikenin altının çizilmesi sebebiyle ebeveynlerin komşuluk ilişkilerine de yer verilmiştir.

Bu araştırmanın ana kitlesi Türkiye'de yaşamakta olan Suriyeli göçmenlerdir. İstanbul'un Başakşehir ilçesine bağlı Güvercintepe, Göçmen Konutları ve Şahintepe mahallelerinde yaşayan Suriyeli genç ve çocukları kapsamaktadır. Bu bölgeleri tercih etmemdeki en büyük etken 2013-2014 yılları arasında farklı nedenlerle, farklı zamanlarda çok sayıda Suriyeli ile görüşme imkânımın olması sebebiyle durumlarını bizzat müşahede etmem olmuştur. Bu çerçevede amaç, Türkiye'ye çocukken sığınmış Suriyeli mülteci gençlerle

ve çocuklarla ülkemize göç ettikleri günden bugüne kadar geçen süreçte; literatürde tespit edilen kayıt ve dil sorunu, okul yöneticileri ile öğretmenlerinin tutum ve davranışlarından kaynaklanan sorunlar, arkadaşları ile yaşadıkları iletişimsizlik, çocukların çalışmak zorunda bırakılması gibi sorunlarda nelerin değiştiği, nelerin değişmediğini anlamak amacıyla görüşmeler yaparak okulda yaşadıkları bütün sürecin genel bir değerlendirmesini yapmaktır. Bunların yanı sıra çocukların okul dışındaki sosyalleşmeleri de çalışmamızın bir bölümünü oluşturmaktadır.

Araştırma, kapsam dâhilinde ikamet eden on beş düşük ve on yüksek gelirli olmak üzere toplam 25 aileden 79 kişilik örneklemle sınırlandırılmıştır. Bu bölgelerde yaşayan ana kitle nüfusu tam olarak bilinmemektedir. Bu nedenle örneklem seçiminde kartopu yöntemi kullanılması uygun görülmüştür. İlk görüşme referans yoluyla yapılmış, görüşme esnasında en az üç aile önerisi alınmıştır. Öneriler arasından 8-19 yaş aralığındaki çocuk sayısı geneli yansıtacak şekilde optimize edilerek yetmiş dokuz örneklem seçimi tamamlanmıştır. Görüşülen ebeveynler, genç ve çocuklar araştırma grubu olarak, genç ve çocuklar da örneklem olarak ifade edilmektedir. Örneklemler Ö1, Ö2 şeklinde Ö79'a kadar kodlanmıştır. Araştırma grubu ebeveynler ise örneklem Aile olarak ÖA1, ÖA2 şeklinde ÖA25'e kadar kodlanmıştır.

Araştırmada konu ve amaç itibari ile tutum, davranış ve tecrübeler esas veriyi oluşturacağından nitel araştırma metodu kullanılmıştır. Araştırma bölgesinde belirlenen örneklemlerle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Elde edilecek verilerin tutarlığı açısından güvenilir olması için ilk yarım saatte sohbet edilmek suretiyle samimiyet sağlanmıştır. Ayrıca tüm görüşmelerde Suriyeli bir tercümandan destek alınarak güven ortamına katkı sağlanmıştır. Uygun ortamın oluşmasına müteakip araştırılacak konular hakkındaki açık uçlu sorular ile katılımcının olabildiğince fazla konuşması sağlanmış, etkileşimli bir dinlenme yapılmıştır.

Bu doğrultuda detayların kaçırılmaması, etkin iletişim ve yeterli göz teması kurulabilmesi için ses kaydı alınmış, görüşme sonrasında veriler formlarla karşılaştırılarak doğruluğu teyit edilmiş ve eksikler tamamlanmıştır. Tüm görüşmeler 2019 yılı Nisan ve Mayıs aylarında tarafımca yapılmış olup, katılımcılarla birlikte ortalama üç saat geçirilmiştir.

Türkiye'de, Suriyeli mültecilerin entegrasyonu ile ilgili bugüne kadar birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların önemli bir bölümü de aile, çocuk veya kadın temalıdır. (Harunoğlu, 2016)'nın Kilis ilinde yaşayan Suriyeli çocuk işçiler üzerinden yapmış olduğu çalışma bunlardan biridir. Bu çalışma kentte bulunan Suriyeli çocuk işçilerin sosyo-ekonomik ve sosyo-mekansal durumlarını incelemeyi amaçlamaktadır.

(Öztürk 2017)'nin yapmış olduğu çalışmada Suriyeli çocukların öfke ve sosyal uyum düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmaya göre sosyal uyumu etkileyen faktörler; aile, ailedeki kişi sayısı, bireyleri rolleri, sosyal ekonomik seviyesi, eğitim; dil, iletişim ve arkadaş edinmelerine göre çocuğun sosyal uyumunun önemli derecede etkilendiği belirtilmektedir.

(Özservet 2015) göçmen çocukların uyum süreçleriyle ilgili bir başka çalışmada ise uyum politikaları ele alınmıştır. Bu çalışma, göçmenlerin barınma sorunu, istihdam olanakları, sağlık eğitim gibi başlıklar altında incelenmiştir. Bu ve buna benzer yapılan araştırmalara göre Suriyeli göçmenlerin sosyal uyumunu etkileyen başlıca faktörler aşağıdaki gibidir.

Çocukların Türkçe konuşma durumu
Örneklemin arkadaşlık durumu
Ailenin ekonomik yapısı
Öğrencilik durumu
Çocukların çalışma durumu
Kültürel etkenler
Ekonomik durumu
Ebeveynlerin Türkçe konuşma durumu
Ebeveynlerin eğitim durumu

Bu faktörler dışında aşağıdaki konular da araştırmaya dâhil edilmiş ve avantaj-dezavantaj boyutunda değerlendirmesi yapılmıştır.

Hanenin toplam nüfus sayısı
Çocukların sayısı
Çocukların cinsiyetleri

Evin mülkiyet durumu
Konut yapısı
Oda sayısı
Hane reisinin istihdam durumu
Çocukların çalışma durumu
Çocukların çalışma nedeni
Hanenin borç durumu
Hanenin aylık geliri
Türkiye'de kalma süresi
Göç esnasında yaşananlar
Göç edilen yer
İkamet edilen yerde kalma süresi
Komşularla olan ilişkiler
Akrabaları ile olan ilişkiler
Çocukların akranlarıyla olan ilişkileri
Çocukların boş zaman faaliyetleri
Sorunların paylaşıldığı kişiler
Sosyal dışlanma
Sürekli yardım alma durumu
Gelecek beklentileri

Bu konular çerçevesinde araştırma formatına uygunluğu, esnek sohbet ortamının sağlanabilmesi ve görüşmecilerin sosyal statüsü nedeniyle rencide olmaması açısından yarı yapılandırılmış görüşme soru formu oluşturulmuş ve uygulanmıştır. Çalışma grubundaki Suriyeli çocukların ve gençlerin Nisan ve Mayıs ayındaki durumlarının tespiti hususunda elde edilen veriler, alanyazında tespit edilen sorunlar ve 2013-2014 yılları arasında farklı nedenlerle, farklı zamanlarda çok sayıda Suriyeli ile görüşme imkânı yakalayarak elde ettiğim bilgiler ışığında analiz edilip değerlendirilmesi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÖÇ KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ

İnsanlığın var olduğu günden bu yana bireyler veya gruplar farklı farklı nedenlerden dolayı yer değiştirmek zorunda kalmışlardır. İlk zamanlarda göç coğrafi, açlık, savaş, kıtlık ve iklim koşulları gibi nedenlere dayanmaktayken günümüzde ise yerini kültürel, siyasi, dini, eğitim, sanayileşme gereksinim vb nedenlere bırakmıştır. Araştırmacılar göç tanımlarına değinerek göç sürecini açıklamaya çalışmışlardır;

Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe sözlüğündeki tanıma göre göç; "Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret" olarak tanımlanmaktadır. (Aslan, Usanmaz & Sayın, 2016:2) ise konuya farklı bir perspektiften bakarak göç kavramını coğrafi yer değiştirme süresince toplum yapısını kültürel, ekonomik, sosyal ve siyasi boyutlarıyla değiştiren nüfus hareketi olarak görmektedir. Ender ve arkadaşlarına göre göç, sosyal sistemin bozulan dengesinin yeniden kazanılması olarak tanımlanmakta, toplumun değişimi sırasında geçirdiği dönüşümlerle orantılı olarak uyum hareketi bu yönüyle ortaya çıkmaktadır (İçduygu, Erder, & Gençkaya, 2014;34-46).

Sözü geçen kavramlardan da anlaşılacağı üzere göç kavaramı çok boyutlu karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu durum göçe ilişkin tanımlarda çeşitliliğe yol açmaktadır. Tanımlardan da anlaşıldığı üzere ortak unsur olan yer değiştirme hareketi bireylerin veya toplumların demografik, kültürel, sosyo-ekonomik yapısını ve bunların gelişimini şekillendiren bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç olgusu insanların içinde bulundukları duruma göre değişiklik göstermektedir. Bu durum ise farklı türlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Kişilerin siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel ve dini vb. nedenlere bağlı olarak gerçekleşen bireysel olarak ya da aileleri ile beraber göç etme kararına 'bireysel göç'; toplumların

veya belli bir bölgede yaşayan insanların çeşitli nedenlerle yer değiştirmesine ise 'toplu göç' denmektedir. Yapılan göçler zaman bakımından değerlendirildiğinde kişilerin yaşadıkları yeri bir daha geri dönmemek üzere terk ettiklerinde 'kalıcı göç', yaşadıkları yeri belli bir süreliğine terk etme durumunda ise 'geçici göç' söz konusu olmaktadır. (Tümertekin & Özgüç, 2004: 236). Temel olarak ülkelerin sosyal, ekonomik ve siyasal yapısına bağlı olarak karşımıza çıkan bir başka göç tipi ise iç ve dış göçtür. Göç, ülke sınırları içinde gerçekleşiyorsa 'iç göç', belli sebeplerle yaşadığı ülkeden ayrılıp diğer ülkelerde yaşamını sürdürmeye başlanmasına da dış göç denmektedir. (Şen, 2014: 233-234). Bir başka kategori için isteğe bağlı ya da zorunlu göçten bahsetmek gerekmektedir. İsteğe bağlı göçler; kişilerin, başkalarının etkisi altında kalmadan gerçekleştirdiği bir göç türüdür. Diğer taraftan zorunlu göç; çatışma, doğal afetler, kıtlık, salgın hastalık, etnik baskılar, iktisadi ve siyasi sebeplerden dolayı zor şartlar altında yaşamaya maruz kalan insanların topluca yer değiştirmesidir. (Tümertekin & Özgüç, 2004: 236). Özellikle zorunlu göç, 20. yüzyılda sayısal olarak artış göstermiştir. Bunun en önemli nedenlerinden biri olarak ülkelerde yaşanan politik istikrarsızlık görülmektedir (Öner & Öner, 2015:17). Göç tarihi boyunca Ortadoğu ülkeleri ve Balkanlardan siyasi baskılar ve çatışmalar nedeniyle zorunlu göçler yaşanmıştır. Son dönemde zorunluluk nedeniyle gerçekleşen göçlerden biri de Suriye göçüdür. Örneklemler, çalışmamızın kapsamını oluşturan Suriye göçünü, ülkelerinde iç savaşta yaşadıklarını bizimle paylaşarak insani hallerini gözler önüne sermeye çalışmışlardır. Evlerinin bombardıman altında kalması, aile fertlerinden bazılarının kaçırılması, yakınlarının veya eş, dost, akrabalarının ölümlerine şahit olmaları vs. gibi nedenler ülkelerini yaşanmaz hale getirmiş ve Ortadoğu ülkelerine göç etmek zorunda kalmışlardır. Suriyelilerin Türkiye'ye göç etmelerinin kendi tercihleri ile değil, ülkelerinde iç savaştan kaynaklanan zorunluluk nedeniyle gerçekleştirdikleri bir göç olduğu bilinmelidir.

1.1. Göçmen ve Mülteci

Göç sürecinin öznesi olan bireylere Göçmen ve Mülteci denilmektedir. Göçmenlik, göç unsuru sonucunda ortaya çıkan nüfus hareketidir. Buna ek olarak yaşadığı bölgeden ayrılıp başka bir bölgeye giden ve burada geçici ya da kalıcı olarak ikamet eden kişilere

‘göçmen’ denilmektedir. Yeni ikamet ettikleri yerde yaşadıkları barınma, eğitim, sağlık ve toplumsal uyum sorunları ise ‘göçmen sorunları’ olarak ifade edilmektedir (Taş ve Özcan, 2018:4). Birleşmiş Milletler göçmeni, başka bir ülkede bulunma nedenlerinin gönüllü olup olmamasına, göç yollarının düzenli veya düzensiz olup olmamasına bakmaksızın bir yıldan fazla başka bir ülkede yaşayan bireyler olarak tanımlamaktadır. Daha kısa sürelerde turist veya iş adamı statüsüyle başka bir ülkede bulunan kişileri göçmen olarak değerlendirmemektedir (Perruchoud & Cross, Göç Terimleri Sözlüğü:39). Sığınmacı, kaçtığı ülkeye sığınma talebinde bulunan kişiye denmektedir. Başka bir ifadeyle ülkesini terk edip başka ülkeye sığınan kişinin o ülkenin yetkilileri tarafından soruşturma evresinde olması durumudur. (multecihaklari.org.tr, 2015). Mülteci, yaşadığı yerden zor şartlar nedeniyle ayrılmak zorunda kalıp, sığındığı ülke tarafından sığınma hakkı verilen kişiye denmektedir (Göç Terimleri Sözlüğü:67)

Cenevre Sözleşmesine göre mülteci şöyle tanımlanmıştır: “Menşei ülkesi dışında bulunan, ırkı, dini tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşü sebebiyle zulüm görmekten haklı nedenlerle korku duyan ve ülkesinin korunmasından yararlanamayan ya da yararlanmak istemeyen veya zulüm korkusu nedeniyle buraya dönmek istemeyen kişidir.” (Mülteci Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme; Cenevre Sözleşmesi).

Mülteciler hukuku, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 14. maddesi “Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yaralanma hakkı vardır. Cenevre Sözleşmesi, sığınma hakkı almış mültecilerin sığınma haklarını ve sığınma hakkı veren ülkelerin sorumluluklarını tarif etmektedir.

Türkiye, Cenevre Sözleşmesini 24 Ağustos 1951'de kısıtlamalarla imzalamıştır. Bu kısıtlamalardan günümüze kadar devam eden coğrafi sınırlamadır. Bu sınırlamaya göre Avrupa Konseyi üye ülkelerinin dışında gelenleri "mülteci" olarak tanımlamamaktadır. Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ndeki coğrafi sınırlamanın kaldırılması, sosyal destek birimlerin geliştirilmesi ve desteklenmesi talebinde bulunmuştur. Bu talebe Katılım Ortaklığı Belgelerinde ayrıntılı bir biçimde yer verilmiştir.

AB'de ‘Geçici Koruma’ olarak tanımlanan ve kabul edilen kitlesel sığınma “yurdundan ayrılmaya zorlanmış, özel bir ülke ya da coğrafi alandan gelen çok sayıda kişinin, ulaşmaları ister kendiliğinden ister yardım sonucu olsun, bir tahliye programı aracılığı ile topluluğa ulaşması” olarak açıklanmıştır. Bu yönergede geçici korumanın süresi 1 yıl olarak belirtilmiş olup, Konsey kararıyla sona erdirilmesi haricinde altı aylık periyotlar halinde kendiliğinden uzatılabilir. Yönergeye göre üye ülkeler aşağıdaki yükümlülüklere tabidir:

Oturma izni için gerekli önlemleri almak, transit vizeler dahil olmak üzere gerekli vizeleri sağlamak, geçici korumanın içeriğini ve hakları belirten belge vermek, kendi sınırları içerisinde ilgili kişi hakkında kişisel verileri (isim, uyruk, doğum tarihi ve yeri, medeni hali, aile ilişkileri) almak, geçici koruma süresini aşmayan şekilde eğitim olanakları sunmak, mesleki eğitim ve pratikte işyeri deneyimi gibi ücretli ya da serbest meslek sahibi olarak çalışmalarına izin vermekle yükümlüdürler (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü).

En kapsamlı koruma kanunu, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile gerçekleştirilmiştir. YUKK, coğrafi kısıtlamayı kabullenerek düzenlenen ‘şartlı mülteci’ kavramını mevzuata yerleştirmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü şartlı mülteciyi tanımlamaktadır: “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder.”

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere Türkiye, mültecilerin statüsüne ilişkin 1951 Sözleşmesi’nde koyduğu çekince nedeniyle Suriyelilere mültecilik hakkı verememiştir. Suriyeli göçmenler ilk dönemlerde uluslararası hukukta karşılığı olmayan misafir şeklinde tanımlanmıştır. Türkiye’ye gelen Suriyeli sayısının artmasının ve kalıcılıklarının belli olmasının ardından 2011 yılının ekim ayında alınan karar ile Suriyelilere geçici koruma statüsü verilmiştir. Bu statü ile açık kapı politikası, geri

göndermeme ilkesi ve gelen kişilerin temel acil ihtiyaçlarının karşılanması hukuksal bir çerçeve kazanmıştır.

1.2. Göçün Sosyal Entegrasyon Boyutu

İnsanların veya grupların yaşadığı toprakları terk etmek zorunda kalması oldukça zor bir durumdur. Ancak ülkeler arası ekonomik dengesizlikler siyasi baskılar ve çatışmalar gibi unsurlar göç kararı alınmasına neden olmuştur. Göç tarihi boyunca Cumhuriyet öncesi 1492 yılında on binlerce Yahudi'nin kurtarılarak gemilerle Osmanlı topraklarına getirilmesi, 1709 yılında İsveç Kralı Şarl'ın beraberindeki yaklaşık 2 bin kişi ile Osmanlı topraklarına sığınması, Cumhuriyet döneminde 1922-1938 yılları arasında Yunanistan'dan 384 bin kişi, 1923-1945 yılları arasında Balkanlardan 800 bin kişi, 1989 yılında Bulgaristan'dan 345 bin kişi, 2001 yılında Makedonya'dan 10 bin 500 kişi, son dönemde ise halen etkilerinin devam ettiği Nisan 2011-2019 yılları arasında Suriye'deki iç savaş nedeniyle yaklaşık 3 milyon 600 bin kişinin Türkiye'ye gelişi, 1950'li yıllarından itibaren Türkiye'den Batı Avrupa ülkelerine yapılan işçi göçleri, ekonomik istikrarsızlık ve siyasi baskı gibi nedenlerden dolayı Balkanlardan Avrupa ülkelerine yapılan göçler (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü) beraberinde göç eden kişiler ve göç edilen ülke vatandaşları arasındaki etkileşim; kültürleşme boyutlarının nasıl olması gerektiği ile ilgili tartışmaları gündeme getirmiştir. Bu bağlamda Berry'e (1997:27-28) göre kültürleşme değişik kültüre sahip kişilerin birbirleri ile olan ilişkileri sonucu ortaya çıkan kültürel ve psikolojik değişim sürecidir. Göç edenler yeni yerleştikleri yerde kendi kültürlerini koruma, devam ettirme, baskın topluma katılım ve onunla temas kurma eğilimlerine göre değerlendirilmeleri sonuncunda farklı kültürleşme stratejisi ortaya çıkar. Bunlar entegrasyon (bütünleşme), asimilasyon (eritme potası/akültürasyon), ayırma/dışlanma ve marjinalleşme olmaktadır. Hem göç eden toplumun hem de göç alan toplumların sosyal uyum problemlerini açıklamak için bu kavramlar kullanılmaktadır. Gerek bütünleşme gerek aynılaşma-benzeşme ve erime olsun muhtemel bir kültürlenme sonucu ortaya çıkmaktadır. Bir veya birden fazla kültürün bir araya gelmesi ile etkileşim ortaya çıkar. Bunun sonucunda inançlar, değerler ve davranışlarda bir değişim süreci başlar. Bu dinamik süreçte karşı karşıya gelen kültürlerin her birinde bir miktar değişim söz konusudur. Yavuz, 2013: 615).

Fransızca “entegre etmek” eyleminden türetilmiş bir sözcük olan entegrasyon “bütünleşme” kavramı, mülteci ya da sığınmacıların geldikleri ülkenin mevcut kültürüne, diline, yaşam biçimine, iklim ve coğrafi şartlarına alışma; bu süreçte de kendisine ait olanı kaybetmeden her iki kültüre ait değerlerinin bütünleşme durumunu ifade eder (Dağdeviren, 2018:26-27), (TDK, 2019). Bütünleşme aynı zamanda toplumu meydana getiren bireylerin ve onların oluşturduğu farklı ünitelerin karşılıklı bağımlılık ve ahenk içerisinde bir düzen oluşturma sürecidir. Bu süreç bireysel anlamda incelendiğinde toplum ya da grupların değerlerini kendilerine mal ederek onlarla uyum içinde yaşamasıdır. Yavuz, 2013: 616). Çalışmamızda, örneklemlerimiz Türkiye’ye sığındıkları andan itibaren eğitimde, öğretmenleri ve arkadaşları ile iletişim sorunu, kabul görmeme, dışlanma gibi ciddi sıkıntılar yaşamışlardır. Bu durum yabancılık duygusu yaşamalarına, kendilerini umutsuz ve mutsuz hissetmelerine neden olmuştur. Dil becerilerini geliştirmeleriyle beraber arkadaşları ve öğretmenleri ile daha iyi iletişim kuran örneklemlerimizin okulda ve okul dışında yaşadığı birçok sıkıntının büyük ölçüde çözüme ulaşmasıyla daha umutlu ve mutlu oldukları gözlemlenmiştir. Özellikle çocuk ve genç örneklemlerimiz için bulundukları ortamlarda kabul görmeleri oldukça önemli olmaktadır. Bunu sağlayabilmek için de bulunduğu ülke toplumunun öne çıkan yemek yeme, oyun oynama ve giyinme gibi farklı kültürel değerleri almaktadırlar. Bu değerleri yaşamlarına geçirmeleri, bulundukları ülkeyi benimseme ve kendilerini oraya ait hissetme duygularını geliştirmiş ve bu değerleri isteyerek kabul ettikleri gözlemlenmiştir. Göç etme nedeni her ne olursa olsun bireyler veya gruplar farklı kültürleri almada seçici davrandığı sıkça rastlanılan bir durumdur ve bu durum, yetişkin insanlarda daha fazla görülmektedir. Sıkça rastlanılan diğer bir husus ise ebeveynlerin, ailenin kültürel değer ve inanç yapısını korumaya çalışmasıdır. Ancak ebeveynler her zaman bunu sağlayamamakta, bu nedenle çocukları baskın kültüre benzeşme suretiyle onunla aynılaştığı görülmektedir. Egemen olamayan gruplar açısından bakıldığında bireyler kendi kültürel kimliklerini korumak istediklerinde ve diğer kültürler ile günlük ilişkilere girme arayışında olduklarında ‘asimilasyon’ söz konusudur. Göç Terimleri Sözlüğünde etnik bir grubun veya sosyal grubun özellikle azınlığın diğer bir grupla uyumlu hale gelmesi olarak tarif edilen asimilasyon, kültürel değerlerde değişiklik olması anlamına gelir. Grup kültürel değerlerini tamamen terk etmese de diğer grubun kültürel değerlerinden ayırt edilemez hale gelmektedir.

Kültürel bir sistemin bir başka kültürel sistemi giderek kendisine benzetmesi, kültürel hâkimiyeti altına almasına 'asimilasyon' adı verilmektedir (Güvenç,1999:122). Asimilasyon politikasını takip eden ülkelerin anlayışına göre kendi ülkelerine gelen yabancılar kesinlikle kendi ülkelerine ait kültürel mirasından uzaklaşarak geldikleri yeni ülkenin baskın kültürel unsurlarına kendilerini adapte etmeleri gerekmektedir (Gordon, 1964: 104).

Asimilasyonu açıklamaya çalışan iki klasik kuram ortaya atılmıştır: Bu kuramlar, İngilizliğe uygunluk (Anglo-conformity) ve Erime Potası (Melting Pot) kuramlarıdır. ABD'ye gelen yabancıların, İngiliz dili, toplumsal değerleri ve politik sistemiyle ilgili bir eğitimden geçirilmeleri, İngilizliğe uygunluk kuramının en temel yaklaşımıdır (Crispino,1980:4). Temelde ABD'de İngiliz kültürünü yayma eğiliminde olan bu kuramın etkisi özellikle I. Dünya Savaşı sürecinde ve sonrasında "yüzde yüz Amerikalı" hareketiyle yaygınlaşmıştır (Crispino, 1980:4). Erime potası yaklaşımının öne çıkan yanı, göçmenlerin kültürel farklılıklarının eritilmek suretiyle yok edilmesidir. Bu anlayışa göre dikkate değer ölçüde farklı bir kültüre sahip insanların yerli toplumdan bireylerle evlilikleri olduğunda, göçmenler söz konusu toplumun kurumlarına ve kültürel yapılarına dâhil olacaklardır. Bununla yeni gruplar önyargılarla karşılaşmayacak, asimilasyon yurttaşlık boyutunda olacak ve hiçbir çatışma ortaya çıkmayacaktır (Gordon, 1964:125-126).

Robert Park'a göre ABD'de insanlığın ırk ilişkilerinin ele alındığı araştırmalarda; asimilasyon kavramı, azınlık grubun, başat grubun beklentilerine uyum sağlamakla yetinmesi, ana akıma karşı kendi değerlerini kabul ettirmeye çalışmak, azınlık grup ile hâkim grup arasında bir etkileşim alanı kalmaması gibi başlıklar ile açıklanabilir. Asimilasyon, azınlık konumundaki grubun, hakim grubun değerlerini ve kültürünü fiilen kabul edip içselleştirmeye başlamasını gerektirmektedir. Bu görüşün ABD'deki göçmen sayısının artmasının doğurduğu endişelere dayalı olarak geliştirildiği ifade edilmektedir. Gerek başat grubun değerlerini abartması gerekse azınlık grubun hakim grubun değerlerini etkileye çalışması ya da kendi değerlerine bağlı kalmayı sürdürmekle beraber, egemen grupla beraber yaşamayı göz ardı etmesi gibi nedenlerden dolayı eleştirilere

maruz kalmıştır (sosyologlar.net). Ernest Burgess ve Robert E. Park tarafından geliştirilen Irk İlişkileri Döngüsü Kuramı beş aşamadan oluşmaktadır (akt: Price, 1969):

- Kontakt: Genel olarak araştırmacı ve barışçıl ilişkiler aşaması.
- Rekabet: Yeterli düzeyde olmayan kaynaklar ve işler için rekabet aşama.
- Çatışma: Ayaklanma ve ayrımcılığı içeren aşama. Bu aşama rekabetçi yaklaşımın bir sonucudur.
- Barınma: Gruplardan birinin rekabeti bırakması ve statüsü daha düşük işlere ve statülere çekilmesi ve bir başka yere yerleşmesi aşaması.
- Asimilasyon: İki grubun birleşmek suretiyle tek oluncaya kadar ilerleyici boyutta karışması ve karşılıklı bütünleşmenin olması aşaması.

Görüldüğü gibi ırk ilişkisi döngüsü, kurama çatışma ve rekabet gibi imkânı mümkün olmayan unsurları katmış ve asimilasyonla ilgili görüşlere katkı sunmuştur.

Milton M. Gordon'un geliştirdiği Asimilasyon Süreci Kuramı, bu alana önemli yaklaşımlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Gordon (1964: 71), sözü edilen kuramını bir tabloyla açıklamaya çalışmıştır. Ona göre asimilasyon süreci, aşağıdaki tabloda aktarıldığı gibi oluşmaktadır:

Tablo 1: Gordon'un asimilasyon süreci teorisi.

Süreç ya da şart	Asimilasyon tipi veya aşaması	Özel kavram
Yerli toplumun kültürel unsurların doğru dönüşüm	Kültürel ya da davranışsal asimilasyon	Kültürleşme (Acculturation)
Birinci grup bazında, geniş çaplı yerli toplumun kulüplerine ve kurumlarına giriş	Yapısal asimilasyon	------
Yaygın karışık evlenmeler	Evlilikle asimilasyon	Karışım (Amalgamation)
Yerli topluma dayalı birliktelik anlayışının geliştirilmesi	Tanımlamaya dayalı asimilasyon	------

Önyargıların yok olması	Kabullenilmiş durum asimilasyonu	------
Ayrımcılığın yok olması	Kabullenilmiş davranış asimilasyonu	------
Güç ve değer çatışmalarının yok olması	Yurttaşlık asimilasyonu	------

Gordon (1964:3), kuramının ABD'deki araştırmalarıyla ortaya çıkmasına karşın benzer endüstrileşme süreci yaşamış ve farklı kültürel grupları bünyesinde barındıran diğer ülkelere de uygulamanın mümkün olabileceğini ileri sürmektedir.

Ron Taft, asimilasyonla ilgili geliştirilen son kuram olan Asimilasyonun Yüzleri'ni ileri sürmüştür. Bu kuram, ilk defa ABD dışında bir ülke olan Avustralya'da geliştirilmiş kuram olması bakımımdan dikkat çekicidir. Asimilasyonu öz olarak yeniden sosyalleşme olarak açıklayan Taft (1966:5), bu sürecin davranışlarda ortaya çıkan değişmelerden, içinde yaşanılan toplumun normları benimseyerek üyesi olmaya kadar bir dizi psikolojik etkeni içermektedir. Taft (1966:6), yerli toplum ile göçmenler arasındaki ilişkilerin beş etken dikkate alınarak incelenmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bu faktörler şunlardır:

- Dil ve kültür konusundaki bilgi ve hünerler,
- Sosyal etkileşim,
- Grup üyeliği,
- Gruba entegrasyon,
- Grup normlarına uygunluk.

Temelde asimilasyon, kavramsal bakımdan göç edenlerin geldikleri ülkenin değer, dil, politik sistem gibi onları köklerine bağlayan şeylerin hepsinin yok sayılarak yeni topluma ait değerler, dil, sistemler ile yeni boşluğu doldurmaları sonucunda ortaya çıkan durumdur. Özellikle değişen dünyayla birlikte bu devirde tam asimilasyonun asla gerçekleşemeyeceği anlaşılmıştır. Bu anlayışın yaygınlaşmasıyla birlikte çok kültürlülük adı verilen yeni bir olgu ortaya çıkmıştır.

Asimilasyon kelimesi sözlüklerde ise "farklı kökenden gelen azınlıkları veya etnik grupları, bunların kültür birikimlerini, baskın bir yapı ve doku içinde eriterek yok etme

sürecinin sonu" olarak açıklanır. Bir parçanın özeliklerini, zorunlu olarak büyük bir parçaya eklemek asimilasyonun genel fikrini yansıtmaktadır. Bu bağlamda göçmenin, kendi ülkesiyle bağlarını kesmemesinin, göç alan ülkeye aidiyetini zayıflatacağı varsayılmaktadır. Yapılan araştırmalar sonuncunda asimilasyon sürecinin tarif edilen şekilde gelişmemesi, sürekli müzakerelere açık hale gelmesine sebep olmuştur. Bu bağlamda göç alan ülkelerin siyasetlerini yeninden gözden geçirmesine sebep olmuş ve hâkim olan asimilasyon teori ve politikaları, 1980'li yıllarda yerini çok kültürlülüğe bırakmıştır. Örneğin çalışmamızda, örneklemlerin asimilasyonunun söz konusu olmadığı gözlemlenmiş, daha çok arkadaşları ile ortak paylaşım alanlarında yemek yeme, giyinme ve çeşitli oyun aktivitelerini beraber yapma gibi kültür alışverişinde bulundukları anlaşılmıştır. Bunun en önemli nedeni Türk toplumu tarafından kabul görmeyi çok önemsemelerinden dolayı Suriyeli çocukların veya gençlerin Türk kültürüne çok ılımlı bakmasıdır. Bu bağlamda Suriyeli çocuklar ve Türk akranları arasındaki iletişim ilerleyen zaman içerisinde olumlu gelişim göstermiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE'DE YAŞAYAN SURİYELİ ÇOCUKLARIN EĞİTİME ERİŞİMİNİ SAĞLAMAK İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR

2.1. Türkiye'deki Suriyelilere Dair Genel Sayısal Bilgiler

Arap Baharı sonrası Suriye'de başlayan gösterilere rejimin şiddet kullanarak karşılık vermesi, barışçıl gösterilerin isyana dönüşmesine ve bazı muhalif grupların rejimi yıkmak için silahlı mücadeleye başlamasına neden olmuştur. Bazı muhalif grupların, Suriye topraklarında bazı bölge ve kentleri kendi kontrolüne almasıyla halen devam eden bir iç savaşın başlamasına sebep olmuştur. Suriye'deki iç savaş sırasında yoğun insan hakları ihlalleri ve sıkça insanlığa karşı savaş suçları işlenmiş, işlenmeye devam etmektedir.

Savaş ortamının kötü yaşam koşullarını da beraberinde getirdiği bilinen bir gerçektir. Ülkede iç savaşın şiddetini artırarak devam etmesi güvenli bölgelerin azalmasına neden olmuştur. Buna bağlı olarak kısa sürede büyük sayılarda sivil can kaybı yaşanmıştır. Diğer önemli bir etken ise işsizlik oranlarının yüzde %80 oranında yükselmesiyle Suriye halkının yoksulluk sınırında yaşaması ve okula giden çocukların eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda kalması vs. etkenler nedeniyle 15 Mart 2011'den savaşın başladığı tarihten bu zamana kadar geçen sürede, Suriye nüfusunun yarısından fazlası (13,5 milyon insan) evlerinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Evlerinden ayrılmak zorunda kalan 6,3 milyon Suriyeli, ülke içinde farklı yerlere giderken yaklaşık 5 milyon kişi farklı ülkelere sığınmıştır.

Suriye'deki iç savaşın başlama süreci ve sonrasında gelişen hadiselerin detayları için Mithat Arman KARASU (2017)'in "Suriye'deki İç Savaşın Çevresel Kökenleri" başlıklı çalışmasına, Yavuz Göçtürk (2014)'ün "İnsanlığın Kaybı: Suriye'deki İç Savaşın İnsan Hakları Boyutu" başlıklı çalışmasına bkz.

Türkiye iç savaşın başladığı ilk günden itibaren 'açık kapı' politikasını benimsemiş ve sınırlarını Suriye'den gelen savaş mağdurlarına açmıştır. 29 Nisan 2011 tarihinden itibaren Türkiye'de ikamet eden Suriyeli sayısı Tablo 2'de görüldüğü üzere, 2011 senesinde 14 bin iken, bu rakam 2019 senesinde 3 milyon 613 bin 644'e ulaşmıştır. Bu kişilerin 1 milyon 956 bin 459'su erkeklerden, 1 milyon 657 bin 185'ise kadınlardan oluşmaktadır.

Tablo 2: Yıllara ait göç durumu – Suriye / Türkiye

2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
0	14.237	224.655	1.519.286	2.503.549	2.834.441	3.426.786	3.586.679	3.613.644

Kaynak: Türkiye Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Suriyeli Sığınmacılar Bildirisi, İstanbul, 2018.

Aşağıdaki yaş aralığı tablosunda geçici koruma altında bulunan Suriyeli halkın yaş ve cinsiyet dağılımı verilmiştir. Tablo 3'e göre, Türkiye'de bulunan 3 milyon 613 bin 644 nüfuzunun 1 milyon 670 bin 700'ü 0-18 yaş aralığındadır. 815 bin 721 kişi ise 15-24 yaş arlığında gençlerden oluşmaktadır.

Tablo 3: Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli halkın yaş ve cinsiyet dağılımı

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	**1.956.459**	**1.657.185**	**3.613.644**
0-4	269.013.	251.136	**520.149**
5-9	254.793	239.853	**494.646**
10-14	199.430	184.952	**384.382**
15-18	148.839	122.684	**271.523**
19.24	315.955	228.243	**544.198**
25-29	204.680	146.222	**350.902**
30-34	169.295	124.323	**293.618**
35-39	119.819	94.611	**214.930**
40-44	169.78	69.918	**149.086**
45-49	58.684	55.579	**114.463**
50-54	47.459	45.363	**92.822**

55-59	32.980	33.314	**66.294**
60-64	23.061	23.735	**46.796**
65-74	23.694	24.944	**48.638**
75+	9.589	12.108	**21.697**

Kaynak: Mülteci Derneği; https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi-haziran-2019/

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün açıklamalarına göre 0-18 yaş arası Suriyeli sayısının önceki aya göre 7 bin 947 kişi arttığı, 10 yaşın altındaki çocukların sayısının ise bu ay 1 milyon 14 bin 795 kişi olduğu görülmektedir. Ayrıca Yaş tablosuna göre Suriyelilerin yaş ortalaması 22,5, Türkiye nüfuzu 2018 verilerine göre ise yaş ortalaması 31,7 görünmektedir.

Aşağıdaki Tablo 4'de Suriyelilerin en çok yaşadığı 20 şehir ve bu şehirlerdeki Suriye yoğunluğu yer almaktadır. Başında yıldız ifadesi bulunan şehirler, kamplarda yaşayan Suriyeli sayısını göstermektedir.

Tablo 4: Suriyeli göçmenlerin ikamet ettiği şehirler sıralaması

ŞEHİR	**SAYI**	**İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA**
İstanbul	546 bin 296	%3,63
*Şanlıurfa	435 bin	%21,37
*Hatay	427 bin 500	%26,56
*Gaziantep	437 bin 844	%21,58
Mersin	201 bin 108	%11,08
*Adana	238 bin 942	%10,76
Bursa	171 bin 646	%5,73
İzmir	143 bin 627	%3,32
*Kilis	114 bin 904	%80,61
Konya	106 bin 682	%4,84
Ankara	92 bin 73	%1,67
*Kahramanmaraş	88 bin 543	%7,73
Mardin	87 bin 262	%10,52
Kayseri	78 bin 198	%5,63
Kocaeli	56 bin 996	%2,99

*Osmaniye	48 bin 643	%9,1
Diyarbakır	33 bin 646	%1,94
*Malatya	29 bin 851	%3,75
Adıyaman	24 bin 766	%3,97

Kaynak: Mülteci Derneği; https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi-haziran-2019/

Göç İdaresi tarafından geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyelilerin sayısı, 18 Haziran 2019 verilerine göre, 109 bin 262 kişi olarak paylaşılmıştır. Ayrıca kamplarda yaşayan Suriyeli sayısının 2018'in başı itibariyle 118 bin 989 kişi azaldığı belirtilmiştir. Tablo 4'e göre en çok Suriyeli barındıran şehir 546 bin 296 kişi ile İstanbul olurken, Suriyelilerin en az olduğu şehir 23 kişi ile Bayburt görünmektedir. Bayburt'u 33 kişi ile Artvin, 62 kişi ile Tunceli takip etmektedir. Türkiye ye gelen Suriyeli mülteciler ilk aşamada sadece sınır illerinde ve kamplarda yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Savaşın uzamasıyla kamp sayısının yetersiz kalması nedeniyle bazı Suriyeliler kamplar yerine sınır illerinde veya ilçelerinde akrabalarının yanında veya kiraladıkları evlerde kalmayı tercih etmişlerdir. Türkiye'ye göç eden 3 milyon 613 bin 644 Suriyelinin yaklaşık 1,5 milyonu Kilis, Hatay, Şanlıurfa, Gaziantep ve Mardin'i tercih etmişlerdir. Suriyeli mültecilerin sınır kentleri tercih etmelerinde ise, Suriye'den Türkiye ye geldiklerinde bu sınır kentlerdeki geçici barınma merkezlerinde yaşamaya başlamaları, zaman ilerledikçe kent merkezlerinde iş bulmaları, çocuklarının buralarda okumaya başlaması, akrabalarının ve yakınlarının buralarda bulunması ve ülkelerine buralardan daha hızlı dönüş yapabileceklerini düşünmeleri etkili olmuştur (Vural,2018;347-348)

2.2. Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Eğitim Çalışmaları

Türkiye, ülkelerindeki iç savaş nedeniyle yerlerini terk etmek zorunda kalan Suriyeli sığınmacıların eğitimi hususunda diğer ülkelere örnek teşkil edecek kararlar almıştır. Göçün başlangıç safhasında oluşturulan kamplar, Suriyeli sığınmacıların her türlü ihtiyacını karşılayacak şekilde oluşturulmuştur. Türkiye başta BM olmak üzere pek çok uluslararası kuruluştan takdir toplamıştır.

Türkiye, 2013 senesinden itibaren Suriyeli sığınmacıların mülteci olarak kalma süresinin uzayacağını kabullenerek eğitim ile ilgili genelgelerden başlayıp, yönetmenlik ve kanunlara kadar bir dizi düzenleme yoluna gidilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın bu

konudaki ilk mevzuat düzenlemesi 26 Nisan 2013 yılında çıkarılan "Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler" (MEB,2013) genelgesidir. Bakanlık, bu genelge ile kamp dışında barınmakta olan Suriyeli vatandaşların okul çağındaki çocuklarının eğitim ve sosyal aktivite ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yerel yönetim, sivil toplum kuruluşları ve Suriye vatandaşları tarafından açılan mekânların incelenerek fiziki açıdan sağlıklı, güvenlikli ve yeterli, donanıma sahip olup olmadığının belirlenmesini istemiştir.

26 Eylül 2013 tarihinde "Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Hizmetleri" ile ilgili daha geniş bir genelge çıkarıldığı görülmektedir. Genelgenin temel amacı kamplarda veya şehirlerde yaşamakta okul çağındaki Suriyeli çocuklarına sağlanan eğitim hizmetlerinde bir standardın sağlanmasıdır. Bu konuda şu hususlara dikkat edilmesi istenmiştir:

- Suriyeli öğrencilerin sene kaybı yaşamamaları amacına hizmet eden bir eğitim verilecektir.
- Yürütülecek eğitim-öğretim hizmetlerinin koordinasyonundan Milli Eğitim Bakanlığı sorumlu olacaktır.
- Öğretmen ihtiyacı norm fazlası öğretmenlerden, yeterli olmaması halinde Arapça bilen kişilerce ders ücretli şekilde karşılanacaktır.
- Suriyeli vatandaşlar içerisinde eğitim verebilecek nitelikte gönüllüler varsa bunlarda görevlendirilecektir (ücret talep etmemeleri şartıyla).
- Uygulanacak olan eğitimin içeriğinin ise MEB'in kontrolünde, Suriye Ulusal Koalisyonu Yüksek Eğitim Komisyonu tarafından hazırlanacak, temel yaşam becerileri, moral eğitimi, genel kültür, sosyal beceriler gibi konularla zenginleştirilerek işlenecektir. Ayrıca Türk asıllı Suriyeliler talep etmeleri halinde Türkiye müfredatında da eğitim görebileceklerdir. Türkçe öğrenmek isteyenlere hizmet verecek Türkçe öğretimi kursları açılacaktır (MEB, 2013).

Türkiye'deki Suriyeli vatandaşların eğitimlerinin koordinasyonu ile ilgili 03 Eylül 2013 senesinde Gaziantep'te yapılan toplantıda yeni eğitim öğretim yılına hazırlık çalışmalarının değerlendirilmesi yapıldığı ifade edilmiştir. Bu toplantıda kamplarda yaşayan öğrencilerin ikamet eden eğitim sorunları tartışılmış, kampların dışındaki

şehirlerde yaşayan Suriyelilerin eğitim ihtiyaçlarının neler olduğunun tespit edilmesi ve karşılanmasının görüşüldüğü belirtilmiştir. Ayrıca kamplarda gönüllü olarak öğretmenlik yapan Suriyeli öğretmenlerin ihtiyaçlarını, isteklerini ve motivasyonlarını arttırmak için planlamaların yapıldığı da vurgulanmıştır. Suriyeli çadır kent eğiticilerine yönelik olarak MEB, AFAD ve UNİCEF iş birliğiyle 25 Ekim 2013 tarihinde Kahramanmaraş'ta "Eğitici Eğitimi Semineri" gerçekleştirilmiştir. Konu ile ilgili öğretmenlerin temel rol ve davranışları belirlenmiş, seminer boyunca; savaşın çocuklar üzerindeki etkisi, savaşın getirmiş olduğu olumsuz şartlar ve olumsuz koşulardan etkilenen çocuklarla ilgilenme yöntemleri gibi konular ele alınmıştır (Seydi, 2014;277).

İlk başlarda Suriye'den göç eden Türkmenler için farklı bir uygulama olduğu görülmektedir. Bunun nedeni Suriyeli sığınmacıların kısa bir zaman süreliğine burada kalacakları düşüncesinin yatması olabilir. Her iki genelgede de Suriyeli öğrencilerin eğitime devam edebilecekleri yerler olarak kamplardaki Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) ve diğer eğitim kurumları gösterilmiştir.

Bu merkezlerde çalışacak Suriyeli öğretmenler, MEB ve UNICEF iş birliği ile hazırlanan eğitim programlarına katılmaları sağlanmıştır. Eğitim programına katılan öğretmenler sınava tabi tutulmuş ve sınavda başarılı olan öğretmenler sertifikalarını alarak görev yapma hakkı kazanmışlardır. Suriyeli öğretmenlerin dışındaki Türkçe öğretmenlerinin seçiminde ise KPSS puanı ve sözlü sınavlar esas alınmaktadır. Bu öğretmenlerle bir yıllık sözleşme imzalanmakta ve proje kapsamında geçici istihdam edilmektedirler. Projenin sonlanması durumunda görevlerini son bulacağı belirtilmektedir (Tanrıkulu,2017;127-144).

GEM'lerde yürütülen eğitim sisteminin maliyetlerinin bir kısmının Türkiye, bir kısmının ise AB ve UNİCEF gibi kuruluşlar ile ulusal ve uluslararası STK'lar tarafından karşılanmaktadır. GEM'lerde çalışan Suriyeli öğretmenlerin ücretleri UNİCEF tarafından karşılanmaktadır. UNİCEF tarafından bu öğretmenlere 1300 TL ücret verilmektedir. Ancak bu ücretin yeterli gelmemesi nedeniyle STK'lar Suriyeli öğretmenlere ek ücret ödemektedirler. Bunun yanı sıra GEM'lerde yeni görevlendirilen Türkçe öğretmenlerinin maaşları ise PICTES (Hayatboyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi) tarafından; okul

yöneticilerinin, koordinatörlerin ve devlet öğretmenlerinin maaşları ise Bakanlık çalışanları olmaları asabiyle Türkiye tarafından karışlanmaktadır. Suriyeli öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla Türkiye Hükümetine uluslararası kuruluşlar ile ulusal ve uluslararası STK'ların yardım ettiği görülmektedir. Ancak yapılan desteklerin yeterli gelmediği ifade edilmektedir (Tanrıkulu,2017;127-144).

Şu ana kadar Suriyeli çocukların eğitiminde 9.504 öğretmen görev yapmış ve bu öğretmenlerin ücretlerinin karşılanması için UNİCEF, PTT ile birlikte hareket etmiştir. UNICEF ödenekleri PTT'ye aktarmakta, PTT'de öğretmenlere aylık olarak ön ödemeli kartlar ile dağıtmaktadır. Yapılan araştırmalarda öğretmenlerin ücretlerinin yeterli olmadığı ve başka işler yaptıkları belirtilmektedir. Ancak 15 Ocak 2016 tarih ve 2016/8375 sayılı Resmî Gazete' de yayınlanan Geçici Koruma Kanunu ile yabancıların asgari ücrete tabi olacağı belirtilmektedir (Resmî Gazete, 2016)

İlk başlarda Suriyelilere devlet okullarına kayıt olma hakkı verilmemiş, ancak 23 Eylül 2014 tarihli "Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri" başlıklı daha önceki genelgelere göre oldukça kapsamlı olan genelge ile Suriyeli öğrencilerin yalnızca GEM'lere değil devlet okullarına da kayıt olma hakkı verilmiştir (MEB, 2014). Bu genelge, daha fazla Suriyeli çocuğun okula gitmesi, yaşadığı ülkenin kültürünü öğrenmesi ve topluma daha hızlı entegre olmaları ve Suriyeli çocukların eğitim hizmetlerinin belirli standarda bağlanmasını güvence altına alması bakımından da önemlidir.

Uluslararası STK'lar Türkiye'de çalışma yapabilmesi için hükümetten izin almak zorundadır. Türk hükümeti herhangi bir uluslararası STK'nın 2014 yılı öncesine kadar ülkede faaliyette bulunmasına izin vermek hususunda hassas davranmış, 2013 yılının sonuna kadar sadece 10 ila 12 STK'nın kayıt yapmasına izin vermiştir. Belirli yıl aralıklarıyla artan başvurulara hükümet, ilerleyen yıllarda daha ılımlı bir yaklaşımda bulunmuş ve Türkiye'de bulunan uluslararası STK'ların sayısı 270 ulaşmıştır. Ulusal ve uluslararası STK'ların bazıları ihtiyaç temelli faaliyetleri, bazıları ise hak temelli faaliyetleri sürdürmektedirler. İhtiyaç temelli kuruluşlar genellikle gıda, barınma, eğitim ve sağlık gibi yardımlara, hak temelli kuruluşlar ise yasal haklarını savunmaya odaklanmışlardır. Doç. Dr. İbrahim Mazman ve Lale İzci'nin "Ulusal ve Uluslararası Örgütler Tarafından Desteklenen Suriyeli Göçmenler" başlıklı yaptığı çalışmada, Cılga ve STK'ların resmi sitelerinden faydalanarak Suriyelilere yardım yapan ulusal ve uluslararası STK'ların listesini oluşturmuştur. Bu alanda çalışma yapmak isteyenler bakabilir.

Yasal düzenlemeler ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın bu düzenlemelere dayalı olarak gerçekleştirdiği uygulamalar; Suriyeli sığınmacıların bugün kamplarda ve kamp dışında yer alan Geçici Eğitim Merkezlerinde ve Suriyelilerin açtığı özel okullarda eğitim görebilmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacılar, devlet okullarına kayıt yaptırma hakkına da sahiptirler.

GEM'lerde ve Suriyelilerin açtığı özel okullarda okuyan çocuklar, Suriye Ulusal Koalisyonu Yüksek Eğitim Komisyonu tarafından hazırlanan müfredata, devlet okullarına gitmekte olan öğrencilerin ise Türkiye müfredatına tabi olmaktadırlar. Zira MEB, kendi eğitim teşkilatına paralel yeni bir teşkilatlanma olan "GEM" sistemini kabul etmiştir. GEM'ler, AFAD tarafından yirmi beş ilde oluşturulan kamplarda ve kamp dışındaki okullarda Suriyeli çocuklara ve gençlere Suriye müfredatına uygun ilköğretim ve ortaöğretimi kapsayan Arapça eğitim veren merkezler olarak tanımlanmıştır (MEB, 2014). Güneydoğudaki tüm kamplarda ve kent ortamlarında da 350'nin üzerinde GEM'in faaliyet göstermesi MEB tarafından onaylanmıştır (UNHCR, 2016b:1).

Ülkemizde kayıtlı 1.490.033 Suriyeli çocuğun, ancak %21,8'inin eğitim görmekte olduğu (UNICEF, 2016); bunların da ancak %23,1'inin devlet okullarına devam ettiği söylenmektedir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda çocukların çoğunun Türk eğitim sisteminden yeterince faydalanmadığı görülmektedir. Bundan daha fazla sayıda çocuk ve gencin ise eğitim hizmetlerine erişim sağlayamadıkları görülmektedir.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)'ın 2014 yılında yayımlamış olduğu raporda, 2 Mayıs 2014 tarihi itibariyle Geçici Barınma Merkezleri'nde sunulan eğitim hizmetlerinin 22 okul, 850 derslik, 3063 öğretmen, 273 yetişkin kursu, 20683 yetişkin kursiyer, 68638 öğrenciyi kapsadığı ifade edilmiştir (AFAD, 2014). MEB ve AB'nin birlikte gerçekleştirdiği, Gaziantep Üniversitesi ve Bilim Eğitim Kültür Araştırmaları Merkezi'nin paydaşı olduğu 'Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi', GEM'lerin üç yıl içerisinde kademeli olarak kapatılmasını ve Suriyeli çocukların Türkiye müfredatlarına tabi olmalarını öngörmektedir. Ancak eğer isterlerse Suriyeli öğrenciler dilediklerinde dil ve kültürlerini koruyabilmeleri için seçmeli dersleri de okuyabileceği belirtilmektedir. Bu hususta gereken çalışmalar yapılmış, GEM'ler kademeli olarak kapatılmaya başlamış, birçok

Suriyeli çocuklar MEB'e bağlı okullara yönlendirilmiştir. Şu an Suriyeli çocuklar okumak istediklerinde kendi evlerine yakın okullara müracaat ederek okuma hakkı elde edebilmektedirler.

Suriyelilere akademik eğitim verilmesinin yanı sıra yabancı dil, dikiş nakış, güzel sanatlar, Kur'an-ı Kerim ve hafızlık eğitimi gibi mesleki eğitimlerin de verildiği belirtilmektedir. Bu eğitimlere kamp içinde 61.749 Suriyeli katılmış, şu an itibariyle bu eğitimlere 10 binden fazla Suriye vatandaşının devam ettiği belirtilmektedir (Emin, 2016).

2.3. MEB'in Türkiye'ye Sığınan Suriyelilerin Eğitimini Düzenleme Çalışmaları

2013'e kadar gündemde çok fazla yer bulmayan Suriyelilerin eğitim sorumları bu tarihten sonra gündemde daha fazla yer bulmaktadır. Suriye'de olayların sona ermesi ihtimalinin zayıflamasının ve buna bağlı olarak da sürecin uzamasının bunda etkili olduğu açıktır. Türkiye'nin 2011-2012 yıllarında, Suriyeli mültecilerin en kısa zamanda geri dönecekleri varsayımıyla politika geliştirmiştir. Ancak sürecin uzaması ve Türkiye'nin kabul edilebilir olarak açıkladığı sayıların çok üzerine çıkılması üzerine de daha kalıcı ve sürdürülebilir çözümler üretme yoluna gidilmiştir.

Bu bağlamda başlangıçta Suriyeli öğrencilerin diploma alacakları biçimde bir eğitim programı düzenlenmemiş, ancak yeni durum karşısında mezuniyet durumunu belgelendirme konusunda çalışmalar başlatılmıştır. İlk başlarda kamplarda eğitimle ilgili önemli çalışmalar yapılmazken 2013'ten itibaren bu konuyla alakalı önemli kararlar alınıp uygulanmıştır.

2014 yılında Suriyeli sığınmacıların sayısı 2 milyona yaklaştığında Uluslararası Koruma Kanunu çıkarıldı ve bu kanunla Suriyelilere 'Geçici Koruma' statüsü verildi. Bu sebeple Suriyeliler yardım bazlı değil, hak temelli sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere erişme olanağı elde ettiler. MEB bu bağlamda Suriyeli çocuklara sunmuş olduğu eğitimin kapsamını genişleterek onlara kendi dillerinde ve kendi müfredatlarında aldıkları eğitimin yanı sıra Türk vatandaşı yaşıtlarıyla beraber devlet okullarında okuma hakkı vermiştir. Suriyeli çocukların eğitimine yönelik yapılan bu iki aşama oldukça önemlidir. İlk

aşamada, acil eylem planı dâhilinde kamp içinde ve kamp dışında Suriye müfredatına göre Arapça eğitim veren "Geçici Eğitim Merkezleri" kurulmuştur. MEB verilerine göre bu merkezlerde 852'si Türk, 9 bin 509 Suriyeli olmak üzere toplamda 10 bin 361 öğretmen Suriyeli çocuklara eğitim vermek için görev yapmaktadır (Emin, 2016). "Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler" başlıklı genelge, MEB tarafından yayımlanan ilk resmi genelgedir. Ülkemizde geçici koruma altında bulunan Suriyeli vatandaşlara yönelik 26 Eylül 2013 tarihli "Eğitim Öğretim Hizmetleri" başlıklı genelge şu konuları içermektedir:

- Eğitimine ara vermiş Suriyeli çocukların sene kaybına uğramaması için, öğretmenlerin yetersiz olması halinde, norm fazlası öğretmenlerden koşulları uygun olan ve Arapça bilen kişilerin, ders ücreti mukabili kamp içinde bulunan merkezlerde görevlendirilmesi; bu bağlamda sürdürülecek eğitim hizmetlerinin koordinasyon işlemlerinin MEB'in sorumluluğunda olması.
- Öğretmen ihtiyacının o il tarafından yapılan görevlendirilmeyle yoluyla karşılanması.
- Benzer biçimde çocuklara eğitim vermek isteyen Suriyeli vatandaşlardan öğretmen ya da koşulara uyan kişilerin, ücret talep etmemesi koşuluyla MEB tarafından gönüllülük esasına dayalı olarak görevlendirilmesi.
- Eğitim verilecek konuların içeriğinin MEB'in denetimi altında, Suriye Ulusal Koalisyonu Yüksek Eğitim Komisyonu'nca hazırlanması, öte yandan Türk asıllı Suriyelilerin istemeleri halinde Türk MEB müfredatına göre eğitim alabilmesi.
- Türkçe öğrenmeyi talep eden Suriyeliler için tesislerin sağladığı olanaklar istikametinde Türk dili ve mesleki eğitim kursları açılması.
- Kamp alanlarının dışındaki Suriyelilerden oturma iznine sahip olanların 16 Ağustos 2010'da yayımlanan 2011/48 sayılı "Yabancı Uyruklu Öğrenciler" konulu genelge kapsamında kayıtları yapılarak okullaşmalarının sağlanması (MEB, 2013b).

Bu genelge Suriyeli çocukların eğitim ihtiyaçlarının karşılanması açısından oldukça önemlidir. Ancak geçici kampların dışında oturma izni olmadan yaşayan Suriyeli çocukların eğitimi yerel yönetimlerle, gönüllü ulusal ve uluslararası kuruluşlara bırakıldığı belirtilmektedir (Emin M. N., 2016). Nisan 2014'te ise yabancı mültecilere yönelik 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile yürürlüğe

girmiştir. Suriyelilerin hukuki statüsü ve faydalanabileceği yasal çerçeve de "Geçici Koruma Yönetmenliği" ile oluşturulmuştur. Bu kanunla kamp içi ve kamp dışındaki Suriyelilerin eğitim, sağlık ve sosyal yardım gibi hizmetlere ulaşmaları sağlanmıştır. MEB daha önce çıkarmış olduğu genelgeyi daha da genişleterek 23 Eylül 2014 tarihinde "Yabancılara Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri" başlıklı yeni bir genelge çıkarmıştır. Nisan 2014'te 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile yabancı öğrenciler, ellerinde bulunan diploma ve öğrenim belgelerine göre denklikleri yapılmak suretiyle okullara kayıt edilmekte ve öğrenim görecekleri okula yönlendirilmektedir. Yabancı kimlik numarasına sahip olan yabancılarla ilgili veri girişlerinin tamamı yaygın otomasyon sistemleri ve e-okul üzerinden yapılmaktadır.

İkamet izni almamış, yabancı kimlik numarası verilmemiş Suriyeli çocuklar ise yetkili kurumlar tarafından "yabancı tanıtma belgesi" verilerek kayıt altına alınmışlardır. Sınır dışı edilmeyenlerin de içinde oldukları yabancı öğrencilerden öğrenim belgeleri olmayanların beyanları dikkate alınarak sözlü ya da yazılı sınav yöntemiyle ülkelerinde öğrenim aldıkları sınıf düzeyine göre denkliği tespit edilmiştir. Öte yandan yabancı kimlik numaraları olmayıp "yabancı tanıtma belgesi"ne sahip olan Suriyeli öğretmenlerin ve öğrencilerin veri girişleri, YÖBİS (Yabancı Öğrenciler Bilgi İşletim Sistemi) üzerinden yapılmaktadır. Çeşitli dillerde işlem yürütülmesine imkân veren YÖBİS sistemi üzerinden öğrencilerin ders notu ve devam bilgileri girilmekte; diploma, karne ve tasdikname işlemleri sistem üzerinden yapılmaktadır. Sonraki süreçte kimlik numarasını alan öğrenciler e-okul sistemine aktarılmaktadır. Kitlesel akınla Türkiye'ye gelen yabancılar için illerde kurulan barınma merkezlerinde Geçici Eğitim Merkezleri kurulmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki her tür ve derecedeki eğitim kurumları yardımıyla kurulan Geçici Eğitim Merkezlerinde (GEM) Türkçe öğretilmektedir. Türkçe dersleri vermek amacıyla Türk dili ve edebiyatı, Türkçe alan öğretmenleri, yabancı dil ve sınıf öğretmenlerine görev verilebilir.

Yaygın eğitim kurumları aracılığıyla mesleki alanda beceriler kazandırılmakta, kültürel ve sosyal içeriği olan kurslar düzenlenmektedir. Çok talep alan konularda olanaklar doğrultusunda yaygın eğitim kursları ile kurs dışı etkinlikler düzenlenmektedir. Diğer

taraftan Türkiye'ye gelen yabancı öğrencilerin bir rehber eşliğinde ülkeye ve okula uyum sağlamaları için çalışmalar yapılacak, gerekirse yetiştirilmeleri için okul müdürlükleri tarafından takviye kursları açılabilecektir.

GEM tarafından sürdürülen eğitim öğretim faaliyetlerine gönüllü olarak destekte bulunan yabancılara, paydaşlarla yapılan iş birliği ve yapılan anlaşmalar çerçevesinde maddi, mesleki ve manevi destek verilmektedir.

Çıkarılan bu genelge ile Suriyeli çocuklara hem GEM'lerde hem de devlet okullarında eğitim hizmeti alınması sağlanmıştır. MEB, 2015-2019 Stratejik Planında eğitim konusunu ele almış, Türkiye'deki sığınmacıların eğitime uyumunun sağlanmasına ilişkin çalışmalar yapılacağını açıklamıştır. Ayrıca sığınmacıların eğitime erişim engellerinin ortadan kaldırılmasına yönelik uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapılacağı ve bunun yanı sıra öğrencilerin denklik işlemlerinde yaşanan sorunların çözülmesi için gereken çalışmaların yapılacağı belirtilmiştir (MEB, 2015-2019 Stratejik Planı).

Yine bu strateji planına göre mülteciler, geçici koruma altında olan yabancılar ya da vatansız olarak yurdumuzda bulunanların; denklik işlemlerinde yaşanan problemlerin aşılması ve bu alanda eğitime dair yaşanan genel sıkıntıları bertaraf etmek amacıyla uluslararası kuruluşlarla iş birliğine gidilerek çalışmalar yapılacağı; ülkemizde bulunan Suriyeli öğrencilerin 2016-2017 eğitim öğrenim yılının başından itibaren MEB'e bağlı resmi ve özel okullara kayıtlarının yapılması ile ilgili planlamalar yapıldığı belirtilmiştir. Bu planlama şu şeklidedir:

- Hiçbir ayrım yapmadan her çocuğun eğitim hakkı, T.C. Anayasası ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle garanti altına alındığı için göçmenlik statüsü hiçbir şekilde dikkate alınmadan Türkiye'de yaşayan bütün çocukların kaliteli bir eğitime erişmesi için gereken önlemler alınacaktır.
- 2016-2017 eğitim öğretim döneminde anasınıfına ve ilkokul 1. sınıfa devam edecek durumdaki Suriyeli çocukların MEB'e bağlı okullara kayıtları yapılacaktır.
- Yeterli fiziksel imkânları olan geçici eğitim merkezlerinde okul açılması, yetersiz olan geçici eğitim merkezlerinde ise yakında bulunan bir ilkokulla

ilişkilendirilmiş sınıflar oluşturularak ana sınıf ile ilkokul birinci sınıflarda MEB müfredatına göre eğitime geçilecektir.

- Öğrencilerin Türkçeyi yaşayarak öğrenmelerini sağlamak amacıyla, tüm kademelerde Türkçe dil becerileri düşük olan öğrencilerin sınıflara dağıtılmasının dengeli olmasına özen gösterilmek suretiyle akranı olan çocuklarla kaynaşmaları sağlanacaktır.

Yukarıda belirtilen açıklamalar temel eğitim çağında olan Suriyeli çocukların eğitime ulaşmaları için gereken çalışmaların özenle yürütüldüğünü göstermektedir. Ayrıca söz konusu çocukların okula erişimleri önündeki engellerin aşılması ile ilgili yapılan çalışmaların yanı sıra Ankara'nın Mamak ilçesinde, Suriyeli çocuklara yönelik uyum eğitimi programının hayata geçirilmiştir. Bu projeyi Milli Eğitim Müdürlüğü, TED Üniversitesi ile beraber yürütmektedir. Bu projede öğretmenlere, Suriyeli öğrencilere sınıflarda nasıl destek sağlayacakları, ayrıca Türkçe dil yeterliği farklı seviyelerde olan çocuklara ders anlatma yöntemleri ile ilgili eğitimler verilmiştir. Bu kapsamda Suriyeli anneleri, sınıf öğretmelerini ve çocukları bir araya getiren oturumlar düzenlenerek drama ve paylaşım etkinlikleri yapılmıştır. Bu etkinliklerin çocukların okula uyumunu ve resmi işlemleri tamamlama süreçlerini kolaylaştırdığı da belirtilmiştir (MEB 2016).

GÖÇ-MAT başlıklı TÜBİTAK projesi de iki yıl boyunca öğretmenlere eğitim verilerek mülteci öğrencilerin matematik başarısının sağlanması ve öğrencilerin ailelerinin yakından tanınması amaçlamaktadır (MEB 2016).

Millî Eğitim Bakanlığı, sınıfında yabancı bulunan yaklaşık 25 bin öğretmene, ayrıca 81 ilden seçilmiş 500 rehber öğretmene, göçmen öğrencilerin eğitimlerinde dikkat edilmesi gereken tutum, davranış, bilgi ve yaklaşımlara ilişkin eğitimler verildiği ifade edilmiştir. UNICEF'in iş birliği ile yürütülen bu projenin amacı, en başta eğitimde öğretmenlerin yabancı uyruklu öğrencilerin içinde bulundukları koşulları ve içinden geçtikleri süreçle ilgili farkındalıklarını yükseltmek amacıyla birtakım etkinlikler gerçekleştirmektir. Daha sonra programda kapsayıcı eğitimin kuramsal çerçevesi, kapsayıcı eğitim için gerekli olan okul ve eğitim ortamının oluşturulması, öğretmenlerin yabancı uyruğa sahip öğrencilere pedagojik anlamda destek olabilme kriterlerini, söz konusu öğrencilerin değerlendirilme biçimlerini, öğrencilerle iletişimde etkinlik sağlama yolları ile

öğrencilere psiko-sosyal anlamda destek sağlanabilme konularını kapsamaktadır (MEB 2016).

2.4. Yerel Yönetimlerin Suriyeli Sığınmacı Çocuklara Yönelik Eğitim Çalışmaları

Yerel yönetimler, hizmetleri sundukları bölgelerde yaşayan bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması açısından oldukça önemli kuruluşlardır. Bu ihtiyaçları yerine getirebilmek için hakla sürekli etkileşim halinde olmak, halkın beğenisini ve güvenini kazanmak zorundadırlar ve halka karşı önemli görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. (Atik ve Taşcıoğlu,2009;160-161). Yerel yönetimlerin görev ve sorumlulukları 1580 sayılı Belediye Kanunu'nda belirtilmiştir. Bu yasada belediyelerin görev ve sorumlulukları ile ilgili iki ayrım söz konusudur. Birincisi belediyelerin görevleri liste usulüne göre belirlenmiş, ikincisi belediyelerin görevleri "zorunlu" ve "isteğe" bağlı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Yasanın 16. maddesinde, 15 maddede sayılan hangi görevlerin her belediye için zorunlu olduğu açıklanmıştır. Ayrıca belediyelerin gelirlerine göre hangi görevlerin zorunlu olduğu da belirtilmiştir. 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 1580 sayılı yasaya önemli değişikler getirmiştir. En önemli değişiklerden biri belediyelerin kurulabilmesi için gerekli asgari nüfuzun 2000'den 5000'e çıkarılmasıdır. Bir diğeri ise 1580 sayılı yasada belediyelerin gelirine bağlı olarak belirlenen zorunlu görevlerin yerine getirilmesinden sonra isteğe bağlı görevler ayırımı 5393 sayılı yasada belediyenin mali durumuna ve aciliyete göre karar organına bırakılmasıdır (Ertaş, H. 2016;5-11). 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun maddelerini incelediğimizde şartlı mültecilere yönelik hizmet ve sorumluluklarla ilgili net bir ibarenin olmadığı görülmektedir. Diğer yandan ne mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme de ne de 6458 Sayılı "Yabancılar ve uluslararası Koruma Kanunu'nda mültecilere yönelik belediyelerin hizmet ve sorumluluklarından söz edilmemiştir. Ya Yerel yönetimlerin, Belediye Kanunu'nun 75. maddesindeki kitlesel göç ibaresinden "Afet, kitlesel göç ve teröre maruz kalan yerleşim birimlerinin belediyeleri ile bu Kanunun 45 inci maddesinin ikinci fıkrası gereğince belediye başkanı veya başkan vekili görevlendirilen belediyelerde, vali veya belediye başkanı, aksayan belediye hizmetinin başka bir belediye tarafından yerine getirilmesini talep edebilir". Ya da Belediye Kanunu'nun 13. maddesindeki hemşerilik ibaresinden "Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında

bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur. Belediye, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel" yola çıkarak yerel yönetimlerin, şartlı mültecilere yönelik hizmetleri yapılabileceği tartışılmaktadır. 5393 sayılı Belediye Kanunu, şartlı mültecilere yönelik hizmetlere ne bir kısıtlama getirmekte ne de açık bir izin vermektedir. Belediyeler de sosyal yardımlaşma ve dayanışma kapsamında Suriyeli sığınmacılara ve diğer mültecilere destek sağlanmaktadır (Ersavaş Kavanoz, S. ve Erdem, N. 2016;7-8)

Bu bağlamda belediyeler, Suriyeli sığınmacıların şehre uyum sağlaması amacıyla Türkçe bilmeyenlere tercüman desteği, Türkçe dil kursları, Suriyeli çocuklar ve yetişkinler ile kaynaşma gibi çeşitli hizmetler vermeye çalışmışlardır. Bunların yanı sıra yerel yönetimler, Suriyeli çocukların okula erişimi hususunda da çalışmalar yapmaktadırlar. Yerel yönetim açısından Suriyelilere eğitim hizmeti sağlamak karmaşık ve sorunlu bir alan olarak görülmektedir. Suriyelilerin Türkiye'ye gelmelerinden buyana karşılaştıkları sorunlar arasında dil engeli öne çıkmaktadır. Bu nedenle de yerel yönetimler bu konu üzerine eğilmişlerdir. Yerel yönetimlere göre, çocukların okula kayıt ettirilmesi en büyük sorunlardan biridir. İlçeden ilçeye okula erişim farklılık gösterse de alt yapı çalışmalarını geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Bağcılar ilçesinin Suriyeliler için Arapça ve Türkçe eğitim veren üç okulu bulunmaktadır. Fakat diğer ilçelerde olduğu gibi yetkililer bölgedeki okula yazılması gereken 12-13 yaşlarındaki çocukların, kötü şartlar altında tekstil ve giyim sektöründe çalıştıklarını belirtmişlerdir. Küçükçekmece, okula yapılan kayıtları kontrol edebilmek için devlet okulları ve özel okullar ile birlikte çalışmalarını sürdürmektedir. Güngören Belediyesi ise çalışmalarının takibini yapabilmek için iki Suriyeli özel okulla beraber çalışmaktadır. Ayrıca mevcut 1.300 öğrencisi, 84 Suriyeli öğretmeni olan Güngören'deki okula Eyüp, Esenler, Bahçelievler, Bağcılar ve Fatih gibi diğer ilçelerden de öğrenciler gelmektedir (Woods, 2017;14-16).

Bu okullar Suriye'deki müfredata uygun eğitim vermekte, aynı zamanda Türkçe dersi de verilmektedir. Fatih Belediyesi, ilçe kaymakamlığının yardımıyla Suriyeliler ve diğer yabancılar için Türkçe ve İngilizce dersleri almalarını sağladıklarını belirtmişlerdir. Bu

dersleri verebilmek için belediye mekan ayarlarken, kaymakamlık ise öğretmenlerin teminiyle ilgilenmektedir (Woods, 2017;14-16).

Esenyurt Belediyesi de kendi eğitim kurslarının yanı sıra Suriye müfredatına uygun okul da açmıştır. Zeytinburnu Belediyesi küçük çocuklarla kalmamış, hem çocuklara hem de yetişkinlere Türkçe dil kursları açmıştır. Bu kursların öğretmen ihtiyacı İlçe Halk Eğitim Merkezi'nden gelen öğretmenlerle karşılaşmakta olup, kurs üç ay sürmektedir. Ayrıca bu belediye göçmen kadınlara yönelik kurslar da vermektedir. Sancaktepe Belediyesi, Suriyeli ailelere hem Türkçe hem de Arapça eğitimi veren okullar açmıştır. Diğer taraftan Sancaktepe ve Sultanbeyli belediyeleri iki ilçe arasında bulunan GEM ile Suriyeli çocukların eğitimin sağlanması için iş birliği yapmaktadır. Bu merkezde Nisan 2016 yılında yaklaşık 1.000 öğrencinin bulunduğunu ifade eden Sancaktepe Belediyesi, Eylül 2016 yılında 1.200 öğrenci olduğunu teyit etmiştir. Sultanbeyli Mülteci Koordinasyon Merkezi'ndeki yetkililer, ilçe olarak %50'lik okul kayıt oranıyla övünmektedir. Bu belediye, Suriyelilerin okullaşmasında %25 ile ülke ortalamasının hayli üzerindedir. Aynı zamanda Suriyeli ailelerin çocuklarını okula göndermelerini sağlamak için çocuklarını okula gönderen ailelere yardım yapılacağı duyurulmuştur (Woods, 2017;14-16). Yetkililer, Türk çocuklarının eğitim almaları için yeterli okullarının olmadığını, ancak yeni okullar açılırsa bu okullardan Suriyeli çocukların da faydalanabileceğini ifade etmektedir.

Belediyelerin, Suriyeli çocukların eğitime erişimi dışında Türkçe dil kursları, Suriyeli çocuklar ve yetişkinler ile kaynaşma vb. sosyal uyuma yönelik çalışmaları da bulunmaktadır. Ancak bu çalışmalar yeterli gelmemektedir. Yerel yönetimler ve belediyeler, yerel halka hizmet götürmesi bakımından önemli olduğu kadar Suriyeli ve diğer sığınmacılar içinde oldukça önemlidir. Bu nedenle öncelikle yerel yönetimlerin yetki ve sorumlulukları, mevzuatta açık bir ifadeyle belirtilerek bu bağlamda daha iyi hizmet verebilmeleri sağlanmalıdır. Belediye Kanunu'nun maddelerine, Ertaş, H. (2016) "Türkiye'de Yerel Yönetim Birimlerinin Görev ve Sorumlulukları ile İlgili Mevzuat ve Karşılaştırmalı Analiz" başlıklı çalışmasına bakabilirsiniz. Ayrıca Ersavaş Kavanoz, S. ve Erdem, N. (2016). "Türkiye'de Yerel Yönetimlerin İmkanlar ve Sınırlılıklar Bağlamında Şartlı Mültecilere Yönelik Politikaları: Trabzon Örneği." S, 1-15, Aslan, S., ve Tekin, F. T. (2017). "Suriyeli Mülteciler Konusunda Yerel Yönetimlerin Rolü: Konya Özelinde Bir Bakış". s, 390-398 çalışmalarına daha detaylı bilgi edinmek için bakabilirsiniz.

Şişli Belediyesi, beş yıldır Türkiye'de olup hiç resmi eğitim almamış Suriyeli çocukların olduğunu belirterek, ilçedeki Suriyelilerin eğitimi ile ilgili "Bu meselenin daha da kötüleşmesi halinde yakın gelecekte sosyal sorunlara yol açabilecek kayıp bir neslin oluşacaktır." şeklinde karamsar açıklamalarda bulunmuştur.

Alanda yapılan incelemelere göre yerel yönetim yetkililerinin, Suriyeli çocukların okula erişimi hususundaki yaptıkları çalışmalar ilçeden ilçeye farklılık göstermektedir. Bu farklılıkların nedeni ise yetkililerin inisiyatifine bağlı olarak okula erişim oranının değiştiği anlaşılmaktadır.

2.5. STK'ların Suriyeli Sığınmacı Çocuklara Yönelik Eğitim Çalışmaları

Mülteci çocukların eğitimi ve sivil toplum kuruluşlarının eğitimle ilişkisi ile ilgili birçok çalışma mevcuttur. Bu çalışmaların çoğunda kamp dışında yaşayan mülteci çocukların büyük ölçüde eğitim hizmetlerinden yararlanamadığı görülmektedir. Bu çocukların eğitim hizmetlerinden faydalanamamasının altında başta ekonomik olmak üzere pek çok neden yatmaktadır. Eğitimde oluşan bu boşlukları gönüllü kuruluşlar doldurmaya çalışmaktadır. STK'lar bilgi sahibi oldukları alanlarda mülteci çocuklara yardımcı olmaya, hayatlarını daha olumlu hale getirmeleri yönünde çaba sarf ettikleri görülmektedir. Sivil Toplum Kuruluşları (STK), dünyada sosyo-ekonomik ve kültürel değişimin sağlanması ve sürdürülmesi yönünde faaliyetlerde bulunan, bu faaliyetlerinde kâr amacı gütmeyen, gönüllü katılıma dayalı çalışmalar yapan kurumlardır. Bunların yanı sıra dezavantajlı grupların sorunlarının gün ışığına çıkmasını sağlayarak kamuoyu oluşturmak, organize olmak ve hükümete sesini duyurmak, baskı oluşturmak gibi çalışmaları da oldukça önemlidir. STK'lar çalışmalarının çoğunu proje bazlı yürütmektedir. Devletten bağımsız olarak hareket eden STK'ların, göç sonrası sorunların aşılmasında önemli rollerinin olduğu görülmektedir. Bu bölümde sivil toplum örgütlerinin Suriyeli sığınmacı çocukların eğitim hizmetlerinden yararlanmalarının sağlanması yönünde yaptıkları çalışmalara yer verilmiş; konumuz olmayan sağlık, ekonomik ve kültürel alanlarda yaptıkları çalışmalara yer verilmemiştir.

Eğitim alanında faaliyet gösteren yirmi üç eğitim sendikası bulunmaktadır. "Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu'na göre bu sendikalara; Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE), Yükseköğretim Kurulu (YÖK), Üniversitelerarası Kurul (ÜAK), Öğrenci Seçme Yerleştirme Merkezi (ÖSYM), Yüksek Teknoloji Enstitüleri, Yüksek Öğrenim, Kredi ve Yurtlar Kurumu'na (YURTKUR) bağlı tüm çalışanların üye olma hakları bulunmaktadır (Özan, Polat, & Şener, 2015;62).

Yapılan bir başka çalışmada sendika üyesi olanların okul geliştirme sürecine olumlu katkılarda bulundukları, eğitim ilgili STK'ların algılamalarında farklılıklar olduğu ve eğitim sistemine ilişkin alınacak karar sürecine çoğunluğunun belirli aralıklarla kısmen katıldığı ifade edilmiştir. Ancak karar alma süreçlerine katılımlarının istedikleri düzeyde olmadığı, karar alma süreçlerinde daha fazla yer almak istedikleri de belirtilmiştir (Şirin, 2008;173).

Eğitim sendikalarının amaçları incelendiğinde genel olarak dayanışma, birliktelik, hak ve menfaatleri koruma ve geliştirme gibi temel unsurlardan oluştuğu görülmektedir. Çakır'ın (2006) yaptığı çalışmada Türkiye'deki sivil toplum örgütlerinin eğitim ile ilgili yapmış olduğu etkinliklerin, devletin eğitim politikasıyla örtüştüğü belirtilmektedir. STK'ların eğitim konusunda önemli hizmetlerde bulunduklarını, özellikle vakıf ve dernek türündeki sendikaların ise eğitimsel etkinliklere yöneldikleri ifade edilmiştir.

STK'lar Türkiye'nin pek çok ilindeki çocukların kırtasiye ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bunun yanı sıra açılan merkezlerde gönüllü olarak Türkçe öğreterek çocukların eğitimine destek sağlamaktadır. Ayrıca STK'lar Suriyeli çocukların topluma uyumu ve yaşadıkları travmaları atlatabilmeleri amacıyla kendi yaşıtları olan Türk çocukları ile beraber vakit geçirebilecekleri geziler ve atölyeler düzenlemektedirler (Türk, 2016;151-153).

Uluslararası Mavi Hilal Vakfı, SGDD, Malumat, Yuva Derneği, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakıf (İKGV), Malumat Toplum Bilgilendirme Merkezi, Hayata Destek Derneği ve Mavi Kalem Derneği tarafından kurulan çok amaçlı toplum merkezlerinde Suriyeli çocuklar için Türkçe eğitim verme, travma için psikolojik destek sağlama ve okul dışı eğitimi de kapsayan dersler verme; yetişkin erkek ve kadınlar için Türkçe okuma ve

yazma dersleri, mesleki eğitim kursları ve atölyeleri açma gibi çalışmalar yapılmaktadır. Bunların yanı sıra el sanatları atölyeleri, fotoğraf, tiyatro, film festivalleri ile hayata adapte olmaları yönünde çalışmalar sürdürülmektedir. Bu hizmetler, Halkların Köprüsü Derneği, Başak Kültür Sanat Vakfı, Suruç Amara Kültür Merkezi, Malumat, Hamiş Suriye Kültür Evi, Goethe Instıtute ve Diyalog Derneği HDD, SGDD, TESEV, Uluslararası Af Örgütü, Mazlum-Der gibi sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanmaktadır (Türk, 2016;151-152).

Suriyeli mültecilere yönelik çalışmalar yapan STK'lar tarafından yapılan yardımların sınırlı olduğu görülmektedir. Bunun en önemli nedeni, STK'ların insan kaynağının sınırlı olmasıdır. Yerel iş çevreleri ve belediyelerden yapılan destek ile camilerden toplanan yardımlarla faaliyetlerini sürdürmeye çalışan STK'lar, mevcut kaynaklarını ağırlıklı olarak hayati ihtiyaç maddeleri olan gıda, giysi ve barınma yardımlarında kullanmaktadırlar (Metin & Hassa, 2013;19).

(Çakır, 2006)'ın "Sivil Toplum Kuruluşları İlişkisi" başlıklı araştırmasında STK'ların okul yaptırma, okul onarımı, ek bina yapımı, spor salonu yapımı, kitaplık oluşturma, mal bağışı, kurs açma, burs verme, eğitim projesi ve programı geliştirme çalışmaları ile örgün eğitime destek verdiği belirtilmektedir. Bunların yanı sıra eğitim amaçlı çocuk kulübü açma ve eğitim amaçlı gezi düzenleme gibi konulardaki çalışmalarının oldukça az olduğu belirtilmiştir. Diğer taraftan kurs açma çalışmalarının az olduğu, ancak açılan bu kurslara katılımın ise azımsanmayacak ölçüde olduğu ifade edilmiştir.

Sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli çocukların eğitimi ile ilgili çalışmaları incelendiğinde; MEB'in sivil toplum kuruluşlarına eğitim çalışmalarında yer vermesine rağmen, eğitime yeterince katkı sağlayamadıkları; toplumun, STK'lara verdiği desteğin ise yeterli olmadığı görülmektedir.

2.6. Mülteci ve Sığınmacıların Eğitim Hakkı ve Hukuki Durumu

Mülteci çocukların eğitimleri konusunda uluslararası pek çok belge bulunmaktadır. 1948 tarihli "İnsan Hakları Bildirgesi" mültecilerin eğitim hakkına yönelik ilk yasal dayanaktır. Bu bildirge şunları düzenlemektedir:

Herkesin eğitim hakkı vardır. Eğitim hiç değilse ilk ve temel eğitim kademelerinde parasız olmalıdır. İlköğretim zorunludur. Mesleki ve teknik eğitimden herkes faydalanabilmeli ve yükseköğretim, başarıya göre, herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır. Eğitim, insan kişiliğini tam geliştirmeye, insan haklarıyla temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Eğitim, bütün uluslar, ırklar ve dinsel topluluklar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu güçlendirmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışı koruma yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir (Md. 26).

Ülkemizin de taraf olduğu 1951 tarihli "Cenevre Sözleşmesi" ile mültecilerin hukuki durumu düzenlenmiştir. 1951 sözleşmesi, uluslararası mülteci hukukunun temel belgesi niteliğinde olup, bu sözleşmede mültecilerin tanımını şu şekilde yapmaktadır: "1 Ocak 1951 tarihinden önce ortaya çıkan olayların ardından dini, ırkı, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensup olması ya da siyasal düşüncelerinden dolayı zulüm göreceğinden haklı nedenlerle korktuğu için vatandaş olarak bağlı bulunduğu ülkenin dışında yaşayan ve sözü edilen ülkenin koruma kalkanından faydalanamayan veya sözü edilen korku yüzünden faydalanmak istemeyen ya da tabiiyeti yoksa ve buna benzer olaylardan ötürü daha önce yaşamakta olduğu ikamet ülkesi sınırları dışında olan; oraya dönemeyen ya da sözü edilen korkudan dolayı nedeniyle dönmek istemeyen bireylerin her birine 'mülteci' adı verilmektedir." (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, tarihsiz).

Bu sözleşme, mültecilerin hukuki statüsünü düzenlediği gibi sahip oldukları haklara da açıklık getirmektedir. Mültecilerin sahip oldukları en temel haklardan birisi eğitim hakkıdır. 1951 sözleşmesinde bu konuda şöyle bir ifade yer almaktadır: "Taraf Devletler, mültecilere, temel eğitim konusunda, vatandaşlarına uyguladıkları muamelenin aynısını uygulayacaklardır." (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, tarihsiz). Ancak Türkiye, mülteci statüsünü yalnız Avrupa'dan gelenlere tanıdığı için Suriyeliler bu kapsama girmemektedir.

Bu nedenle ülkemizdeki Suriyelilerin 1951 tarihli "Cenevre Sözleşmesi" bağlamında değerlendirilmedikleri söylenebilir. Çocuk hakları sözleşmesine katılmış devlet, sözü edilen sözleşmedeki hakları; kendi egemenlik alanlarında yer alan her bir çocuğa, kendilerinin, anne babalarının ya da yasal vasilerinin renk, ırk, cinsiyet, dil, siyasal veya

diğer düşünceler, sosyal etnik ve ulusal köken, sakatlık, mülkiyet, doğuş ve diğer bütün statülerinden dolayı bir ayrıma tabi tutmadan tanımakta ve taahhüt etmektedir (UNICEF, 2004).

Türkiye Cumhuriyeti'nde bulunan Suriyeli çocukların eğitim hakkı da dâhil olmak üzere pek çok hakka sahip olduklarını söyleyebiliriz. İnsan Hakları İzleme Örgütü (2015) de uluslararası hukuk bakımından Türkiye'nin, Türkiye'deki, tüm çocuklara ücretsiz zorunlu ilköğretim ve ortaöğretim dersi olanağı sağlaması gerektiğini belirtilmektedir.

Ayrıca 1966 tarihli "Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme", 1976 tarihli "Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme" ve 1989 tarihli "Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde" de sözleşmeye taraf devletlerin ayrım gözetmeksizin herkese eşit eğitim hakkını tanımaktadır. Bunun yanı sıra eğitimde insan hakları ve temel özgürlüklere saygının esas alınması gerektiğinin ve eğitimin Birleşmiş Milletlerin barışın korunmasına yönelik faaliyetlerini güçlendirmesi amacına yönelik olduğu belirtilmiştir. Yukarıda belirtilen düzenlemeleri Türkiye'nin takip ettiği ve bu düzenlemelere kendi hukuk sisteminde yer verdiği görülmektedir.

Hukuki bağlayıcılıklar bir yana bırakıldığında dahi, eğitim hizmetlerinin insan yaşamı üzerindeki etkileri göz önünde bulundurulduğunda; bu hizmetlerin sığınmacılara da sağlanması insani bir mesele halini almaktadır. Zira eğitim hizmetlerinin sığınmacı çocuklar için etkili bir koruma yöntemi olduğu, eğitim imkânından mahrum kalan çocukların yaşadıkları toplum ve insanlık için ileride büyük riskler taşıyabileceği göz önünde bulundurulmalıdır

Bir mülteci veya sığınmacı çocuğun yalnızca okulda bulunuyor olmasının bile onu insan ticaretinden, illegal yollarla evlat edinilmekten, zorla çalıştırılmaktan ve cinsel istismardan koruduğu unutulmamalıdır (UNHCR ve UNESCO, 2016). Okula devam edemeyen mülteci çocukları sayısı, mülteci olmayan çocukların beş katı fazladır. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda tehlikeyi görmek mümkün olacaktır (UNHCR ve UNSECO, 2016).

Çocukların okula gidememesi ile ilgili birçok neden bulunmaktadır. Bunun en temel nedenleri; dil engeli, ekonomik zorluklar, toplumsal uyuşma olarak gösterilmektedir. Ancak İnsan Hakları İzleme Örgütü (2015), okulların eğitim sisteminin farklı oluşu, kullanılan eğitim dilinin kendi dillerinden farklı oluşu, alfabenin farklı oluşu gibi birçok sorunu beraberinde getirdiğini belirtmektedir. Bu nedenle Suriyeli çocuklara hızlı entegre olmaları için dilin öğretilmesi, içerisinde yaşamaya başladıkları toplumun değerlerinin, geleneklerinin, kültürünün öğretilmesi gerekmektedir. İnsan Hakları İzleme Örgütü (2015), bu konuda hükümetlere ve ortaklarına dört ana politika istikameti önermektedir:

- Zorla yerinden edilmiş insanların eğitim haklarını ulusal yasalara ve politikalara dâhil etmek.
- Yerinden edilmiş çocukları ve gençleri ulusal eğitim sistemlerine dâhil etmek.
- Çeşitli ihtiyaçları karşılamak üzere hızlandırılmış ve esnek eğitim seçenekleri sunmak.
- Yeterli miktarda eğitilmiş ve motivasyonu yüksek öğretmenler sağlamak.

Türkiye'nin ulusal düzenlemeleri, eğitimin temel bir hak olduğu kabul etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 42 maddesinde kimsenin eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamayacağı, dolayısıyla eğitimin temel bir hak olduğu ifade edilmiştir. Anayasa'nın 16. maddesinde ise yabancılar, eğitim ve temel hak ve hürriyet konusunda Türk vatandaşlarıyla eşit tutulmuştur. Ayrıca 2005 yılında yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 4. maddesinde çocuğa yönelik kararların alınması ve uygulanması sürecinde çocuğun gelişimi ve yaşına uygun eğitim ve öğretim verilmesinin önemi vurgulanmıştır. Bununla birlikte Kanun'da sosyal sorumluluğun ve kişiliğin geliştirmesi ilkelerine dikkat edileceğine; destekleyici ve koruyucu önlemlere uygun olarak çocuğun bir eğitim kurumuna yatılı ya da gündüzlü olarak devam etmesi; iş ve meslek edindirmek için bir sanat ya da meslek edinme kursuna gönderilmesi, alanda çalışan bir ustanın yanında, kamu sektöründe veya özel sektörde bir işyerine yerleştirilmesi için yapılması gerekenler düzenlenmiştir.

Kitlesel olarak sınırlarımıza ulaşan ya da sınırlarımızı aşan yabancı kişilere yönelik olarak 2014 senesinin Ekim ayında "Geçici Koruma Yönetmeliği" yayımlanmıştır. Bu yönetmenliğin 28. maddesi ile mültecilere yönelik eğitim hizmetleri yasal bir çerçeve

kazanmıştır. Mültecilerin eğitim hizmetinden faydalandırılması hususu Milli Eğitim Bakanlığı'nın kontrol ve sorumluluğuna verilmiştir. Yönetmenliğin eğitimle ilgili bu maddesi şu şekildedir:

"Yönetmelik kapsamındaki yabancıların eğitim faaliyetleri, geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında Milli Eğitim Bakanlığı'nın kontrolünde ve sorumluluğunda yürütülür. Bu kapsamda;

- 54-66 aylık çocuklar öncelikli olmak üzere okul öncesi eğitim çağındaki 36-66 aylık çocuklara, okul öncesi eğitim hizmeti verilebilir.
- İlköğretim ve ortaöğretim çağındakilerin eğitim ve öğretim faaliyetleri, Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilgili mevzuatı çerçevesinde yürütülür.
- Her yaş grubuna yönelik dil eğitimi, meslek edindirme, beceri ve hobi kursları talebe bağlı olarak düzenlenebilir.
- Geçici korunanların ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimleriyle ilgili usul ve esaslar Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından belirlenir.
- Bu yönetmelik kapsamında ülkemizde eğitim alan yabancılara, aldıkları eğitimin içeriğini ve süresini gösteren belge verilir. Farklı müfredatta (öğretim programında) eğitime alınmış ve belgelendirme yapılmış ise bu belgeler, Milli Eğitim Bakanlığı veya Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın ilgili birimleri tarafından değerlendirilir ve uygun bulunan seviyelere denklikleri yapılır.

Bu Yönetmelik kapsamındaki yabancıların eğitim faaliyetleri ile ilgili diğer usul ve esaslar, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılır (Md. 28)."

Göçmen işçi çocuklarının eğitimine ilişkin yayımlanan yönetmelikte ise; "Öğrencilerin kendi dil ve kültürlerini öğrenmeleri ve kimliklerini korumaları konusunda ilgili ülkelerle iş birliği yapılması ve il millî eğitim müdürlüklerince hazırlanan raporların değerlendirilmesi sonucunda karşılaşılan ve il olanaklarıyla giderilemeyen sorunlara çözüm getirilmesi için gerekli önlemlerin alınacağı" düzenlemesi yer almaktadır.

Yine Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan 26 Eylül 2014 genelgede ise Suriyeli mülteciler geçici eğitim merkezlerine kayıt şartlarına ve eğitim içeriğinin ayrıntılarına yer

verilmiştir. Genelgeye göre bunun yanı sıra geçici eğitim merkezlerinin dışında devlet okullarından yararlanma hakkı elde etmişlerdir.

MEB 2015-2019 Stratejik Planı'nda Türkiye'de yaşamakta olan mültecilere yönelik stratejiler şu şekilde ifade edilmiştir: "Mülteciler, geçici koruma altında bulunan yabancılar ya da vatansız olarak Türkiye'de bulunanların da bulundukları süre içinde eğitim almalarını sağlamak için sözü edilen öğrencilerin eğitim sistemine entegre edilmesinin sağlanması için bazı çalışmalar yapılacaktır. Mülteciler, geçici koruma altında bulunan yabancılar ya da vatansız olarak Türkiye'de bulunanların da denklik işlemlerinde ortaya çıkan problemlerin çözülmesi ve bu alanda eğitime dair karşılaşılan genel sıkıntıların giderilmesi için uluslararası kuruluşlarla iş birliğine gidilerek çalışılacaktır (MEB, 2015: 37).

Milli Eğitim Bakanlığı, 2018 Bütçesi ile ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır: "Bakanlığımız, ilgili bütün paydaşları ile iş birliği içerisinde, Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriye vatandaşlarının eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik yürüttüğü çalışmalar neticesinde, Suriyeli çocukların kayıp nesil olmaması ve kendilerine güzel bir gelecek inşa edebilmelerini amaçlamaktadır (MEB, 2017e: 96)." "Bakanlığımız, Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriye vatandaşlarının eğitim ihtiyaçlarını desteklemek amacıyla faaliyet yürüten Birleşmiş Milletler, uluslararası ve ulusal sivil toplum kuruluşları, paydaş kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ve ilgili diğer paydaşlar ile iş birliği içerisinde çalışmalarını sürdürerek uluslararası topluma örnek olacak projeler yürütmeye devam edecektir. "(MEB, 2017'e: 99).

2.7. Çocuk İşçiliğinin Engellenmesi Yönünde Yapılan Mevzuatlar

2.7.1. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi

Çocukluğun hukuksal haklarının alınarak korunması düşüncesi 20. yüzyılda gelişmiştir. Her bir çocuğun korunması, gelişimi ve temel haklarının verilme anlayışını beraberinde getiren "Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi", 1989'da oy birliği ile kabul edilmiştir. Bu sözleşme 18 yaşın altındaki çocukları, ırk din, düşünceleri ne olursa olsun bütün çocukları kapsamaktadır. Türkiye bu sözleşmeyi 1990 yılında imzalamıştır ve 1995 yılında yürürlüğe sokmuştur.

Elli dört maddeden oluşan “BM Çocuk Hakları Sözleşmesi”, çocukların hayatta kalması, korunması, gelişmesi ve katılma hakkı olarak dört temel hak grubundan oluşmaktadır:

1- Hayatta kalma hakkı; çocuğun yaşama tutunabilmesi için gerekli olan beslenme, barınma ve sağlık hizmetleri hakkıdır.

2- Gelişme hakkı; kültürel faaliyetlere katılım, eğitim, dinlenme, bilgiye erişim, düşünce, vicdan, din özgürlüğü haklarıdır.

3- Korunma hakkı; çocukların her türlü istismar, ihmal ve sömüründen korunması, mülteci çocukların özel olarak korunması, çalışan çocukların güvence altına alınması, istismara ve sömürüye uğramış çocukların ise koruması ve rehabilitasyonu hakkıdır.

4- Katılma hakkı; çocukların topluluklarda kendini ifade etme ve yaşamlarını etkileyen konularda söz sahibi olma hakkıdır.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde, dört temel hak grubundan oluşan maddelere “Çocuk Hakları Sözleşmesi”nde de (ÇHS) vurgu yapılmıştır. Ayrıca özürlü, kimsesiz, mülteci ve savaştaki çatışmalardan etkilenen çocukların haklarını da içermektedir. Sözleşmenin genel ilkelerindeki maddeleri ise şöyledir:

Madde 2: Sözleşmede adı geçen çocuk haklarının tamamı herhangi bir ayrım gözetmeksizin bütün çocukları kapsamaktadır.

Madde 3: Çocuklarla ilgili faaliyetler düzenlenirken çocuğun yüksek yararı alması temel düşünce olmalıdır.

Madde 6: Her çocuğun hayatta kalma, yaşama ve yaşamını geliştirme hakkı vardır.

Madde 12: Çocuğun kendisini ilgilendiren her konuda çocuğun fikirlerinin dinlenmesi ve dikkate alınması gerekmektedir.

Türkiye “Çocuk Hakları Sözleşmesi”ni 1999 yılında imzalamış, 2002 yılında ise yürürlüğe girilmiştir. Yine 1996 yılında Avrupa Konseyi tarafından “Çocuk Haklarının Kullanılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi” kabul edilmiştir.

“Çocuk Hakları Sözleşmesi”nin bu dört temel maddesinin çocukların korunma altında alınması için gerekli ilkeleri içerdiğini görmekteyiz. Gerek BM'nin Çocuk Haklarını Koruma Sözleşmesi olsun, gerekse çocuk haklarıyla ilgili diğer sözleşmeler olsun, Türkiye bu tür sözleşmeleri imzalamakta ve uygulamaktadır.

Bu tür sözleşmelerde imzası bulunan bütün ülkelerin yukarıda sözü geçen dört maddenin ilkelerine uyması gerekmekte ve ırkı, dini her ne olursa olsun yardıma, korunmaya muhtaç her çocuk için gereken koşulların sağlanması gerekmektedir. Bu nedenle Türkiye, Suriyeli mülteci çocuklar da dâhil bütün mülteci çocukların haklarının korunmasıyla ilgili politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Ayrıca çocuk işçiliği ile mücadele etmek için birçok kuruluş bulunmakta, bu bağlamda da birçok proje geliştirilmektedir.

Çocuk işçiliği, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ile Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNİCEF)’in ilgilendiği konular arasındadır. ILO, çocuk işçiliğinin etkili biçimde kaldırılmasını öngören 1973 tarihli ve 138 sayılı “Asgari Yaş Sözleşmesi”, 182 sayılı “Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Önlenmesi Sözleşmesi” ve “Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı (IPEC)” aracılığıyla çocuk işçiliğiyle mücadele etmektedir. Ayrıca bugün kırk bir üyesi olan Avrupa Konseyi, çocuk işçiliği sorununu "Çocukların ve Gençlerin Korunma Hakkı”nın 7. maddesinde düzenlemiştir. Buna düzenleme 15 yaşın altındaki çocukların çalıştırılması, 15-18 yaşları arasındaki gençlerin ise haklarının korunmasını içermektedir. Bu madde revize edilerek, çalışma saatleri sınırlandırılmış, yaş aralığı ise 16’dan 18’e çıkarılmıştır (Avşar & Öğütoğulları, 2012;18-21).

Türk mevzuatında da çocuk işçiliği ile mücadele edebilmek amacıyla pek çok düzenleme yapıldığı görülmektedir. TC. Anayasası’nın 50. maddesine göre kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılamaz. Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar, çalışma saatleri hususunda korunurlar.

4857 sayılı İş Kanunu’nun 71. maddesine göre 15 yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaklanmış, bunun yanı sıra okulu bitirmiş, 14 yaşını doldurmuş çocukların bedensel, ruhsal, zihinsel ve ahlaki gelişmelerine zarar vermeyecek ve eğitimine devam eden çocukların ise eğitimlerini aksatmayacak işlerde çalıştırılabilirler. Temel eğitimini

tamamlamış çocukların günlük çalışama saatleri yedi olarak belirlenmiş, ancak 15 yaşını doldurmuş çocukların ise mesai saatlerinin günde sekiz saate kadar artırılabilir. Bunun dışında kanunda 18 yaşını doldurmamış çocukların su ve yer altındaki işlerde çalışmaları yasaklanmıştır. Ayrıca yasanın 85. maddesine göre 16 yaşını doldurmamış çocukların ağır işlerde çalıştırılmaları yasaktır. Bununla birlikte 16-18 yaş aralığında olan bütün çocukların (18 yaş da içine dâhil) işe alınmadan önce iş yeri hekimi, iş sağlığı dispanseri, bunların bulunmadığı yerlerde ise sağlık ocağı hekimlerince muayene ettirilerek görevlendirilecek işlerin koşullarına dayanıklı olup olmadığının raporu alınması zorunlu tutulmuştur. Ayrıca bu raporun altı ayda bir tekrarlanması gerekmektedir (Avşar & Öğütoğulları, 2012;12-16).

Anayasa'nın 50. maddesi ile 4857 sayılı Kanun'un dışında Umumi Hıfsıssıhha Kanunu, Mesleki Eğitim Kanunu, İlk Öğretim ve Eğitim Kanunu, Polis Vasıf ve Selahiyet Kanunu, Boralar Kanunu çocuk işçilik ile ilgili hükümler içermektedir (Avşar & Öğütoğulları, 2012;12-16).

ILO, 1992-1993 yıllarından itibaren çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi konularında "Ulusal Program"ı başlatmıştır. Bu programa katılan ülkelerdeki çalışan çocukların korunması amacıyla gönüllü kuruluşlar, işçi sendikaları, iş müfettişleri, işveren örgütleri, eğiticiler, basın, aileler ve çocuklar birlikte hareket etmektedirler. Ulusal Program, "Tüm ulusal eylemler için bir çerçeve çizmek, nihai amaçlı eylem planlaması yapmak, hükümet, işçi ve işveren kuruluşlarına düşen görevleri belirleyerek etkin bir iş bölümü yapmak, sivil toplum kuruluşları ve diğerlerinin rollerini belirlemek, zaman sınırlı projeler geliştirmek, izleme ve değerlendirme için planlama yapmak, finansman sağlamak" gibi unsurları içermektedir (Avşar & Öğütoğulları, 2012;12-16).

Çocuk işçiliğini önleme konusunda mücadele eden ülkelerin tamamına yakını, Türkiye'de dâhil olmak üzere, Ulusal Programdan faydalanmaktadır. Çocuk işçiliğini engellemek ve sonlandırmak için Ulusal Program'ın dışında pek çok projeler düzenlenmiş ve bu projeler bağlamında çocuk işçiliği, çocuk sağlığı ve çocuk eğitimi gibi birçok araştırma yapılmıştır. Bu projelerin önemli başlıkları aşağıda belirtilmiştir.

2.7.2. ILO/IPEC Projeleri

- Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi için Zamana Bağlı Politika ve Program Çerçevesi
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışan Çocuklar Bölümü Tarafından Yürütülen Projeler
- Mobilya Sektöründe Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Sona Erdirilmesi Projesi
- Sokakta Çalışan Çocukların Eğitime Yönlendirilmesi Projesi
- Mevsimlik Gezici ve Geçici Tarım İşlerinde En Kötü Bicimdeki Çocuk İşçiliğinin Eğitim Yoluyla Sona Erdirilmesi Projesi
- Çocuk İşçiliğine Karşı Toplum İş birliği Projesi

Ulusal ve uluslararası olmak üzere birçok kuruluş ve kurum tarafından çocuk işçiliğiyle ilgili pek çok çalışma yapılmış ve açıklanmıştır. Bu hususla ile ilgili yapılan çalışmaların bazılarına yukarıda yer vermeye çalıştık. Türkiye'deki Suriyeli çocuk işçiliğinin geldiği boyutu anlamak için ise herhangi resmi bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak bu çalışmada dahil olmak üzere bu bağlamda yapılan gözlemler ve yayınlanan raporlar bulunmaktadır. Bunlara göre Suriyeli çocuklar yoğun olarak kötü şartlarda, asgari ücretin altında, uzun süren mesai saatlerinde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bu bağlamda yapılan gözlemlerin bazılarına üçüncü bölümde yer verilmeye çalışılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ SIĞINMACI ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNİ VE OKULA ERİŞİMİNİ ENGELLEYEN FAKTÖRLER

Eğitim kurumları, çocukların diğer çocuklarla kaynaşması, kültürleşmesi açısından büyük öneme sahiptir. Kültürleşme iki veya daha fazla grubun birbirleri arasındaki etkileşim sonucu oluşan kültürel ve psikolojik değişimdir. Kültürleşme iki aşamadan oluşmaktadır. Birincisi; grup düzeyinde kurumlardaki, sosyal yapılardaki ve kültürel uygulamalardaki değişimi içermektedir. İkinci ise; iki kişi arasındaki etkileşim sonucunda davranışların değişmesidir. (Karasu, 2017;634-640). Bir süre birlikte yaşam süren iki insan yaşadıkları hadiseler sonucunda kültürleşebilirler. Bu süre zarfında zoraki kültürlenme vs. öğeler bulunmamalıdır

Toplum bakımından kültürleşme ise kültürün yeni kuşaklara aktarılmasıdır. Böylelikle bireyler etkileşimleri sonucunda yeni şeyler öğrenmektedir. Bu durum statü değişikliğine, dolayısıyla da toplumun hareketlenmesine neden olmaktadır (Karasu, 2017;634-640).

Kültürleşme ile ilgili diğer önemli bir konu da Türkiye'nin çok kültürlü eğitime uygun olup-olmadığıdır. Bu hususta yapılan bir araştırmaya göre Türkiye'de çok kültürlülük ve çok kültürlü eğitim belli bir mecraya oturtulamamaktadır. Bunun en önemli nedeni olarak da Türkiye'deki eğitim programlarının çok kültürlü eğitime uygun olmaması gösterilmektedir. Ayrıca eğitim görevlilerinin bilgi, algı, farkındalık ve beceri yönünden çok kültürlü eğitim anlayışını benimsemedikleri belirtilmektedir.

Gelişmiş ve refah seviyesi yüksek ülkelerde çok kültürlülük olumlu yönde değerlendirilmektedir. Bu ülkeler, vatandaşlarının kendi kültürleri benimseyip saygı duymasına önem verdikleri kadar başkalarının kültürlerinin de farkına varıp saygı duymasına önem vermektedir. Dolaysıyla birey yaşadığı toplumun kültürel değerlerini bilir ve ona göre yaşar. Aynı zamanda başka kültürlere sahip bireylerin de kendi

değerlerini yaşamalarına saygı duyar. Böylelikle karşılıklı saygı esasına dayalı bir etkileşim sağlanmış olur.

Eğitim, bireylerin kültürleşmeleri açısından oldukça önemlidir. Ayrıca eğitimin ekonomiyi etkilediği yönünde birçok görüş mevcuttur. Bu nedenle Suriyeli mülteci çocukların kültürleşmeleri, diğer bir ifadeyle bulundukları ülkeye entegre olmaları açısından eğitim kurumlarında yerlerini almaları oldukça önemlidir. Suriyeli çocukların uyum sürecinin farklı boyutları bulunmaktadır. Ancak bu konu hakkında yapılan birçok çalışmada bu çocukların ülkemize entegre olmaları hususunda eğitimin en önemli etken olduğu açıktır. Suriyeli çocuklar eğitime ulaşma konusunda okula kayıt ve dil sorunu, öğretmen ve okul idarecisi sorunu gibi pek çok sorun yaşamaktadır. Türkiye'deki Suriyelilerin sayısı 4 milyona yaklaşmakta ve bu sayının yarısı çocuklardan oluşmaktadır. Bu çocukların %40'ının ise okula gidemediği ön görülmektedir (Arslan, 2016;415-422). Bu bağlamda birçok araştırmacı, çalışmalarında eğitim sorunlarına ve çözümlerine yer vermişlerdir. Bu hususta yapılan araştırmaların ise genel olarak birbirleri ile örtüştüğü görülmektedir. Bu bölümde Suriyeli çocukların okullaşması önünde engel teşkil eden sorunsallara yer verilmeye çalışılmıştır.

3.1. Suriyelilerin Kayıt Altına Alınma İşlemleri

Türkiye 2011 yılından itibaren Suriye'den göç etmek zorunda kalan mültecilerin kayıt altına alınmasıyla ilgili sorun yaşamaktadır. Bunun en önemli nedeni Suriye göçünün ilk aylarında sınırdan sorunsuz bir şekilde geçişlerden kaynaklanmaktaydı. Ancak Türk makamları için Suriyelilerin 911 kilometrelik sınırda hayatta kalma mücadelesi daha ön plandaydı. Bu nedenle o günlerde düzenli kayıt işlemleri yapılamamıştır. İlerleyen zaman içerisinde Suriyeli mültecilerin kimlik tespitleri ve kayıtları Türk makamları tarafından aksatılmadan düzenli olarak yapılmıştır. Bu çalışmalar neticesinde 29.04.2014 tarihine kadar 478 bin 479 olan kayıtlı Suriyeli sayısı Temmuz 2019 itibariyle 3 milyon 622 bin 284 kişi olmuştur.

Kayıt işlemi, parmak izi alma, fotoğraf çekme ve kişisel bilgileri veri tabanına girme işlemleriyle tamamlanmaktadır. Kayıtları yapılan Suriyelilere önce Arapça ve Türkçe düzenlenen "Yabancı Tanıtma Belgesi" verilmektedir. 22 Ekim 2014'de Yönetmenlikle

çıkartılan “Geçici Koruma Belgesi “olarak değiştirilmiştir. Ancak 22 Ekim 2014’den önce alınan kimlikler ise geçerliğini korumaktadır. Geçici korumanın son bulması halinde kimlikler geçerliğini kaybedecek ve geri alınacaktır. (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü). Ancak günümüzde bu sorun halen tam anlamıyla çözüme ulaşamamıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri Suriyeli sığınmacıların özgürce çalışamama kaygısı yaşamaları nedeniyle kayıt olmak istememeleridir. Çalışmamızda örneğiyle karşılaştığımız diğer bir neden ise birçok Suriyeli ailenin illegal yöntemlerle çalışan Türk ve Suriyeli gruplar tarafından para karşılığında kaçak yollarla sınırdan geçirilmelerinden dolayı çocuklarının eğitim hakkından faydalanamamasıdır. Buna küçük yaşta evlendirildikleri ve çalıştırıldıkları için okulunu yarım bırakmak zorunda kalan Suriyeli çocukları da eklediğimizde sorunun ciddiyeti daha açık görülmektedir.

3.2. Okula Kayıt Sorunu

Bir başka sorun ise Suriyeli çocukların okula kayıtlarında yaşanmaktadır. Kayıt işlemi gerçekleşmiş, okul çağına gelmiş bütün Suriyeli çocuklar ikamet ettikleri yerdeki okula kayıt ettirme hakları vardır. Ancak kayıt işlemi gerçekleşmiş olmasına rağmen bazı bölgelerdeki okullar, Suriyeli ailelerden getirmeleri mümkün olmayan evraklar (kira kontratı, elektrik faturası, ikamet belgesi) istemektedirler (İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi, 2015;3-6).

Okullardaki bürokratik süreçlerin uzaması ve ailelerin bu belgeleri temin etmekte zorluk yaşaması ve takip edilen standart bir uygulamanın olmaması çocukların okula kayıt olmaları önünde engel teşkil etmektedir. Diğer bir sorun ise geçmiş öğrenmeleri için mezuniyet ve denklik belgelerinin olmamasıdır. Yapılan araştırma sonuçlarına göre okul idarecileri, Suriyeli çocukların herhangi bir belgelerinin olmaması nedeniyle seviyelerini tespit edemediklerini, hangi seviyeden başlatacaklarını bilmedikleri için okul kayıtlarını gerçekleştiremediklerini ifade etmektedirler.

Tablo 5: Yıllara göre ülkemizde eğitime erişimi sağlanan Suriyeli öğrenci sayısı

Yıllar	Resmî Okula Kayıtlı Öğrenci	Resmî Okula Kayıtlı Öğrenci Oranı	Geçici Eğitim Merkezine Kayıtlı Öğrenci	Geçici Eğitim Merkezi Kayıtlı Öğrenci Oranı	Okula Kayıtlı Toplam Öğrenci Sayısı	Çağ Nüfusu	Okullaşma Oranı
2014-2015	40.000	%17,39	190.000	%82,61	230.000	756.000	%30
2015-2016	62.357	%20,03	248.902	%79,97	311.259	834.842	%37
2016-2017	201.505	%40,91	291.039	%59,09	492.544	833.039	%59
2017-2018	382.343	%63,31	221.586	%36,69	603.929	976.200	%61,87

Kaynak: 26.03.2018 YÖBİS ve e-Okul verileri

Tablo 5'de devlet okullarına kayıt olan öğrenci sayılarında artış görünürken, geçici eğitim merkezilerine giden öğrencilerin sayısında ise 2017 yılından sonra düşüş olmuştur.

Türkiye'de Ocak 2018 itibariyle kamp iç ve kamp dışı olmak üzere 3 milyon 594 bin 232 kişi Suriyeli yaşamaktadır. Yeni doğan bebeklerle birlikte okul çağı yaklaşan ve gelen çocuk sayısı 746 bini bulmuştur (Mülteciler Derneği, 2018).

İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Birimi'nin yaptığı araştırmaya göre, eğitim sistemi içinde yer alan bazı görevliler, Suriyeli çocuklara verilen okula kayıt ile ilgili hakları Türkiye devletinin verdiği bir lütuf olarak görmektedir. Bu durum ise okullar arasında yetkililerin farklı tutumlar ve davranışlar sergilemesine, Suriyeli çocukların okula kayıt edilmesi hususunda kendi inisiyatiflerini kullanmalarına neden olmaktadır. Bu husus ile alakalı olarak alan çalışmamızda da hemen hemen aynı bulgulara rastlanılmıştır. Ancak Suriyelilere karşı olumsuz fikirlere sahip olan okul görevlileri olmakla beraber olumlu düşüncelere sahip olanlar da bulunmaktadır. Olumlu düşüncelere sahip olan öğretmenler ise Suriyelilerin sorunlarının çözümünde onların lehine tutum ve davranışlar

sergilemektedir. Bunun en güzel örneği, ÖA7'nin çocukları okula kayıt olurken yaşanmıştır. Bu hususla ile ilgili ayrıntılar bulgularla ilgili bölümde açıklanmıştır.

3.3. Dil Sorunu

Suriyeli çocukların eğitim konusunda yaşadıkları diğer önemli bir konu da dil sorunudur. Türkiye'ye ilk geldikleri zamanlarda Suriyeli çocukların kendi dillerinde eğitim alma olanakları oldukça düşük olmuştur. Bu çocuklar ancak kamp dışında Suriyeliler tarafından oluşturulan geçici eğitim merkezlerinde kendi dillerinde eğitim alma imkânları yakalamışlardır. Ancak bu merkezlerin bazılarının ise ücretli olması gelir seviyesi düşük ailelerin çocuklarının okula devamını engellediği görünmüştür. Ana dilleri Kürtçe olan Suriyeli çocukların ise kamp dışında eğitim alma olanakları bulamamışlardır. Bu çocuklar, devlet okullarına gittikleri ilk günden itibaren dil sorunuyla karşılaştıklarını ve Türkçe öğrenmeleri için de hiçbir ek ders verilmediğini ifade etmektedirler.

(Moralı, 2018;1433-1439)'ın yapmış olduğu alan çalışmasında Suriyeli çocuklara yabancı dil öğretiminde duygusal sorunlarla karşılaşıldığı belirtilmiştir. Bunun en önemli nedeni bu çocukların %79'nun aile bireylerinden birisinin ölümüne tanık olması, %60'nın ülkesinde yaşanan kaosta öldüren kişilerin ölümüne şahit olması, %30'unun yaşanan kaos ortamında yaralanması veya fiziksel şiddete maruz kalması, %44'ünün ise buna benzer olayları yaşaması gösterilmiştir. Buna bağlı olarak çocuklarda içe dönüklük, saldırganlık, maskelenmiş depresyonu yansıtan davranış bozuklukları görüldüğü belirtilmektedir.

Yine aynı çalışmaya göre Suriyeli çocukların eğitimini zorlaştıran etmenler arasında Arapça-Türkçe arasındaki alfabe farklılığından kaynaklı telaffuz farklılıklar, dil öğreniminde kullanılan materyallerin yetersiz gelmesi, okul kitaplarının çocukların seviyesine uygun olmamasının yanı sıra okul yönetiminin de payı olduğu görülmektedir. Sınıf yönetimine neden olan sorunların ise devamsızlık, geç kalma ve disiplini sağlama hususlarının olduğu belirtilmektedir. Bu durumun sadece çocuklarda görülmediğini, yetişkin ve gençlerde de görüldüğü ifade edilmektedir.

Bunların yanı sıra Suriyeli çocukların ailelerinin ödev desteğinde bulunamamaları, ortam sağlama gibi konularda okulla iş birliği yapmaması, velilerin öğretmenler ile iletişim

halinde olmaması da çocukların Türkçe dilini öğrenmelerini zorlaştıran etkenler arasında gösterilmektedir. Bu kapsamda yapılan araştırmalar az bir farkla örtüşmektedir.

İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Birimi'nin yapmış olduğu araştırmaya göre Suriyeli çocukların ebeveynlerinin Türkçe bilmemesi, çocukların okulda kabul görme oranını düşürmektedir. Ebeveynlerin Türkçe bilmeleri durumunda ise çocukların uyumu ve memnuniyetleri artmaktadır.

Yapmış olduğumuz alan çalışmamızda, Suriyeli çocukların sosyal uyumunda ebeveynlerin Türkçe bilip bilmemelerinden daha çok çocukların girişken yapısının ve kendilerinin dil bilme durumlarının daha etkili olduğu gözlemlenmiştir. Türkçe bilmeyen örneklem ailelerimiz okul ile iletişimlerini, Türkçe bilen Türkmen komşuları aracılığı ile sürdürmektedir. Bu durum ebeveynlerin Türkçe bilip bilmemelerinden daha çok çocuklarının eğitimlerine özen göstermelerinin daha etkili olduğunu göstermektedir.

3.4. Öğretmen ve Okul İdarecisi Sorunu

Sağlam ve Kanbur'un (2017;313-317) Sakarya'da bir ilköğretimde gerçekleştirmiş olduğu araştırmada dil ve kültürel sorunlar sebebiyle öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerin eğitiminde yeterli düzeyde olmadıkları ifade edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin cinsiyetine göre yeterlik düzeylerinin farklılaştığını, erkek öğretmenlerin bu konuda daha yeterli olduğu, kadın öğretmenlerin ise daha yetersiz kaldığı sonucuna varılmıştır.

Bunun yanı sıra aynı araştırmaya göre göç bölgesinde öğretmenlik yapan eğitmenleri, eğitim konusunda karşılaştıkları sorunlar olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun yanı sıra farklı kültürden gelen öğrencilere nasıl davranılması konusunda iletişim sorunları yaşamaktadırlar. Buna benzer sonuçları olan birçok araştırma mevcuttur. Bu araştırmalar, öğretmenlerin çoğunluğunun Suriyeli mülteci çocukların eğitimine katkı sağlamada yeterli olmadığı hususunda örtüşmektedir. Bunun en önemli nedeni ise eğitimcilerin Suriye göçüne kadar böyle bir durumla karşı karşıya kalmamış olmalarıdır.

Araştırmalarda yerel halkın çocuklarının, Suriyeli mülteci çocuklara yönelik olumsuz davranışların da önemli bir sorun olduğu, bu durumun ise her iki toplumun çocuklarının birbirleriyle kültürleşmesini engellemekte olduğu belirtilmektedir.

Yapılan birçok araştırma, okullarda yerel çocukların, mülteci çocuklara karşı ön yargılarının kaldırılmasında psikolojik danışmana ve rehberlere önemli görevler düştüğünü göstermektedir. Türkiye'deki okullarda rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetine başvuru talebi ya öğrenci aracılıyla ya da rehber öğretmenin isteği üzerine olmakta, ancak bu süreç travma yaşamış Suriyeli çocukları kapsamadığı ifade edilmektedir. Ancak İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Birimi'nin yaptığı araştırmaya göre okuldaki psikolojik ve danışmanlık hizmetlerine bütün çocukların ihtiyacı olduğu gibi Suriyeli çocuklarında bu hizmetlerden yararlanmaya ihtiyaçları vardır. Suriye'de geride bıraktıkları evlerini, arkadaşlarını, büyüklerini, okullarını ve savaşta yaşadıklarını anlatmaya istekli davranmaktadırlar (İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi Eylül, 20159-10).

İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi'nin belirttiği gibi bizim çalışmamızda da Suriyeli çocuklar ve yetişkinlerin yaşadıklarını anlatmada oldukça hevesli oldukları görülmüştür. Ancak bu durum sadece okul rehberleri ve psikolojik danışmanlar ile çözülecek bir durum değildir. Daha çok toplumumuz tarafından kabul görmeye, onlar ile paylaşımda bulunmaya ihtiyaç hissedilmektedir. Bu nedenle örneklerimizin zaman içerisinde dost kazandıkça bulundukları yere uyum sağlamaları bunun en güzel örneğidir.

3.5. Bürokratik Süreçler

Yapılan araştırmalar sonucunda diğer bir sorun ise bürokratik süreçlerin işleyişiyle ilgilidir. Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) yetkilisi, devletin ve diğer kurumların bürokratik süreçlerinin yavaş işlemesinden dolayı yerel düzeydeki projelerin uygulanmasında sorunlar yaşadıkları belirtilmektedir. GEM'lerde ve devlet okullarındaki uygulamaların ve projelerin hayata geçmesi yönünde de bürokratik süreçlerin yavaş ilerlediği ifade edilmektedir.

Çalışmamızda, bu husus hakkında örneklem aileler üzerinden bilgi elde edinilememiştir. Ancak üç ayrı ilkokul öğretmeni ile yapmış olduğumuz görüşmeler sonucunda projelerin hayata geçmesinin zaman aldığı görülmüştür. PİCTES projesinin son iki yıldır uygulanmaya başlaması bunun en güzel örneğidir. Ancak projelerin hayata geçmesinin zaman almasında eğitim çağında olan Suriyeli çocuklarının sayısının fazla olması da etkili olmaktadır.

Bir başka sorun ise yerel düzeydeki idarecilerin kendi sorumluk alanlarındaki Suriyeli çocukların nüfusunu, okullaşma oranlarını bilmiyor olmasıdır. Bazıları bu konuda kendilerini sorumlu hissetmemekte ve önemsememektedirler (Tanrıkulu,2017).

Alan çalışmamız boyunca ulaşımda ve tercüman bulmam konusunda bana yardımcı olan Başakşehir Belediyesi saha kontrol sorumlusu Muhammed Karatekin; Suriyelilerin, Türkiye'ye sığındıkları günden bu yana Başakşehir çevresinde yaşayan Suriyelilerden ihtiyaç sahiplerini tespit edip, bunların giderilmesi yönünde önemli çalışmalar yaptıklarını ifade etmiştir. Ancak bu yardımları da ancak bütçeleri doğrultusunda gerçekleştirebilmektedirler. Bu yaklaşım ise yerel düzeydeki her idareci açısından farklı olabilmektedir. Bu çalışmaların ise ancak yetkililerin kendilerine sorumluluk ve bütçe vermesi ile mümkün olabileceği ön görülmektedir.

Bu nedenler ile çocukların eğitimi hususu arka planda kalmaktadır. Bürokratik süreçlerin işlemesiyle ilgili bir başka sıkıntı da refakatsiz çocuklardır. Bazı çocuklar kendi ülkelerinden bir başka ülkeye yanlarında bir büyük bulunmadan refakatsiz olarak kaçmıştır. Bu durumda çocuklar hem ailelerinden ayrı düşmekte hem de kendi ülkelerinin korumasını da yitirmiştir. Bu tür çocuklar en riskli gurubu oluşturmakta ve özel korumaya ihtiyaç duyanlar statüsünde değerlendirilmektedirler. Dünyada refakatsiz çocuklarla ilgili yeterli istatistikî bilgilere ulaşılamamaktadır. UNICEF'in "Yollardaki Çocukların Şiddet, İstismar ve Sömürüden Korunması" başlıklı raporunda tek başına yola düşen mülteci çocukların sayısının 2010 yılında beş kat artığı belirtilmektedir. UNİCEF, 2010-2011 yılları arasında bu tür çocukların sayısını 66 bin olarak belirtirken, 2015-2016 yıllarında ise 80 ülkede 300 bine yaklaştığını ifade etmektedir. Ayrıca UNHCR Küresel Eğilimler Raporu'nda tek başına seyahat eden mülteci çocukların sayısını 75.000 bin, başka ülkelere sığınma başvurusunda bulunan mülteci çocukların sayısının da tahmin

edilen rakamlardan daha fazla olduğu belirtilmektedir. Türkiye'de refakatsiz çocukların istatistikî verilerine 2005 yılından itibaren ulaşılamamaktadır. Türkiye'deki Suriyeli çocukların sayısını gösteren 2018 verilerine bakıldığında kamp içi 0-18 yaş aralığı erkek çocuk sayısı 877.175, kız çocukların sayısı ise 796.896'dır. Bu çocukların kaçının refakatsiz çocuk olduğuyla ilgili ise herhangi bilgi bulunmamaktadır. Sadece bu rakamları bile değerlendirdiğimizde göç sürecinde çocukların ne kadar önemli bir kitle olduğu görülmektedir (Düzel & Alış, 2018;261-262).

Tablo 6: Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli çocukların yaş ve cinsiyet dağılımı

YAŞ	ERKEK	KADIN
0-4	279.938	261.367
5-9	247.534	232.308
10-14	191.471	175.746
15-18	158.282	127.475
TOPLAM	877.175	796.89

Kaynak: Düzel & Alış. 2018

UNİCEF, Türkiye'nin, 1,2 milyon rakam ile dünyanın en çok mülteci çocuğunu ağırlayan ülke olduğunu ifade etmektedir. 2017 yılında yayınlanan verilere göre özellikle koruma ve eğitim ihtiyacının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS)'de 18 yaşına kadar her insanın çocuk olduğu ve her koşulda bu çocukların korunması gerektiği hükmü yer almaktadır. Türkiye'de bu sözleşmeye imza atan ülkeler arasındadır. Bu bağlamda Türkiye, ülkesinde bulunan refakatsiz çocukları korumak ve bakımını sağlamakla yükümlüdür. Ancak böylesine büyük göç dalgasını yönetmek ve 1,6 milyon göçmen çocuğa ev sahipliği yapmak, yeterli imkânları sağlamak ülke ekonomisi açısından oldukça zor bir süreçtir.

3.6. Kültürel Nedenler

Suriyeli çocukların eğitimi önündeki bir başka engel ise Suriyelilerin kültürel yapısıdır. Suriyeli çocukların Suriye'de aldıkları eğitim ile Türk çocuklarının aldığı eğitimin farklı olması çocukların okula ulaşmasında bir engel olarak görünmektedir. Kendi ülkelerinde karma eğitim görmemeleri, Türkiye'deki eğitim sisteminin erkek-kız karışık olması,

erken yaşlarda evlendirilmeleri gibi farklı kültür nedenlerinden dolayı kız çocuklarının okula gönderilmediği ifade edilmektedir (Tanrıkulu, Faik, 2017;138-139). Bu husus ile ilgili Suriyeli öğretmenlerle iş birliği içinde olmak, bazı kültürel engellerin ortadan kalkmasına yardımcı olacağı belirtilmektedir. Bu bağlamda ilgili kurumların okullara yol göstermesi gerektiğinin de altı çizilmiştir (Kağnıcı, 2017;1774).

Bu çalışmada, kültürel nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan aynı bulgular örneklemlerimiz üzerinde de tespit edilmiştir. Ancak bazı örneklem ailelerimiz, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi, kız çocuklarının okutulmaması ve çok çocuk sahibi olma gibi bazı kültürlerinin Türkiye'de değişliğe uğradığını, bu kültürlerini artık çok doğru bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu nedenle de yeni okuma çağına giren kız çocuklarını okula gönderdiklerini belirttiler.

3.7. Ulaşım Engeli

Yapılan araştırmalar sonucuna göre Suriyeli çocukların okullaşmasını engelleyen önemli sorunlar arasında ulaşım bulunmaktadır. Öğrenciler evlerinin uzak olması, ailelerinin ise herhangi bir servis ücretini veya ulaşım bedelini karşılayamadıkları için okula gidememektedirler.

3.8. Savaş Öncesi Suriye'de Çocuklara Verilen Eğitim ve Yansımaları

Diğer önemli bir husus ise savaş öncesi Suriye'de çocuklara verilen eğitim sistemi görülmektedir. Küreselleşen dünyada eğitimin sosyal uyumu gerçekleştirmesi, ayrımcılıkları ortadan kaldırması ve uluslararası iş birliğini sağlaması gerektiği ifade edilmektedir. Bu iki boyut her ülkede aynı olmamaktadır. Bireylerde vatandaşlık bilicinin oluşturulması ilköğretimde daha önemlidir. İlköğretim, çocuklarda farkındalığın daha fazla olması nedeniyle değer ve kazanımların daha rahat verildiği dönemdir. Türkiye'de vatandaşlık eğitimi, Sosyal Bilgiler dersi ile verilmektir. Sosyal Bilgiler dersi, Türk kültürünün özelliklerinin, gelenek ve göreneklerinin, Türk vatandaşı olmanın ayrıcalıklarının ve özeliklerinin verildiği bir derstir. Yapılan birçok araştırmada belirtildiği gibi Suriyeli çocukların kayıp bir nesil olmamaları için Türkiye'deki eğitim sitemine entegre olmalarının gereği vurgulanmaktadır. Çünkü Suriye'de iç savaş öncesinde bu çocukların %99'sunun ilköğretime, %82'ninin ise ortaokula gitmekte olduğu

ifade edilmektedir. Bu çocukların ilköğretim ve ortaokul eğitimlerinde vatandaşlık dersi almaları doğal bir süreçtir (Kızıl & Dönmez, 2017;219-233).

Sosyal Bilgiler eğitimi bağlamında bazı sorunların değerlenmesi ile ilgili yapılan araştırma sonuçlarına göre Suriye'de çocuklara verilen vatandaşlık derslerinde, Türkiye Cumhuriyeti topraklarının büyük bir kısmı "Arap vatanı" olarak öğretilmektedir. Türkiye'nin bu toprakları Araplardan "gasp etmek" suretiyle aldıkları vurgulanmaktadır. Asi Nehri'nin Suriye iç suları arasında gösterilmesi, Fırat ve Dicle'nin Ermeni toprakları doğduğu, ayrıca Osmanlı Devleti'nin sömürgeci bir güç olarak Arapların gelişimini sekteye uğrattığı ve Suriyelilerin Türklere karşı bağımsızlık savaşı verdiği de derslerde işlenen konular arasındadır. Bunların yanı sıra Birinci Dünya Savaşı esnasında Suriye'de yaşananlar ile ilgili olarak anlatılanların bir Türk nefretine dönüştürülerek sunulması, Hatay'ın Suriye'nin bir kenti olduğu ve Türkiye tarafından istila edildiğinin belirtilmesi gibi konularda eğitim müfredatında işlenmektedir (Kızıl & Dönmez, 2017;219-233).

Aynı çalışmaya göre savaş öncesinde Suriyeli çocukların okullaşma oranlarının yüksek olması nedeniyle, bu çocukların büyük bir kesimi bu ideoloji ve propagandalara maruz kalmıştır. Türk toplumun barış içerisinde bu insanlarla yaşayabilmesi için Suriyelilere verilecek olan vatandaşlık eğitiminde Sosyal Bilgiler ve Tarih derslerinin içeriği bu olumsuz propagandayı dikkate alarak hazırlanmalıdır.

3.9. Çocuk İşçiliği

Suriyeli çocukların okula erişimini engelleyen bir başka faktör ise çocukların çalışmak zorunda kalmasıdır. Çocuğun tanımı ve toplumdaki yeri ülkeden ülkeye farklılık göstermekte olsa da günümüzde bu konunun evrensel bir boyuta oturtulmuş olduğu görülmektedir. Çocuk hakları ile ilgili uluslararası anlaşmalara göre on sekiz yaşın altındaki tüm bireyler "çocuk" olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca "çocukluk dönemi; kelime anlamı olarak, yaşamın doğuştan ergenliğe kadar süren dönemdir, "hukuksal açıdan çocuk, tam ve sağ doğduğu andan rüşt oluncaya kadarki devre içinde olan gerçek kişidir". Bir başka tanıma göre ise çocuk, "küçük yaştaki oğlan veya kız ya da bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan" anlamına gelmektedir.

Birleşmiş Milletlerin Çocuk Hakları Sözleşmesi 18 yaşına kadar her bir kişiyi çocuk kategorisinde değerlendirmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ise "çocuk işçi" tanımında yaş sınırını 15 olarak benimsemiş iken 15-24 yaş grubundakileri de "genç işçi" olarak kabul etmektedir. Buna göre 15 yaşın altında hayatını kazanmak ve aile bütçesine katkı sağlamak amacıyla çalışma hayatına atılan çocuklara "çalışan çocuk" ya da "çocuk işçi" denmektedir. Ülkemizde çalışma yaşı önceleri 14 yaş olarak belirlenmişti. Sekiz yıllık kesintisiz eğitimden sonra otomatik olarak çalışma yaşı 15 yaş sınırına yükselmiştir. 15 yaş üzeri çalışmak zorunda kalan gençlerin çalışmaları ise gelişimlerini ve eğitimlerini aksatmamaları şartlarına bağlanmıştır (Güneş, 2011).

Birçok ülkede çocuk işçiliğin yüksek oranlarda olduğu görülmektedir. Özellikle bu oran Beka Vadisi'nde ve Kuzey Lübnan'da daha fazladır. Yaklaşık 1,1 milyon Suriyeli mülteciyi barından Lübnan'da çocuklar tarım sektöründe veya tehlikeli işlerde çalışmaktadır (ILO, 2015). Yapılan tahminlere göre Lübnan'da çalışan 160.000 bin Suriyeliden 30.000'ini çocuklar oluşturmaktadır. Bu artış nedeniyle Çalışma Bakanlığı ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Ürdün'de artış gösteren çocuk işçiliği ile mücadele etmek için iş birliği yapmışlardır (Güneş, 2011).

ILO'nun çocuk işçiliği tahminlerine göre, bugün itibariyle 3,5 milyonu aşmış Suriyeli sığınmacıyı barındıran Türkiye'de ise 6-14 yaş arası 292 bin, 6-17 yaş arası ise 893 bin çocuk çalışma hayatında yer almaktadır (Harunoğlu,2016;37-38).

DİE 1953 yılı Hane Halkı İşgücü Anketi'ne göre ise Türkiye nüfusunun %6,6'sı 12-14 yaş aralığında, %10,32'ü 15-19 yaş aralığındadır. Ülkemizde 12-14 yaş aralığında olan çocukların %18,8'i, 15-19 yaş aralığında olan çocukların ve gençlerin ise %43,8'i iş gücüne katılmaktadır. Gelişmiş ülkelerde çocuk işçiliğine talep olmakla beraber, genel olarak az gelişmiş ülkelerde veya gelişmekte olan ülkelerde buna daha fazla rastlanmaktadır (Güneş, 2011).

Çalışmamızın konusu itibariyle sadece Suriyeli çalışan çocuklara yer verilmiştir. Literatürde bu konu ile ilgili birçok araştırma mevcuttur. Genel olarak Suriyeli çocukların ebeveynleri çalışamaz durumda olduğu için bu çocukların çalışmak zorunda olmaları ya da ebeveynleri kayıt dışı çalıştığı için çok az ücret alması sebebiyle çalışmak zorunda

kaldıkları görülmektedir. Kısaca, ekonomik yetersizlikten nedeniyle çocuklar çalışmak zorunda kalmaktadır diyebiliriz.

Yapılan araştırmalara göre ucuz iş gücünün yaygın olduğu bölgelerde çocuk işçiliği artmış durumdadır. Bu çocukların genellikle inşaat işçiliği, tekstil sektörü, hizmet sektörü, mevsimlik tarım işçiliği ve çobanlık gibi alanlarda sigortasız ve hiçbir iş güvencesi hakkı verilmeden çalıştırılmaktadırlar. Bu alanlarda çalışan çocuklar çeşitli kaza riskleri ile karşı karşıyadır (Aydın, Şahin, & Akay, 2017;13).

Çalışmamızda ise Suriyeli çocukların çalışma nedenleri ile ilgili daha farklı gözlemlerde bulunulmamıştır. Ancak Türkiye'ye geldikleri andan itibaren çalışmak zorunda kalan Suriyeli çocuklar konusuna önemle eğilmek gerekmektedir. Çünkü bu çocuklar eğitimlerini ve hayallerini arkalarında bırakmışlardır. Özellikle ilk geldikleri yıllarda ileriye dönük planlar yapamayan aileler sadece günü kurtarma peşinde olmuşlar, bu nedenle de aile bireylerinden ilk iş bulan kişi, yaşı kaç olursa olsun çalışmaya başlayıp evin geçimine katkı sağlamıştır. Özellikle ilk geldiklerinde yaşları 10-13 yaş aralığında olan ve eğitimlerini yarıda bırakıp çalışmak zorunda kalan çocuklara, ilk başlarda ailelerinin geçimine yardımcı olmak cazip görünse de ilerleyen zamanlarda bu durum kendileri için çekilmez bir hal almıştır. İlk geldikleri zaman çocuk, bu günlerde ise bir genç olan bu çocukların mutsuzlukları, geleceğe dair hayallerinin olmaması gözlerinden okunmaktadır. Her ne kadar yapmış olduğumuz literatür taramalarından elde etmiş olduğumuz bilgilere göre, okumak yerine çalışmayı seçen kişilerin meslek edinme kurslarında meslek öğrendiği olduğu belirtilse de çalışma yapmış olduğumuz bölgelerdeki gençlerin bu kurslardan habersiz oldukları, haberleri olanların da yeterince faydalanamadığı görülmektedir. Bu durumda olan çocukların geleceğe yönelik hayallerini gerçekleştirebilmeleri için yetkililer tarafından daha farklı çözüm üretilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde umutsuz ve mutsuz çocuklar ileriki yaşamlarında yanlış tercihlerde bulunabilecektir.

3.10. Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacı Çocukların Barınması Üzerine Bir Araştırma

Nisan 2011'de Türkiye'ye gelmeye başlayan Suriyeli göçmenler ilk olarak kamplarda ikamet etmeye başlamışlardır. Suriye'deki iç savaşın devam etmesi nedeniyle ülkemizdeki Suriyeli mültecilerin sayısı her geçen gün artınca bu kamplar yetersiz kalmış, mülteciler de en yakın il ve ilçelerde kiralık evlerde ve akrabalarının yanında kalmaya başlamışlardır.

Tablo 3'de Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların illere göre dağılımı gösterilmiştir. Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısı incelendiğinde, sığınmacı sayısının en fazla olduğu iller olarak; İstanbul, Şanlıurfa, Adana, Kilis ve Gaziantep ön plana çıkmaktadır. Aynı bölgedeki Mardin, Adıyaman ve Malatya illeri ise en az sayıda sığınmacı barındıran iller olmuştur. Bu illerde 26 ayrı kampta bugün itibariyle 216.407 kişi yaşamaktadır.

Türkiye'de barınma merkezleri ile ilgili yapılan araştırmalar, gereken çalışmaların yetkililer tarafından yapıldığını göstermektedir. Bu araştırmalara göre konteyner kent ve çadır kentler arasında farklar bulunmaktadır. Ancak bu farklılığa rağmen standardın sağlanmış olduğu görünmektedir. Bu kamplarda okul, cami, ticaret, polis ve sağlık merkezi, çocuk oyun alanları, televizyon izleme üniteleri, market, biçki-dikiş kursları, su deposu, arıtma merkezi, trafo ve jeneratör gibi her türlü ihtiyaçlar karşılanmaktadır. Kamplarda çalışan kamu görevlileri, kamp müdürlerine rapor vermekte, kamp müdürleri de valilere bağlı olarak görevlerini sürdürmektedirler. Bunların yanı sıra kamplarda Suriyeli sığınmacıların meslek edinmelerine yönelik İngilizce, Türkçe, Arapça, bilgisayar, kuaförlük, dikiş-nakış ve halıcılık gibi kurslar açılarak meslek edinmelerini sağlamaya çalışılmıştır. Suriyelilerin iletişim ihtiyaçlarını karşılamaları için de kamplarda gereken altyapı oluşturulmuştur (Koç, Görücü, & Akbıyık, 2015;81-83).

Kamplarda yemek hizmetleri ise başlarda günde üç kez karşılanmış, sonraları ise mültecilerin istediği üzerine her aileye bir kart verilmiştir. Her ay belli bir miktar yatırılan bu kartlarla, kamp içinde Suriyeliler tarafından açılan mini marketlerden mültecilerin kendi ihtiyaçları doğrultusunda alışveriş yapmaları sağlanmıştır. Her konteyner ve çadıra mutfak setleri dağıtılmış, bu ortak mutfak alanlarında her mülteci istediği yemeği

pişirebilmiştir. Ayrıca banyo ve tuvaletlerin de nitelik olarak diğer ülkelere göre daha iyi olduğu belirtilmiştir. Ancak her türlü temel ihtiyaçların karşılanmasına rağmen mültecilerin çoğu kamp dışında yaşamayı tercih etmektedirler. Kamp dışında yaşamak istemelerinin en önemli nedeni, giriş çıkışların kontrol altında tutulmasının olduğu düşünülmektedir (Koç, Görücü, & Akbıyık, 2015;81-83).

Kamp dışında Suriyeli çocukların barınmaları ile ilgili pek çok çalışma bulunmaktadır. Muazzez Harunoğulları'nın yapmış olduğu araştırmaya göre genel olarak Suriyeli çocukların çoğunluğunun güneş ışığı almayan, havalandırmanın yetersiz olduğu, rutubetli evlerde yaşmakta olduğu, bu konutların ise küçük, boyasız, lavaboları sağlıksız, penceresi camsız ve kapıları kırık dökük, bazılarında da mutfak, lavabo ve kapı bulunmayan yerler olduğu görülmüştür. Bu şekilde olan evlerin pencerelerinin muşamba ile kapıları ise örtü veya battaniyeyle örtüldüğü, bu evlerin %15'inin bir odalı, %40'ının iki odalı, %34'ünün üç odalı, %11'inin dört odalı olduğu; dört odalı evlerde ise birkaç ailenin beraber yaşadığı belirtilmektedir. Eşyalarını ise çevreden gelen yardımlarla karşılamaktadırlar. Yine aynı araştırma sonuçlarına göre Suriye göçü ile birlikte hızlı nüfus artışı, kenar mahallelerdeki çağ dışı evlerin fiyatları 150-250 TL'ye, daha iyi koşullara sahip evlerin fiyatları ise 350-800 TL'ye çıkarmıştır (Harunoğulları, 2016;50-51).

Göçler sonrasında çocukların beslenme ihtiyaçlarının karşılanamaması, sağlıksız ortamlarda yaşamaları ve hijyen sorunları çeşitli hastalıkların ortaya çıkmasına ve salgın hastalıklara yol açmaktadır. Bu salgınlar sadece Suriyeli çocukları değil, ekonomik sorunları olan bütün çocukları risk altında bırakmaktadır. Suriyeli çocuklar; sağlık güvencelerinin olmaması, ekonomik durumlarının yetersiz olması veya tedaviye ulaşamama gibi nedenlerden dolayı aşı yaptıramamaktadır. Buna bağlı olarak da salgın hastalıklar artmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'ne göre bulaşıcı verem, kızamık ve deri hastalıklar Türkiye'deki kamplarda kalan Suriyelilerde görülmektedir. Türkiye'de 2012 verilerine göre ise 349 kızamık vakası görülmüştür. Bu rakam Suriyelilerin nüfusunun artması nedenliyle günümüzde 20 katına çıkmıştır. Ayrıca aşıları dahi kaldırılmış çocuk felci, şark çıbanı gibi hastalıklar tekrar görülmeye başlanmıştır.

UNICEF'in verilerine göre 2013 yılında Suriye'de baş gösteren çocuk felci salgınının ardından Türkiye'de 1 milyondan fazla Türkiyeli ve Suriyeli çocuğa aşı yapılmıştır.

Ülkemizdeki göçmenlerin %50'sinin 0-9 yaş grubu çocuklardan oluşmakta ve bu çocukların %99,6'sının kimlik kartı bulunmamaktadır. Buna bağlı olarak da aşı kartları olmamaktadır. Bu çocuklar göç ile birlikte karbonhidrat ağırlıklı beslenmek zorunda kalmakta ve beslenme alışkınlarının tamamen değişmesi sonucunda ölüme varan malnütrisyon gibi ciddi sorunlar yaşamaktadırlar. UNICEF'in 2016 verilerine göre ise 2200'den fazla çocuğa beslenme taraması yapılmıştır. Bu taramada çocukların %45'inde malnütrisyon tespit edilmiş ve tedavi programına alınmıştır (Aydın, Şahin, & Akay, 2017;10-11).

"Savethe Children" adlı kuruluşun İsveç ofisinin hazırladığı bir rapora göre, çocuklar için güvenli bir ortamda bulunmak, olağan bir yaşamının olması ve bunların devamlılığı oldukça önemlidir. Çocukların sürekli yer değiştirmek zorunda kalması, düzensiz uykular, sağlıksız ortamlarda bulunması, bu çocukların kaygı bozuklukları, davranış problemleri, uyku düzensizlikleri ve agresiflik gibi sıkıntılarla karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Yeterli korunma ve uzun süreli barınma hakkının sürekliği çocuklar için oldukça önemlidir. Örneğin, çocukların temiz yatağa sahip olma ve sağlıklı bir ortamda yaşama hakkının elinden alınması çocuğun tüm hayatını etkileyen faktörler olarak gösterilmektedir (Alaylı, 2017).

3.11. Göç Sonrası Çocukların Ruh Sağlığının Etkileyen Etmenler

Göç sonrası çokların ruh sağlıklarını etkileyen pek çok etmen bulunmaktadır. Bu etmenler Tablo 7 ve 8'de gösterilmiştir.

Tablo 7: Ruh Sağlığını Etkileyen Olumlu ve Olumsuz Etmenler Tablosu

RUH SAĞLIĞINI OLUMSUZ ETKİLEYEN STRES ETMENLERİ	RUH SAĞLIĞI AÇISINDAN KORUYUCU/İYİLEŞTİRİCİ ETMENLER
Göç öncesi stres etmenleri	- Travmatik yaşantılar - Ailede kayıplar - Şiddete maruz kalma veya tanık olma
Göç sırasındaki stres etmenleri	- Travmatik yaşantılar - Fiziksel/psikolojik şiddet ve taciz - Zorlu yaşam koşulları

Göç sonrası stres etmenleri	- Gelecekle ilgili belirsizlik - Sığınma talebinin olumlu-olumsuz sonuçlanması - Sosyal yaşam korkusu (barınma, beslenme, arkadaş edinememe vb.) - Maddi güçlükler, işsizlik - Sosyal yalnızlık - Geçmişe özlem - Polisin, yerli halkın eşcinsellere yönelik ayrımcılığı - Zorlu kamp yaşantıları - Kültürel engeller - Dil sorunu, yeni rol ve sorumluluklar - Sığınma talebinin kabul edilmesi İş/uğrası sağlanması - Sosyal destek - Evleri, memleketleri ve kesin dönüş ile ilgili seçici anılar, hayaller - Ülkede kalış süresinin uzaması (ortalama 3 yıl) - Kendi dillerinde eğitim - Güvenlik duygusu - Aynı çevrede birlikte göç ettiği kişilerle yaşama - Ailenin tedaviye dâhil edilmesi - Psiko-eğitim - Terapi

Kaynak: Kriz Dergisi, 2018

Tablo 8: Çocuk ve Gençler İçin Risk ve Koruyucu Etmenler

	RİSK ETMENLERİ	KORUYUCU ETMENELR
Travmayla ilgili özellikler	- Travmatik olaylara maruz kalmak - Bakım verenden ayrılma - Şiddete ve sert yaşam koşullarına maruz kalma (örneğin sığınmacı kapları, kötü beslenme)	
Göç sırasındaki stres etmenleri	- Bakım verenden ayrılma - Şiddete maruz kalma - Sert yaşam koşullarına maruz kalma (örneğin mülteci kampları gibi, kötü beslenme) - Ebeveynin ruh sağlığının bozuk olması	
Ailenin Rolü	- Ailenin olumsuz durumu - Ebeveynlerinden ya da bakıcılarından ayrılma - Akranlarından ve geniş ailesinden ayrılma - Aile üyelerinin işkencelerine ve ölümlerine şahit olma	- Aile içindeki uyum - Birliktelikler
Sosyal Destek	- Düşük sosyal destek - Sosyal ilişkilerin azalması - Kuşaklararası çatışma - Ayrımcılık - Sosyal dışlanma (okulda veya arkadaşları arasında)	- Yüksek sosyal destek - Uygun sosyal destek - Müzik aktiviteleri

Göç Sonrası Etkenler	- Göç öncesi travmatize yaşantılar - Sığınmacı statüsü ile ilgili belirsizlik - Yeni dilde eğitim - Çevresel engeller, İşsizlik - Maddi güçlükler - Yetersiz ya da toplu yerleşim - Sıklıkla yer değiştirme - Dil problemler - Irk ayrımı, sosyal yalnızlık - Yeni kültüre uyumda zorlanma (örneğin etnik ve dini kimlik, cinsiyet rolü çatışmaları) - Uygun olmayan yaşam koşulları	

Kaynakça: Kriz Dergisi, 2018

Çocuklar ve ergenlerde karşılaşılan psikolojik sorunların yetişkinlere oranda daha yüksek olduğu görülmektedir. Çocuklar ve ergenler karşılaştıkları sorunlar karşısında yetişkinlere göre daha çok etkilenme riski taşımaktadır. Sığınmacı çocuk ve ergenlerde, ruh sağlığına karşı riskler ve koruyucu etmenler incelendiğinde (Tablo 8); risk etmenleri olarak travmayla ilgili özellikler, göç sırasındaki stresörler, bireysel özellikler, inanç sistemleri, ailenin rolü, sosyal destek ve göç sonrası stresörler karşımıza çıkmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

Suriye göçmeni olan örneklemler ve aileleri hakkında yapılan alan araştırması verileri beş başlık altında bireyselden toplumsala, tümevarım yöntemiyle incelenmiştir. Bu başlıklar; odak grubun genel özellikleri, demografik yapısı, ekonomik durumu, göç sürecinde yaşananlar ve etkileri, Türkiye'de yerleşme ve tutunma sürecidir.

4.1. Odak Grubun Genel Özellikleri

Araştırma grubundaki örneklemlerin kişisel özellikleri, ebeveynlerinin çocuklarına etki edebilecek özellikleri ve hanelerin genel yaşam standardı açısından etken olabilecek yapısal bilgilerini gösteren frekans tablosu 3 kısımda açıklanmıştır.

Tablo 9: Araştırma grubunun demografik özelliklerine ilişkin frekans dağılımı – 1. Kısım

N=	79		
Değişken	Grup	f	%
Cinsiyet	Kız	31	39%
	Erkek	48	61%
Yaş	8 - 11	23	29%
	12 - 15	33	42%
	16 - 19	23	29%
Etnik köken	Arap	56	71%
	Kürt	9	11%
	Türkmen	14	18%
Öğrencilik durumu	Öğrenci	44	56%
	Terk	32	42%
	Hiç eğitim almamış	2	3%
Eğitim	İlkokul	21	27%
	Ortaokul	39	49%
	Lise	13	16%
	Lisans	3	4%
İş	Çalışıyor	30	38%

	Çalışmıyor	49	62%
Türkçe	Konuşabiliyor	75	95%
	Konuşamıyor	4	5%
Sağlık	Hastalık var	3	4%
	Hastalık yok	76	96%
Kardeş sayısı	Yok	1	1%
	1 - 3	36	46%
	4 -7	29	37%
	7 ve üzeri	13	16%

Araştırma grubundaki örneklemlerin kişisel özelliklerini göstermiş olduğumuz tablo 9'un 1. kısmında 8-19 yaş aralığında olan erkek örneklerimizin %69 oran ile kız örneklemlerimizden daha fazla olduğu, okula devam eden ve etmeyen örneklemlerimizin sayısının ise birbirine yakın olduğu görülmektedir. Ayrıca görüşme yapılan örneklemlerimizin %71'nin Arap kökenli olduğu, %75'nin ise Türkçe konuşabildiği gösterilmiştir. Ancak örneklemlerimizin %75'in tamamı Türkçeyi tam anlamı ile akıcı olarak konuşamamaktadırlar. Konuşma kabiliyetlerinden çok anlama kabiliyetlerinin daha iyi geliştiği anlaşılmıştır. Bu husus ile ilgili ayrıntılara ilerleyen sayfalarda yer verilmiştir.

4.2. Demografik Yapı

Tablo 10: Araştırma grubunun demografik özelliklerine ilişkin frekans dağılımı – 2. Kısım

N=	79		
Değişken	Grup	f	%
Aile bütünlüğü	Tüm aile birlikte	68	86%
	Baba ayrı	11	14%
	Anne ayrı	0	0%
	Kardeş-Kardeşler ayrı	0	0%
Anne	Yaşıyor	76	96%
	Vefat	3	4%
	Türkçe konuşabiliyor	23	29%
	Konuşamıyor	56	71%
	İlkokul	31	39%

	Ortaokul	19	24%
	Lise	10	13%
	Lisans	10	13%
	Yüksek lisans	1	1%
	Hiç eğitim almamış	8	10%
	Çalışıyor	14	18%
	Çalışmıyor	65	82%
	Yaşıyor	71	90%
	Vefat	8	10%
	Konuşabiliyor	66	84%
	Konuşamıyor	5	6%
	İlkokul	15	19%
Baba	Ortaokul	30	38%
	Lise	7	9%
	Lisans	19	24%
	Yüksek lisans	0	0%
	Çalışıyor	54	68%
	Çalışmıyor	17	22%
	Kendilerine ait	11	14%
	Kiralık	68	86%
Mevcut yaşanılan ev	Gecekondu	3	4%
	Apartman-Katlı bina	54	68%
	Site	22	28%

Araştırma grubundaki örneklemlerin demografik özelliklerini göstermiş olduğumuz tablo 10'un 2. kısmında örneklemlerimizin %86'ın anne, baba ve kardeşleri ile bir arada yaşadıklarını görmekteyiz. Bu durumun, örneklemlerimizin göçün getirmiş olduğu yeni yaşamsal koşullara alışmalarına veya zorlukları aşmalarına maddi ve manevi olarak büyük katkı sağladığı görülmüştür. Babalara kıyasla annelerin %79'unun Türkçeyi öğrenmekte zorlandığını görmekteyiz. %84 babanın Türkçe konuşmayı öğrendiği, %79 annenin ise Türkçe konuşamadığını görmekteyiz. Annelere göre babaların %84'ün Türkçeyi öğrenmiş olmasında en büyük etken çalıştıkları yerlerde Türk çalışanlarla veya Türk patronlarla sürekli iletişim halinde olmaları görülmektedir. Bu konudaki ayrıntılara ilgili bölümde yer verilmiştir.

4.3. Ekonomik Durum

Tablo 11: Araştırma grubunun demografik özelliklerine ilişkin frekans dağılımı – 3. Kısım

N=	79		
Değişken	Grup	f	%
Hanenin toplam nüfusu	1 - 2	0	0%
	3 - 6	46	58%
	7 - 10	21	27%
	10 ve üzeri	12	15%
Hanenin toplam gelir (TL)	1 - 1.000 TL	3	4%
	1.000 - 3.000 TL	26	33%
	3.000 - 5.000 TL	19	24%
	5.000 - 10.000 TL	10	13%
	10.000 TL üzeri	21	27%
Hane sosyal destek veya yardım	Almıyor	45	57%
	Alıyor	34	43%
İç savaşa	Tanık oldu	39	49%
	Tanık olmadı	40	51%
İç Savaşta hayat kaybı	Kayıp yok	71	90%
	Kayıp var	8	10%
Türkiye'den önce göç	Yok	52	66%
	Suriye içi göç	12	15%
	Diğer komşu ülkelere göç	15	19%
Türkiye içi göç sayısı	Yok	33	42%
	1 - 2	46	58%
	3 ve üzeri	0	0%
Türkiye bulunma (Yıl)	1 - 2	16	20%
	3 - 4	31	39%
	5 - 6	25	32%
	7 - 8	7	9%

Tablo 11'de hane halkının %27'sinin aylık toplam gelirinin 10.000 TL'nin üzerinde, %23'ünün 5.000-10.000 TL arasında, %24'nün ise 3.000-5.000 arasında olduğu görünmektedir. 5.000-7.000 TL ve 10.000 TL üzeri aylık geliri olan ailelerin çoğunluğunun Başakşehir'in merkezindeki sitelerde iyi bir yaşamları bulunmaktadır.

Ancak 5.000-7.000 TL arasında kazançları olan örneklem aileler arasında kenar mahallede yaşayan ailelerde bulunmaktadır. Bu aileler, ancak hane halkından birçok kişinin aynı anda çalışması ile daha yüksek gelir elde edebilmektedirler. Bu durumda olan ailelerin nüfusu ise 7-10 kişi aralığındadır. Bu nedenle elde ettikleri gelir ancak günlük geçimlerine yetmektedir.

4.4. Göç Sürecinde Yaşananlar ve Etkileri

4.4.1. İç Savaş Öncesi Yaşam

Yetmiş dokuz örneklemimizin iç savaş öncesi yaşamlarını, gelir düzeyi yüksek ve düşük aileler olmak üzere iki kategoride değerlendirdik. Görüşme yapmış olduğumuz gelir düzeyi düşük olan on beş ailelerinin geneli Suriye'de geçimle ilgili bir sıkıntılarının olmadığını belirttiler. Ebeveynlerin geneline yakını Suriye'de şoförlük, ayakkabıcılık ve evlerin iç dekorasyon işlerinde çalışarak geçimlerini sağladıklarını, kimselere muhtaç olmadan yaşamlarını sürdürdüklerini ifade ettiler. Türkiye ile kıyaslandığında, Suriye'de alım gücünün daha yüksek olduğu, bu nedenle de aile reisinin ya da ebeveynlerin çalışmasının yeterli geldiği ifade edilmiştir. Buna bağlı olarak da iç savaş çıkıncaya kadar çocuklarını okula göndermede ve gereken eğitimlerini aldırma hususunda bir sıkıntılarının olmadığı belirtilmiştir.

Görüşme yapılan maddi gelir düzeyi yüksek on aileden üçü hariç diğerleri Suriye içinde ve dışında ticaret ile uğraştıklarını belirtmişlerdir. Buna bağlı olarak hiçbir sıkıntılarının olmadığını, ancak iç savaşın çıkmasının ardından çocuklarının okula devamlarının sekteye uğradığını belirtmişlerdir. Kısaca görüşme yapılan aileler arasında gerek gelir düzeyi yüksek olsun gerekse düşük olsun, ailelerin genelinin Suriye'de iç savaş öncesi düzenli bir hayatlarının olduğu ve çocuklarına eğitim aldırma konusunda da bir sıkıntılarının olmadığı tespit edilmiştir.

4.4.2. İç Savaş Deneyimi ve Türkiye'ye Göç Kararı

Gelir düzeyi düşük veya yüksek olan ailelerin geneli Suriye'de iç savaş çıkmasının ardından farklı farklı nedenlerden dolayı ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmışlar. Bu ailelerin kimisi eşini, kimisi oğlunu, kimisi annesini veya en yakınını gözlerinin önünde kaybettiği için, kimisinin eşi veya oğlu kaçırıldığı için, kimisinin evine saldırıldığı için,

kimisinin evi bombardıman altında kaldığı için ya da şahit oldukları olayların kendi başlarına gelmesini istemedikleri için bulundukları yerden ayrılıp Türkiye'ye gelme kararını verdiklerini ifade ettiler.

Tablo 12: Örneklemlerin yaş ve Türkiye'de bulunma sürelerini gösteren frekans değerleri

	Türkiye'de bulunma süresi									
	1 - 2		3 - 4		5 - 6		7 - 8		Toplam	
Yaş Aralığı	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
08 - 11	6	8%	5	6%	9	11%	3	4%	23	29%
12 - 15	6	8%	18	23%	7	9%	2	3%	33	42%
16 - 19	4	5%	8	10%	9	11%	2	3%	23	29%
N	16	20%	31	39%	25	32%	7	9%	79	100%

Tablo 12'de göründüğü üzere örneklerin %59'unun Türkiye'de bulunma süresi dört yıl ve altındadır. Bu grupta kırk yedi örneklem ile görüşülmüştür. İç savaşı Suriye'de en az üç yıl yaşayan örneklemlerin, göç etmeden önce birçok kez dayanılmaz sıkıntı yaşadıkları ailelerin ve kendilerinin söylemlerinden anlaşılmaktadır. Yukarıda belirtmiş olduğumuz gibi çocukların kaçırılması, aile bireyi ve/veya yakınlarının esir alınması, yakın akrabalarının ölmesi, ciddi anlamda yaralanmalar gibi hadiseler yaşamışlardır. Resim 1'de iç savaş da ağır yaralanan bir örneklemin görüntüsü mevcuttur.



Resim 1: Görüşülen bir örneklem iç savaşta aldığı ağır yaraların görüntüsü

ÖA12: “Savaş başladıktan bir yıl sonra evimize bir füze düştü. On yaşındaki kızım ile 5 yaşındaki oğlum yaralandı. Hemen bir ambulans çağırdık ve en yakın hastaneye götürdük. Orada ilk müdahaleyi yaptılar. Ancak bundan fazlasını yapacak teçhizatlarının olmadığını söylediler. Bizde hiç düşünmeden ambulans ile Türkiye’ye sınırına gittik. Evimiz sınıra normal şartlarda yarım saat, ancak 2.30 saatte zor gittik. Hastamızın durumu ağır olduğundan bizi direk Türkiye sınırında bekleyen Türk ambulansına alıp, İskenderun’a götürdüler, kızım orada kaldı. Ancak oğlumu Adana’ya gönderdiler. Ben de kızım ile kaldım. Oğlumla da babası gitti. Adana’daki hastanede gereken ameliyatlar yapıldıktan sonra, oğlunuza bundan sonra cerrahi ameliyatlar yapılması gerekiyor dediler ve bizi Bağcılar hastanesine sevk ettiler. Eşim ve oğlum Bağcılar hastanesinde beş yıl kaldılar.

Oğlum bu süreç içinde tam olarak 100 ameliyat geçirdi. Oğlumun hâlâ olması gereken ameliyatları var. Bu arada İskenderun hastanesinde 10 yaşındaki kızımı, 40 gün sonra kaybettik. Kızımın ölümünden sonra Suriye’ye geri döndüm ve akrabalarımızın yanında kalan diğer çocuklarımı aldım ve Türkiye’ye geri döndüm. Oğlum hastaneden taburcu olana kadar, ben ve çocukların Antep’te kampta kaldık. Oğlum beş yıl sonra taburcu oldu. Biz de Şahintepe’deki akrabalarımızın yardımı ile Şahintepe’de 600 TL’ye bir ev kiraladık. Şimdiki evimizde bizden önce akrabalarımız oturuyordu. Onlar Londra’ya gittiler. Biz de ev sahibi ile konuşup, 700 TL’ye onların yerine geçtik. Biz bir yıldır Şahintepe’de yaşıyoruz.”

Bu bağlamda görüşme yapılan on yedi aile Türkiye’ye direk göç etmiş, üçü ise önce Irak, Lübnan gibi komşu ülkelere gidip, orada bir süre yaşadıktan sonra Türkiye’ye göç etmişlerdir. Görüşme yaptığımız beş aile ise savaş çıkmadan önce Suudi Arabistan ve Dubai gibi ülkelere çalışmak için gitmişler.

Tablo 12’de örneklemlerin anne/baba vefat oranı %14, Tablo’12 de iç savaşa tanık olma oranı %49, iç savaşta hayat kaybı ise %8 oranında görünmektedir. Her ne kadar ülkelerinde yaşanan iç savaşta birinci derece aile yakınları kaybı az yaşamış olsalar da bu çocuklar, okul ve evlerinin bombardıman altında kalma korkusu, dışarıya çıktıklarında kaçırılarak asker yapılma veya öldürülme korkusu, çevrelerinde cereyan eden insanların ölümlerine veya sakat kalmalarına şahit olması gibi çeşitli şekillerde savaşın etkilerine maruz kalmışlardır. Nitekim bu olayları, bizzat kendi ailesi veya yakın akrabaları yaşamış olan örneklemlerim de bulunmaktadır.

Bu aileler uzun yıllar boyunca kendi ülkelerinden uzakta başka ülkelerde yaşamışlar. Memleketlerine geri dönme zamanı geldiğinde, ülkelerinde iç savaş olduğu için akrabalarının veya tanıdıklarının tavsiyeleri
üzere Türkiye'ye gelmeye karar vermişler. Tablo 13'de örneklemlerin Türkiye'de bulunma süresi verilmiştir.

4.4.3. Göçmen Kampları ve İç Göç Süreci

Görüşme yapılan gelir düzeyi düşük örneklem ailelerden biri hariç on dört örneklem ailemizin geneli göçmen kamplarında kalmadıklarını belirtiler. Örneklem ailelerimizin geneli kendilerinden önce Türkiye'ye gelip, Türkiye'nin yaşamsal standartlarını tecrübe etmiş arkadaşları, akrabaları veya Suriye'deki komşularının tavsiyeleri üzerine gelmişlerdir. Bu örneklem ailelerimizden bazıları ilk olarak Hatay, Kocaeli, Antep ve Bursa gibi Türkiye'nin farklı illerine göç etmişler. Orada belirli bir süre yaşadıktan sonra eşleri iş bulamadıkları, eşlerinin veya çocuklarının tedavisinin ancak İstanbul'daki hastanelerde gerçekleştirebildikleri için Şahintepe, Güvercintepe ve Başakşehir gibi ilçelere göç etmek zorunda kalmışlardır.

4.4.4. İç Göç

Örneklem ailelerimiz ile detaylı olarak yapmış olduğumuz görüşme sonunca yaşanan iç göç hadisesinin eğitim çağında olan çocukların okul yaşamlarını sekteye uğrattığı yönünde tespitler yapılmıştır. Örneklemin bazıları okul çağında olmalarına rağmen okula gidememektedirler. Bu husus ile ilgili paylaşımlar aşağıda verilmiştir.

ÖA6: "Türkiye'ye giriş yaptığımız zaman ilk ikamet ettiğimiz yerde bizlere kimlik verdiler. Ancak bu kimlikler sadece yaşadığımız ilde geçerli olmaktadır. Eğer biz kimliğimizi aldığımız ilin dışında yaşamak zorunda kalırsak, çocuklarımızı okutamıyoruz ve sağlık hizmetlerinden faydalanamıyoruz. Örneğin benim üç çocuğum kimlikleri olmadığı için okula gidemiyorlar."

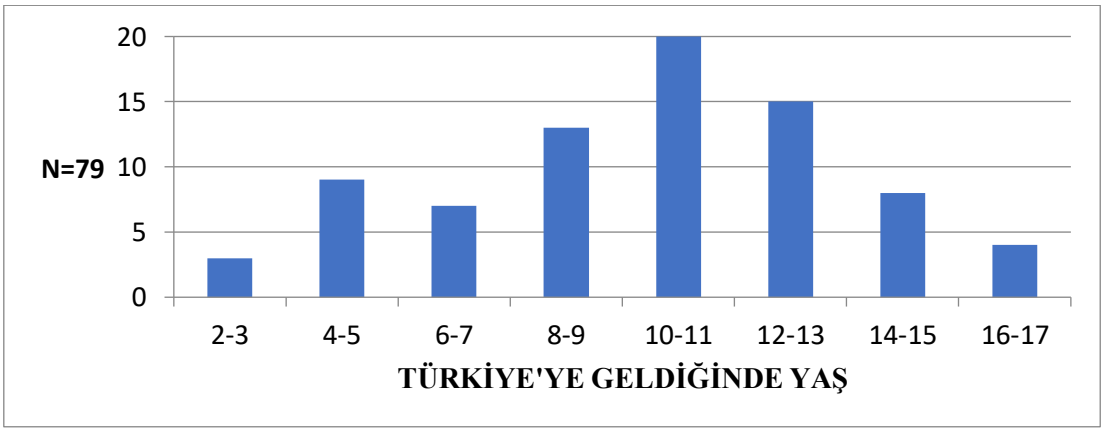
Ö35: "Kuzey, benim tek hayalim okuyup, plastik cerrah olmak. Benim durumunda olan insanlara yardım etmek istiyorum. Görüntümden insanlar rahatsız oluyorlar. Bazen de

benden korkuyorlar. Yüzüme bakmadan konuşuyorlar. Lütfen bana kimlik versinler, zamanım geçiyor, bir an önce okuyup, doktor olmak istiyorum.”



Türkiye Cumhuriyeti tarafından Suriyelilere verilen ikamet izni kimliği örneği yukarıda gösterilmiştir. Almış oldukları bu kimlikler sadece ikamet ettikleri yerde geçerli olmaktadır. Ülke içinde başka bir ile taşınmaları durumda sahip oldukları kimlikler, diğer yerlerde geçerliliğini kaybetmektedir.

Grafik 1: Örneklemlerin Türkiye’ye geldiklerindeki yaşlarına göre dağılımı



4.5. Türkiye’de Yerleşme ve Tutunma Süreci

Bu bölümde görüşme yapılan örneklemlerin ve ailelerin Türkiye’ye gelme kararı aldıktan sonra yaşadıkları süreç ve bu sürecin eğitime yansımalarını barınma ve ekonomik

gereksinimler, Suriyelilerin etnik ve kültürel farklılıkları, dil sorunu ve gelişim süreci, Türk toplumunun göçmenlere yaklaşımı başlıklar altında verilmeye çalışılmıştır.

4.5.1. Barınma ve Ekonomik Gereksinimler

4.5.1.1. Barınma

Maddi gelir düzeyi düşük örneklem ailelerin bir kısmı sahip oldukları mal varlıklarını satarak, bir kısmı eşinden dostundan borç para alarak, bir kısmı ise ailesini getirmeden önce kendilerinin geldiğini, iş bulduklarını, 3-6 ay süren aralıklar içinde bir miktar para biriktirdikten sonra ev kiralayıp ailelerini yanlarına aldıklarını ifade etmişlerdir. Bazıları ise yanlarında getirecek paraları olmadığından dolayı aile fertleri iş bulup çalışıncaya kadar tamamen yardımlar ile evlerini kiralayıp, yiyecek yardımı aldıklarını belirttiler. Aşağıda bu hususlarla ilgili paylaşımlar bulunmaktadır.

ÖA10: "Suriye'de iç savaş çıktıktan bir müddet sonra çocuklarımız ile Suriye'de yapamayacağımızı anladık. Ve Türkiye'ye gelmeye karar verdik. Oturduğumuz evi bir senelik kiraya verip, 2500 TL aldım. Ayrıca ne olur ne olmaz bilmediğimiz yere gidiyoruz dedik. 2500 TL de borç aldık. Türkiye'ye bizden önce gelen tanıdıklarımızın yardımı ile Başakşehir'in Şahintepe mahallesinde ev kiraladık. Eşyalarımızı da komşuların yardımı ile tamamladık."

AÖ7: "Üç ay savaşın içinde kaldık, sonra mahallede kimse kalmadı; kimi köyüne, kimi ise ailesinin yanına gitti. Eşimde Türkiye'ye gelmeye karar verdi. Önce eşim tek başına, Antep'teki bacısının yanı gitti. Orada iş bulamadığından dolayı on gün sonra Türkiye'de, İkitelli'de ayakkabıcıda çalışan bir arkadaşının aracılığı ile ayakkabı işçisi olarak işe girdi. Kayserili patronu da Şahintepe'de oturduğundan eşime şu anda ikamet ettiğimiz evi tuttu. Eşimde nasıl bir yerdir, oturabilecek bir yer midir diye bakmadan, kirasının 250 TL olduğunu duyunca tutmuş. Çünkü kafasından hesap etmiş, 1000 TL maaş alıyorum. Haftalığımın 250 TL'si ile kirayı öderim, diğerleri ile de geçinip gideriz diye düşünmüş. Eşimin tek derdi, bizim başımıza bir şeyler gelmeden bizi yanına almak olduğundan evin durumu hiç önemli olmadı. Daha sonra bizleri yanına çağırdı. Ben de kaynım ve dört çocuğumla beraber sınırdan geçtik ve Türkiye'ye eşimin yanına geldik."

ÖA14: “Eşim kanser hastasıydı. İç savaş başladıktan beş yıl sonra öldü. Eşim ölünce İdlib’e abimin yanına gittim. Orada çocuklarımla on beş gün kaldım. Abimin yanında kaldığım zaman hastaneye gidip geliyordum. Bu süre içinde sınırdan geçmemi sağlayacak biri ile karşılaştım. Onun aracılığı ile Ümraniye’deki abimin yanına gittik. Orada beş ay kaldık. Daha sonra çocuklarımın da amcaları burada olduğu için onların yanına Güvercintepe’ye geldik. Onların yanında iki ay kalabildim. Onlar kendi içlerinde zaten kalabalık, bir de bende beş çocuk var. O günler çok zordu. Amcası ile 10 yaşında oğlumu işe yolladım. Amcası oğluma merhametli davranmıyordu. Oğlum günde 12 saat çalışıyordu, otobüs ile gidip geliyordu. Bir anne olarak buna yüreğim dayanmıyordu. Ama çaresizdim. Bir gün Güvercintepe’de ‘Allahım ben ne yapacağım?’ diye öylesine düşünürken, belediyeden yardım dağıtan Muhammed Bey ile karşılaştım. Bana sordu, sen nerde yaşıyorsun diye; ben de kendisine durumumu anlattım. Beni Yardımder Derneği ile tanıştırdı. Oradan yardım sever bir vatandaş ailemin bütün her şeyini üstlendi. Ben de çok şükür çocuklarımı okula verdim. Kiralık da olsa başımızı sokacak bir evimiz var.”

Örneklem ailelerimizin genelinin evinde bulunan eşyalar, STK’lardan veya yardımsever komşuları aracılığı ile temin ettikleri ve bu eşyaların hayatlarını idame edecek şekilde ikinci el olduğu tespit edilmiştir.

4.5.1.2. İstihdam

Görüşme yaptığımız örneklem ailelerin geneline yakını ev kiralamadan tutun, Türkiye’de nerede yaşasalar daha iyi olur, nasıl iş bulabilirler, bulundukları yere daha hızlı nasıl adapte olurlar gibi soruların cevabını; kendilerinden önce gelmiş olan akrabalarından ya da Suriye’deki eski komşularından almış oldukları görülmektedir. Aralarındaki bu yardımlaşmaların iş bulmaları hususunda da kolaylık sağladığı anlaşılmaktadır. Ancak bazı örneklem ailelerimizin paylaşımlarından anlaşıldığı üzere, Suriye’deki alım gücü ile Türkiye’nin alım gücünün farklı olması ve çok düşük ücretler karşılığında çalıştırılmaları gibi nedenlerin çocuklarının çalışmasına sebep olduğu anlaşılmaktadır. Tablo 14’de örneklem ve ebeveynlerin çalışma durumu gösteren frekans değerleri görünmektedir. Bu aşamada örneklerimizle ilgili elde etmiş olduğumuz verilerle ilgili üç ayrı tespit yapılmıştır.

Tablo 13: Örneklem ve ebeveynlerinin çalışma durumunu gösterir frekans değerleri

Örneklem Yaş Aralığı ve Ebeveynler	İş Durumu				Kümülatif	
	Çalıyor		Çalışmıyor			
	f	%	f	%	f	%
08 – 11	1	4%	22	96%	23	10%
12 – 15	13	39%	20	61%	56	24%
16 – 19	16	70%	7	30%	79	33%
Ebeveyn	68	43%	90	57%	237	100%
Toplam	98	41%	139	59%		

Birinci olarak; ağırlıklı olarak savaşın ilk yıllarında göç edip ülkemize gelen ve geldiklerinde 10-13, şimdilerde ise 16-19 yaş aralığındaki genç örneklem grubun bir nevi tükenmişlik sendromu yaşadığı gözlemlenmiştir. Bu grubun %29'unun ifadelerinden anlaşılmaktadır ki ilk geldikleri dönemde hayatı idamenin her şeyden önemli olması nedeniyle okumak, okula gitmek ya da oyun oynamak gibi sosyal faaliyetlerden ziyade doğrudan ailelerine ekonomik katkı sağlamaya odaklanmışlardır. Ülkelerindeki belirsizliğin yanı sıra Türkiye'de de gelecek planı yapamamaları nedeniyle tek amaçlarının kısa vadeli ekonomik kazanımlar sağlamak olduğu, her geçen gün umutlarını kaybederek geleceğe dair bir beklentilerinin olmadığı paylaşımlarından anlaşılmaktadır.

İşverenlerin, Suriyeli çalışanlarını düşük ücretler karşılığında çalıştırmaları nedeniyle yaşamlarını idame edecek tutarlarda aylık gelir elde edebilmeleri için, hane halkından birden fazla bireyin çalışmasına neden olmuştur. Tablo 15'de örneklem hanelerin aylık geliri ve STK'lardan yardım alma durumu verilmiştir.

Tablo 14: Örneklem hanelerin toplam aylık geliri ve STK'larından yardım alma durumu

Hane gelir düzeyi	Yardım				Toplam	
	Alıyor		Almıyor			
	f	%	f	%	f	%
1 - 1.000 TL	0	0%	3	4%	3	4%
1.000 - 3.000 TL	19	24%	7	9%	26	33%
3.000 - 5.000 TL	9	11%	10	13%	19	24%
5.000 - 10.000 TL	6	8%	4	5%	10	13%

10.000 TL üzeri	0	0%	21	27%	21	27%
Toplam	34	43%	45	57%	79	100%

Örneklemler ile gerçekleştirdiğimiz uzun süreli sohbet sonunda elde ettiğimiz verilere göre, çocuklarda erken yaşta çalışma hayatına başlamaları sonucu bitkinlik, yorgunluk ve ileriye dönük hiçbir hayallerinin olmaması gibi olumsuzlukların olduğu olmadığı gözlemlenmiştir. Bu durum karşısında sohbetimizi uzatarak örneklemlerimizi daha motive edici sohbetler ettik. Bu durum karşısında ise örneklemlerimiz kendilerini bize açarak karamsar tavırlarından sıyrılabildiler. "Biz Suriye'de iç savaş çıkmadan önce eğitim alıp meslek sahibi olmak istiyorduk. Bizimde hayallerimiz vardı. Kimimizin hayali polis, kimimizin mühendis, kimimizin hayali de imam olmaktı." Bu örneklemlerin bazıları kendilerine dışarıdan okul bitirme imkânı sağlansa ne iyi olur dediler. "Çünkü bizler çalışmak sorundayız." diye de eklediler. Sohbet ettikçe karamsar tavırlarından sıyrılıp, gözlerinin içinde bir gülümseme belirlenen bu çocukların halen içlerinde bir umutlarının olduğu gözlemlenmiştir. Göç İdaresi'nin resmi kaynaklarında gösterilen 3 milyon 598 bin Suriyeli göçmenin olduğu göz önünde alındığında, örneklemlerimizin durumunda olan çocuk sayısının küçümsenmeyecek derece olduğu tahmin edilebilir. Bu nedenle bu yönde çalışmalar yapılması oldukça önemlidir. Bu husus ile ilgili örneklemlerimizin paylaşımlarına aşağıda yer verilmiştir.

Ö1: "Ben okumayı ve yazmayı öğrenmeyi, okula gitmeyi istiyorum. Ancak aynı zamanda çalışmak zorundayım, eğer ben çalışmaz isem aileme kim bakacak? Mecburum çalışmaya. Biz çalışmak zorunda kalan çocuklar için uzaktan eğitim hakkının bizlere sağlanması, benim durumumda olan çocukların cahil kalmamasına, hayallerine kavuşmasına neden olacak. Burada açık öğretim olduğunu duydum ve başvurdum. Ancak beni almadılar. Bana yabancı vatandaşların alınmadığını belirttiler. Ben de bir daha başvurmadım. Devletin, Suriyeliler için açtığı buralarda Türkçe kurslarının var olduğunu hiç duymadım ve görmedim. Bu nedenle de o kurslara da katılmadım." Ö1'in çalışan diğer kardeşinin durumunun kendisinden çok farklı olmadığı yapılan görüşme sonucunda anlaşılmıştır.

Ö34: "18 yaşındayım. Türkiye'ye 13 yaşında geldim. Suriye'de 6. sınıfa kadar okudum. Burada okula hiç gitmedim. Eğer çalışmak zorunda kalmasaydım ben de diğer çocuklar

gibi okuyup, güzel yerlere gelmek isterdim. Ancak çalışmak zorundayım. Türkiye'ye geldiğimden buyana benim için en zor olan şey, küçük yaşta çalışmak oldu. Beş yıl boyunca sabah işe git, akşam iş den gel. Beş yılım bundan ibaret oldu. Hayatımdan hiçbir şey anlamadım."

Ö33: "Daha önce burada yaşayan Suriyeli arkadaşlarım Almanya'ya gittiler. Biz hâlâ görüşüyoruz. Onların hayatları daha rahat, artık arkadaşlarım çalışmak zorunda değil. Bu nedenle ben de Almanya'ya gitmeyi hayal ediyorum. Her ne kadar okumayı sevmediğimi söylediysem de diğer çocuklar gibi okuyup, polis olmak isterdim. Türkiye'ye geldiğimde 12 yaşındaydım. Şu anda 17 yaşındayım. O günden beri çalışmaktan yoruldum."

Ö36: "18 yaşındayım. Türkiye'ye geldiğinde 14 yaşındaydım. Suriye'de 8. sınıfa kadar okula gittim. Evin geçimine katkı sağlayabilmek için burada okula gidemedim. Benim için Türkiye'ye geldiğimden bu yana en zor olan şey çalışmak oldu. Çünkü günde 12 saat çalıştım ve karşılığında ayda 400 TL verdiler."

ÖA10: "9, 8, 6 ve 3 yaşında olan kız çocuklarım, zorunlu eğitim dönemine Türkiye'de girdiler. 8 ve 9 yaşında olan kız çocuklarım şu an Türk okulunda 1. sınıfa gidiyorlar. Çocuklarım, bugüne kadar okulda hiçbir sorun yaşamadılar. Bu durumun tamamen çocuklarının sakin kişilikleri ile ilgili olduğunu düşünüyorum. 3 ve 6 yaşında olan kızlarım ise henüz okula gitmiyorlar. 3 yaşında olan kızım burada dünyaya geldi."

Görüşme ve gözlemlerimiz sonucundaki ikinci tespitimiz hem çalışıp hem de okumak zorunda kalan örneklemlerimizle ilgilidir. Bu durumda olan örneklerimiz yarım gün çalışıp yarım gün ise Suriye okuluna gitmektedirler. Hem okuyup hem de çalışmak zorunda kalan örneklemlerimizin bu durumdan rahatsız olmadıkları anlaşılmıştır. Aksine sosyal çevrelerinin daha geniş olmasına ve evin geçimine katkı sağlamalarından dolayı mutlu oldukları gözlemlenmiştir.

Görüşme ve gözlemlerimiz sonucundaki üçüncü tespitimiz ise, Türkiye'ye geldiklerinde okuma çağında olmayıp, ailelerinin hayatlarını bir nebze de olsa yoluna koymalarının ardından okul çağına giren örneklemlerimizle ilgilidir. Bu durumda olan örneklemlerimiz okuma çağında olup veya 1. ve 2. sınıfları, 2. ve 3. sınıfları ya da ilkokulu Suriye'de

okuyup burada okuma imkânı bulamayan örneklemlerimizden daha şanslılar diyebiliriz. Çünkü aileleri bir nebzede olsa da hayatlarını yoluna koydukları için okula gitme zamanları gelir gelmez okula kayıtlarının yapıldığı belirtilmiştir. Grafik 1'de belirtilen ve frekans değerleri tablo 13'de belirtilen veriler incelendiğinde örneklemlerin %40'ının 9 yaş ve altında göç ederek Türkiye'ye geldikleri anlaşılmaktadır. Bu grup çocuklarda aidiyet duygusunun yüksek oranda gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Kendilerini Türkiyeli olarak tanımlamaktadırlar. Çocukların Türkiye'de bulundukları süre göz önüne alındığında ilkokul çağından önce henüz kişiliklerinin oluşması aşamasında Türkiye'ye geldikleri ve uyum konusunda yüksek oranda yol aldıkları açıkça tespit edilebilmektedir. Türkiye'ye geldiğinde 10-11 yaşlarında olan %26 oranındaki örneklem grubu daha ileri yaşta olmalarına rağmen ters orantılı bir şekilde aidiyet duygusu oluşumu ve sosyal uyum eğilimlerinin azaldığı gözlemlenmiştir. Ülkemize geldiklerinde 12 yaş ve üzerinde olan %34 oranındaki örneklem grubunda aidiyet duygusu oluşumu ve sosyal uyum konusunda daha da güç bir hal aldığı görülmektedir. Kısaca açıklamak gerekirse, örneklemlerin Türkiye'ye ilk geldiklerinde yaşı ne kadar büyükse aidiyet duygusunun da aynı oranda zor oluştuğu katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Bunların yanı sıra çalışan örneklemler ve ebeveynler istihdamları ile ilgili bizlere bazı paylaşımlarda bulunmuşlardır. Aşağıda bu paylaşımlara kısaca yer verilmiştir.

Tablo 14'de araştırma grubunun %41'inin çalıştığı görünmektedir. Çalışan örneklem ve ebeveynlerinin ortak söylemleri iş hayatlarında sosyal güvencelerinin olmaması nedeniyle haksızlığa uğradıkları şeklindedir. İşverenleri tarafından içinde bulundukları durumun suistimal edildiği ifadeleri sıkça işitilmiştir. Sigortasız çalışmanın yanı sıra her an işten çıkarılma korkusu, ücret kesintileri, ödeme alamama, çok yüksek çalışma saatleri gibi şikâyetler dikkat çekmektedir.

Ayrıca tüm bu zor şartlara rağmen muadil işleri yapan Türk vatandaşlarına kıyasla daha düşük kazanç elde ettiklerini, haksızlığa uğradıklarını bildiren örneklemler de olmuştur. Bazı ebeveynler bu sebeple çocuklarını çalıştırmak zorunda kaldıklarını ifade etmektedirler. Özellikle ayakkabı üretiminde çalışmakta olan ebeveyn ve genç örneklemler, alanlarında uzman oldukları için işverenleri tarafından vazgeçilmez olduklarını söylemektedir.

4.5.2. Suriyelilerin Etnik ve Kültürel Farklılıkları

Aşağıdaki Tablo 15'de görüldüğü üzere örneklemlerin %71'i Arap, %11'i Kürt, %18'i Türkmen etnik kökenden gelmektedir.

Tablo 15: Örneklemlerin etnik köken ve Türkiye'de bulunma süreleri dağılımı

Etnik Köken	Türkiye'de Bulunma Süresi							
	1 - 2		3 - 4		5 - 6		7 - 8	
	F	%	f	%	f	%	f	%
Arap	9	16%	25	45%	15	27%	7	13%
Kürt	1	11%	3	33%	5	56%	0	0%
Türkmen	6	43%	3	21%	5	36%	0	0%
Toplam	16	20%	31	39%	25	32%	7	9%

Yapılan araştırma ve görüşmelerde örneklemlerimizin etnik kökenlerine göre sahip oldukları kültürlerinin de farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu husus ile ilgili paylaşımlar aşağıda verilmiştir.

14 yaşında bir kız olan Ö14'e okulunu neden yarım bıraktığına dair soru yönelttik. Cevaben, "Erkeklerle beraber okumak istemiyorum. Bu nedenle de İmam Hatip'e başvurduk. Onlarda 'Bu sene okulumuz doldu. Eğer seneye gelirsen alırız.' dediler. Seneye 9. sınıftan devam edeceğim." dedi. "Neden erkeklere beraber okumak istemiyorsun?" diye yönelttiğimiz soruya ise; "Bizim kültürümüzde 5. sınıfa kadar erkekler ile karışık okuyoruz. 5. sınıftan sonra ise ayrı okuyoruz." cevabını verdi. Görüşmenin yapıldığı anda yanımızda bulunan başka bir aile ise konuşmaya katılarak bu durumun Suriye genel kültürü ile ilgisinin olmadığını, Suriye'nin farklı bölgelerine ve insanların bakış açısına göre değişiklik gösterdiğini belirtti ve kendi ailesinden örnek verdi: "Biz Suriye'nin Türkmenlerindeniz. Kızlarımız ilkokuldan başlayarak üniversiteye kadar karışık okur. Bizler karışmayız. Kişi kendini bildikten sonra çocukların karışık okumasında hiçbir sakınca yoktur.". Gadir'in de okula gitmeme sebebi kardeşi ile aynıydı.

Ö14, hâkim olmak istiyor. Nedenini sorduğumuzda, "Seviyorum. Ben kendi ayaklarımın üzerinde durmak istiyorum. Adım adım okumak ve güzel yerlerde olmak istiyorum.

Bizim kültürümüzde kız çocuklarının okumasına önem vermiyorlar, bu nedenle okumayan kız sayısı çok fazla. Örneğin annem, teyzelerim, annemin akrabalarında okuyan bayan yok. Ama ben onlar gibi olmak istemiyorum." diye cevapladı.

Evin annesi; "Suriyelilerin kültürüne göre erkek çocukları çalışıp, kız kardeşlerine veya ailesine bakmak zorundadır. Ancak bu düşünceler Türkiye'ye göç ettikten sonra bazı ailelerde değişti. Şu anda burada birçok ailenin kız çocukları da çalıyor. Bunun gibi birçok alışkanlıklarımız değişti." dedi.

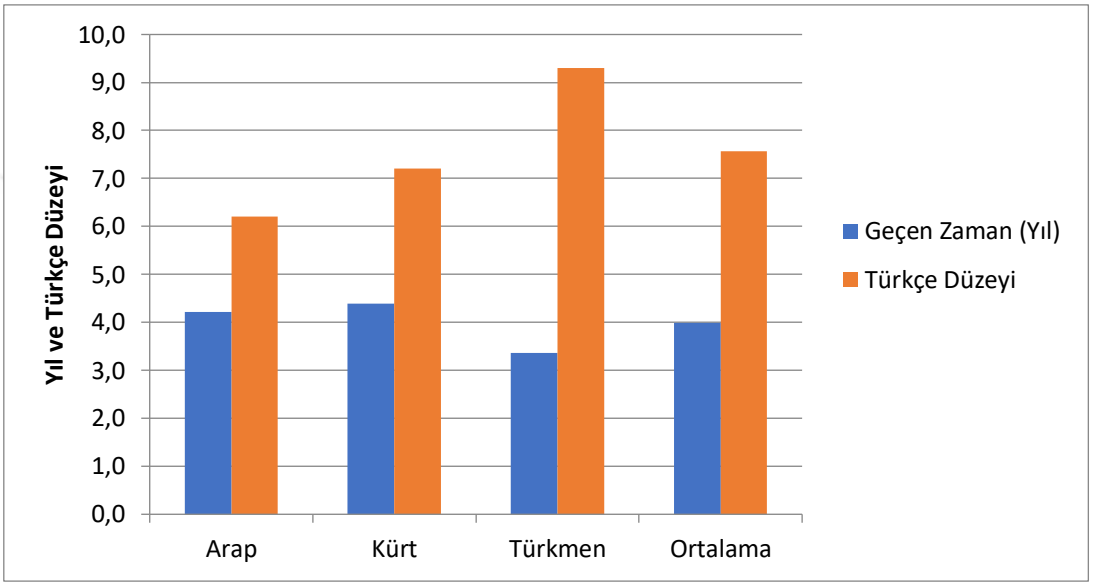
Kısaca toparlayacak olursak; bazı örneklerimizin eğitimlerinin yarım kalmasının altında kültürel farklılıkların yattığı görünmektedir. Özellikle kırsal alanlarda yaşayan kesimlerde kız çocuklarının okula gitmesine önem verilmemekte, ya çok küçük yaşlarda evlendirilmekte ya da evde kendinden küçük yaşta olan kardeşlerine bakma veya anneye ev işlerinde yardım etme görevi verilmektedir. Buna benzer nedenlerden dolayı okula gönderilmemektedirler. Ancak örneklemlerimizden bazıları bu durumdan rahatsız olduğunu dile getirmezken, bazıları ise ebeveynlerinin bizi duymayacağı şekilde, bu durumun kendilerini ne kadar rahatsız ettiğini ifade ettiler. Bu durumda olan örneklemlerimizin veya örneklemimiz olmadığı halde görüşme imkânı elde ettiğimiz bireylerin, Türkiye'de yaşadıkları süre zarfında konulardaki görüşlerinin değiştiği tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra yemek yeme alışkanlıklarından düğünlerine, çocuk sayılarına kadar farklılık olduğu görülmektedir. Örneğin, kırsal kesimde yaşayan ebeveynlerin çocuk sayıları beş ve üzerindeyken, şehir kültüründen gelen ebeveynlerin çocuk sayısı en fazla dört olarak görülmektedir. Kırsal kesimde yaşayan örneklem ailelerden bazılarının anlayışına göre çok çocuk sahibi olmak, kadınlar arasında övgü sebebi olarak görülmektedir.

Diğer taraftan örneklem aileler ve örneklemlerimizin etnik kökenlerine göre, Türkçe dilini geliştirme, komşuluk ve arkadaşlık ilişkileri ile eğitimlerinin de farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu hususlarla ilgili veriler, konu başlıkları altında aşağıda verilmeye çalışılmıştır.

4.5.3. Dil Sorunu ve Gelişim Süreci

Örneklemlerimizin Türkçe konuşma düzeyinin etnik kökenlerine göre değişim gösterdiğini saptanmış olduğumuzdan, Türkçe konuşma düzeyi etnik kökenlerine göre aşağıda verilmiştir.

Grafik 2: Örneklemlerin etnik kökeni, Türkiye'de buluma süresi ve Türkçe konuşma düzeyi



Grafik 1'de örneklemlerin Türkçe konuşma düzeyleri sayısal değerlerle gösterilmiştir. Türkmen örneklemlerin Türkiye'de geçirdikleri süre ortalamanın altında, Türkçe konuşma düzeyleri ise ortalamanın üzerindedir. Yani daha kısa sürede, çok daha iyi düzeyde Türkçe konuştukları anlaşılmaktadır.

Tablo 16: Örneklemlerin Türkçe konuşma durumu ve etnik köken dağılımı

Etnik Köken	Türkçe				Toplam (Etnik Kök/Örneklem)	
	Konuşabiliyor		Konuşamıyor			
	f	%	f	%	f	%
Arap	53	95%	3	5%	56	71%
Kürt	8	89%	1	11%	9	11%
Türkmen	14	100%	0	0%	14	18%
Toplam	75	95%	4	5%	79	100%

Tablo 16'da Arap kökenli örneklemlerimizin %95'nin, Kürk örneklemlerimizin ise %89'unun Türkçe konuştuğu görünmektedir. Ancak Arap ve Kürk kökenli örneklerin bazılarının Türkçeleri Türk örneklemler kadar akıcı olmamaktadır. Buna bağlı olarak da bu durumda olan örneklemlerde bu süreç tersi şekilde seyretmiştir. Bu örneklemlerimiz ağırlıklı olarak Suriye okullarına gitmektedir. Örneklemlerin etnik köken dağılımı ve Türkçe konuşma düzeyleri incelendiğinde, Suriye okullarında okuyan örneklemlerin daha yavaş Türkçe öğrenmeleri nedeniyle arkadaş gruplarında etnik köken karması oluşturmakta yetersiz kaldıkları anlaşılmaktadır. Entegrasyona olumsuz etkisi olan okulların bu yıl kapatılacağı bilgisi, İstanbul Göç İdaresi İl Müdürü Recep Batu ve örneklem ailelerimiz tarafından dile getirilmiştir.

Tam gün çalışan örneklemler, çalışma sürelerinin uzun olması ve iş yerlerinde Türk çalışanların az olması nedeniyle fazla Türkçe konuşmalarının gerekmediğini, bu yüzden yavaş öğrendiklerini bildirmektedirler. Ayrıca haftalık izinlerinin bir gün olması nedeniyle sosyal etkinlikler yapamamalarını buna gerekçe olarak görmektedirler.

Hem çalışıp hem okuyan örneklemler ise Suriye okuluna gittikleri ve çalıştıkları iş yerinde Türk çalışan olmadığı için Türkçeyi iyi konuşamadıkları, ancak iyi anlamakta olduğu görülmüştür. Mevcut olan Türkçelerinin gelişmesinin en önemli nedenin ise Türkçe öğretmeninin Arapça bilmemesinden kaynaklandığı örneklemlerimizin söylemlerinden anlaşılmaktadır.

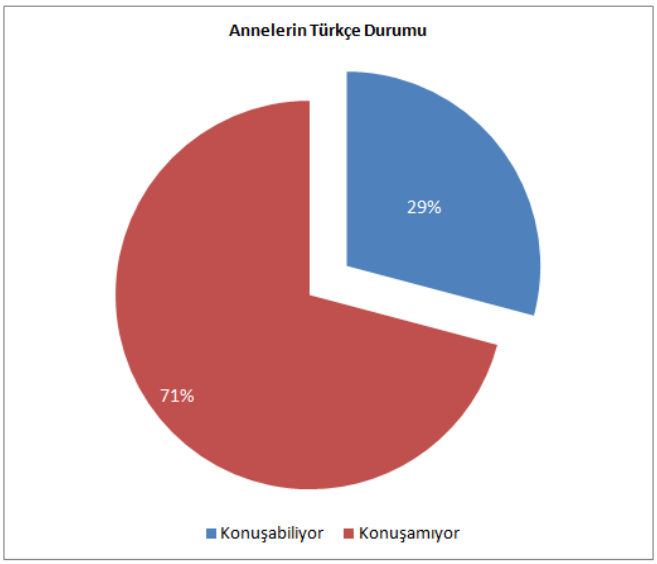
Buraya kadar elde ettiğimiz bilgileri toparlayacak olursak; Arap ve Kürk örneklemler arasında gittikleri okula göre farklılıklar olduğu anlaşılmıştır. Türk okuluna giden örneklemlerin Türkçesinin akıcı oluğu, Arap okuluna giden örneklemlerin Türkçesinin tutuk olduğu anlaşılmıştır. Bunun en önemli nedenleri arasında Arap okullarında eğitim Arapça olması ve öğrencilerinde genel olarak Arap olmasından dolayı okul arkadaşlarının da Arap olması ve çevrelerinde Türk arkadaşları olmamasından kaynaklandığı görülmüştür. Bu durumda olan örneklemlerin Türkçe'sinin gelişmesinin sebebi haftada ortalama 14 saat Türkçe ders almaları ve öğretmenlerinin Arapça bilmemesi olduğu tespit edilmiştir.

Türkmen örneklemlerin yukarıda da belirttiğimiz üzere Türkiye'ye geldikleri günden itibaren Türkçeyi konuşup anlamalarından dolayı dil hususunda hiçbir zorluk çekmedikleri, okuma-yazmalarını ise okulda geliştirdikleri tespit edilmiştir.

4.5.3.1. Annelerin Türkçe Konuşma Düzeyi

Grafik 2'de görüldüğü üzere örneklem annelerin %71'i Türkçe konuşamamaktadır. Oranın bu denli yüksek olması ve annelerin %82'sinin ev hanımı olduğu düşünüldüğünde, komşuluk ilişkilerindeki olumsuz sonuç neticesi ile Türkçelerini geliştiremedikleri görülmektedir.

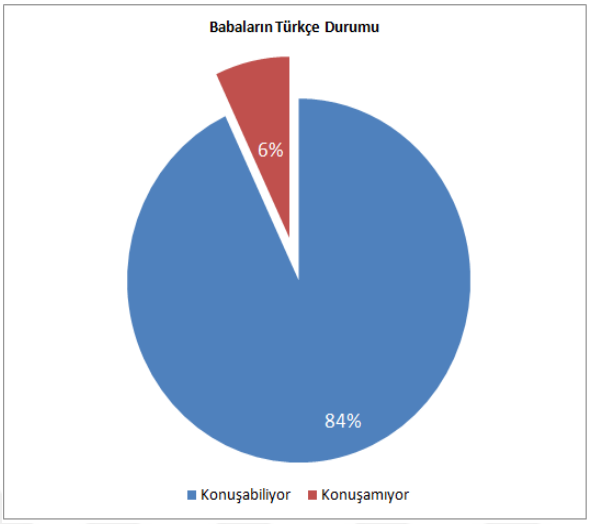
Grafik 3: Örneklem annelerinin Türkçe konuşma düzeyi



4.5.3.2. Babaların Türkçe Konuşma Düzeyi

Örneklem babalarının %68'inin hayatı idame sorumluluğunu üstlenerek çalıştığı ve buna bağlı olarak da %84'nün Türkçe konuşabildiği görülmektedir.

Grafik 4: Örneklem babalarının Türkçe konuşma düzeyi



Babalar çalıştıkları işyerlerinde Türk çalışanların da olması sebebiyle Türkçelerini geliştirme imkânı bulmuşlardır. Ebeveynlerin Türkçe bilmesi veya bilmemesinin çocukların eğitimine yansımaları olduğu görülmüştür. Bu konu hakkındaki ayrıntılar "Öğrencilerin Eğitim Süreci" başlık altında verilmiştir.

4.6. Sosyalleşme Süreci

Sosyalleşme süreci hakkındaki elde edilen veriler, ebeveynlerin sosyal ilişkileri (komşuluk, iş ve sosyal etkinlikler), gençlerin sosyal ilişkileri (komşuluk, iş, okul ve sosyal etkinlikler), çocukların sosyal ilişkileri (komşuluk, iş, okul ve sosyal etkinlikler) gibi üç başlık altında verilmeye çalışılmıştır.

4.6.1. Çocukların Sosyal İlişkileri: Komşuluk, İş, Okul ve Sosyal Etkinlikler

Tablo 16'da görüldüğü üzere örneklemlerin %71'i Arap, %11'i Kürt, %18'i Türkmen etnik kökenden gelmektedir. %82'si Arap ve Kürt etnik kökenden gelen katılımcıların ortalama Türkiye'de bulunma süresi dört yıl olarak hesaplanmış ve bu grubun sadece %38'inin Türk arkadaşı olduğu ve bunlarla iyi ilişkiler kurduğu tespit edilmiştir. Bu örneklemler, Türkiye'ye ilk geldiklerinde dil problemi nedeniyle çok zorluk çektiklerini

ve ilerleyen zamanlarda Türkçe öğrendikçe Türk arkadaşlar edindiklerini ifade etmişlerdir.

Ortalama dört yılın üzerinde Türkiye'de bulunma süresi olan Arap ve Kürt kökenli örneklemlerin bir bölümü, geçen zamana rağmen Türk arkadaşlarının olmaması nedenini Arap okuluna gitmeleri, okulda Türk olmaması ve bu yüzden arkadaşlarının genelde Arap kökenli göçmenlerden oluştuğu şeklinde açıklamaktadırlar. Bu gruba dâhil olan beş örneklem, okula gitmelerine rağmen geçim şartlarının zorluğundan çalışmak zorunda olduklarını ifade etmişlerdir. Çoğunluğu Arap okuluna gittikleri için okulda Türk arkadaşları olmadığını, bunun yanı sıra çalıştıkları yerde de Türk arkadaşlarının bulunmadığını belirtmektedirler. Bu konu hakkındaki bazı örneklemlerin kullandıkları ifadeler şöyledir:

Ö16 (Arap): "Ben 11 yaşındayım. Arap okulunda 1. ve 2. sınıfta gittim. Sonra 3, 4 ve 5. sınıfları ise Türk okulunda okudum. Türkçem 3. sınıfa giderken çok kötüydü. Arkadaşlık ilişkilerim de çok kötüydü. Arkadaşlarım beni sevmiyorlardı. Beni istemiyorlardı. Bu nedenle arkadaşlık kuramadım. Öğretmenlerimde bana çok kızıyorlardı. Sonra 4. sınıfa geçtim, Türkçem daha iyi oldu. Samimi olduğum iki Türk arkadaşım oldu. Türkçem 5. sınıfta çok iyi oldu. Hem de Türk arkadaşlarım çoğaldı. Arkadaşlarım artık beni seviyorlar. Bu nedenle mutluyum."

Bu örneklem, Türkçesini annesi ile aramızda tercümanlık yapacak kadar geliştirdiği için bize bu konuda yardımcı oldu.

ÖA3 (Arap): "Kardeşim ile benim çalıştığımız iş yerinde akranlarımız yok. Bizim yaşımıza yakın patronumuzun kızı var. Onun ile bir kere dışarıda yemek yedik. Arada sırada onun ile görüşebiliyoruz. Etrafımızda pek Türk olmadığı için pek Türk arkadaşımız olmadı. Boş zamanlarımı genel olarak mahalledeki Suriyeli arkadaşlarım ile yakar top, ip atlama, saklambaç gibi oyunlar oynayarak geçiriyorum. Bunun yanı sıra evde anneme yardımcı oluyorum. Ayrıca Türkçe öğretmenimin vermiş olduğu kitabı okumaya çalışıyorum."

14 yaşında olan Ragad resim yapmayı da çok sevdiğini, resim yeteneğini geliştirmek istediğini, bu nedenle boş zamanların resim yaptığını söyleyerek resimlerini bize gösterdi. Ragad'ın yapmış olduğu resimler oldukça başarılı resimlerdi.

Ö9 (Arap), Türk arkadaşlarının olmamasını şu kelimelerle ifade etti: "Biz kardeşlerim ile sabah 7'de işe gidiyoruz, öğlen 1'de işten geliyoruz. Sonrada Suriye okuluna gidiyoruz. Suriye okulunda Suriyeli arkadaşlarımız var. Onlar ile arkadaşlık yapıyoruz. Bizim okulumuzun yanında Türk okulu var, onlar sabahçı çıkışta karşılaşıyoruz, bazen onlar ile ayak üstü de olsa konuşup, sohbet ediyoruz. Bundan ötesi olmuyor. Okul dışında ise mahallede Suriyeli arkadaşlarımız var. Onlar ile vakit geçiriyoruz."

Türkmen etnik kökenden gelen örneklemlerin %100'ü Türkçe bilmektedir. Bu araştırma grubunun yine tamamı Türkiye'ye geldiklerinde Türkçeyi iyi düzeyde konuşabildikleri için hiçbir sıkıntı çekmeden Türk arkadaşlar edindiklerini ifade etmişlerdir. Türkmen kökenli örneklemler ve aileleri tarafından ifade edilen bazı örnekler aşağıdaki gibidir.

Ö17 (Türkmen): 11 yaşındaki Ö17, "Ben bütün mahalledeki Türk çocuklarını tanıyorum. Onlar beni çok seviyorlar, ben de onları çok seviyorum. Suriyeli arkadaşlarımda var, onlar ile de oynuyorum. Paten sürüyorum." dedi. "Senin patenin var mı?" diye sorduğumuzda, "Arkadaşlarımın var. Onlar bana veriyorlar. Sırayla kullanıyoruz. Bisiklette sürüyoruz, beraber güzel vakit geçiriyoruz." dedi.

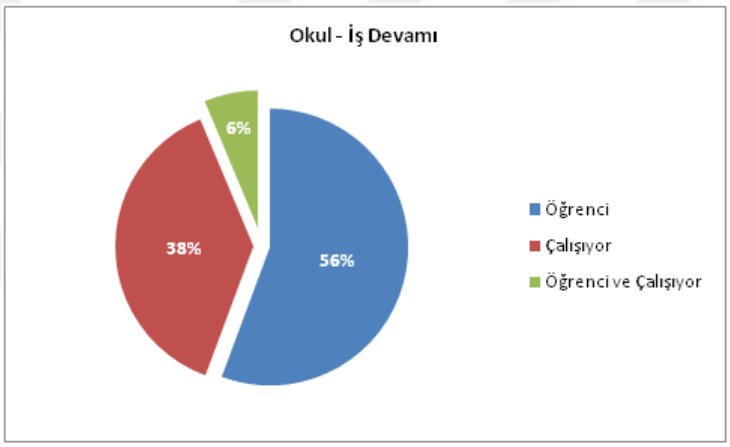
Ahmet oldukça umut dolu, güler yüzlü ve girişken bir çocuktu. Bizimle konuşurken bizleri bile neşelendirdi.

Ö15 (Türkmen): "Mahallemizde 3 Türk arkadaşım var. Onlar ile paten sürüyorum, top oynuyorum, sek sek, yerden yüksek, saklambaç gibi oyunlar oynuyorum. Mahallemizde Türkmen Suriyeli olmadığından Suriyeli arkadaşım da yok."

Ö16 (Türkmen): "Benim de mahallede 4-5 Türk arkadaşım var. Ben de kardeşlerim gibi aynı şeyleri yapıyorum. Türkmen olduğumuzdan dolayı Türkçeyi biliyoruz. Bu nedenle de arkadaşlık kurmada zorluk çekmedik. Suriyeli Arap çocukların bize göre daha zorluk çektiklerini gördük."

Ö27 (Türkmen): “Hem Türk hem de Arap arkadaşlarım var. Biz Türkmen olduğumuz için arkadaş edinmede zorlanmadık. Genellikle boş zamanlarımda hem Türk hem de Arap arkadaşlarımla zaman geçiriyorum. Bahçeşehir’de ‘Gölet’ diye bir park var. Orayı çok seviyorum. Arkadaşlarımla beraber oraya gidip, dolaşıyoruz. Bazen de mahalledeki arkadaşlarım bize geliyor, ben de onlara gidiyorum. Bunların yanı sıra 1,5 aydır Bilgi Evi’nde bilgisayar kursuna gidiyorum. Arapça ve Türkçe kitap okuyorum. Evlerimiz birbirine uzak olduğu için okul dışında arkadaşlarım ile görüşemiyorum. Bazen de evde annemin telefonu ile oynuyorum.”

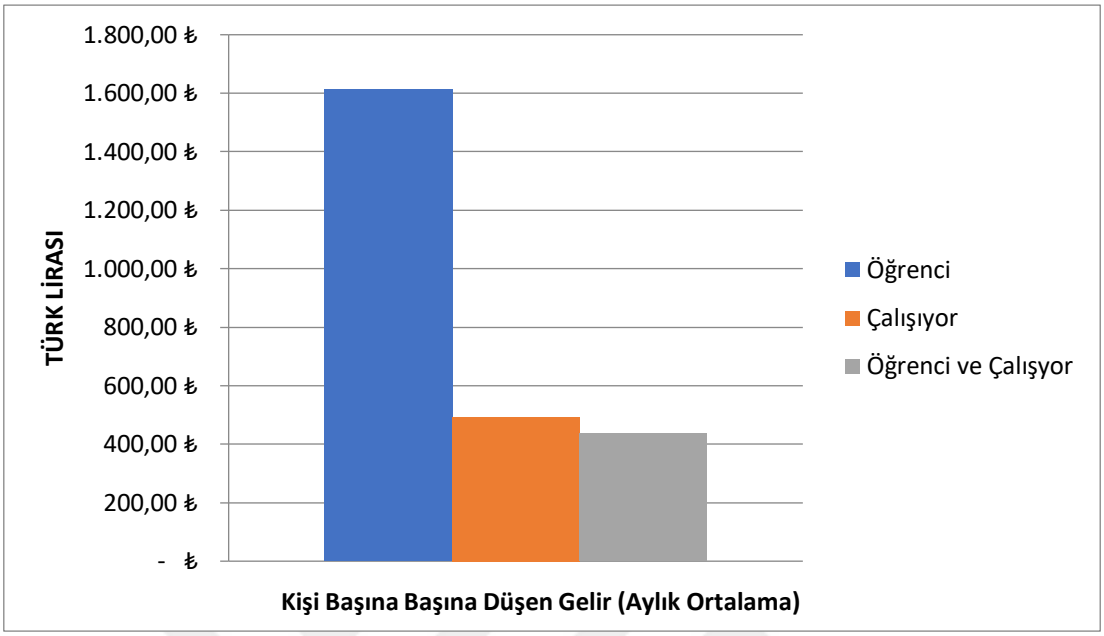
Grafik 5: Örneklemlerin öğrencilik ve iş hayatı durumunu



Grafik 5’de örneklemlerin %56’sının okula devam ettiği, %38’inin iş hayatında çalışmakta olduğu, %6’sının okula devam ederken aynı zaman da iş hayatında da çalışmakta olduğu görülmektedir.

Örneklemlerin boş zaman faaliyetleri incelendiğinde örneklemin %38’in yalnızca sosyal etkinlik konusunda aktif olduğu ve hane bütçeleri düzeyine bağlı olarak çalıştığı anlaşılmaktadır. Bu grubun kişi başına düşen aylık geliri 1.613,58 TL olarak hesaplanmıştır.

Grafik 6: Öğrenci ve çalışan grupların hane gelirleri bakımından kişi başına düşen aylık ortalama gelir tablosu



Hesaplama aritmetik ortalama üzerinden yapılmıştır.

Öğrenci olmalarına rağmen çalışmakta olan %6 oranındaki örneklem grubunun hanedeki kişi başına düşen aylık ortalama gelirleri, kendi katkıları ve sosyal yardımlar ile birlikte 434,78 TL olarak hesaplanmıştır. Bu gruptaki örneklemlerin, iş ve okul sonrası sosyal etkinlik için zaman ve bütçe ayırmaları mümkün görünmemektedir.

Hane gelirleri 10.000 TL'nin üzerinde olan yirmi dört örneklem; basketbol, futbol, resim, bale, Arapça gibi kurslara gitmektedirler. Bunun yanı sıra ikamet ettikleri sitenin havuzuna girmekte, futbol ve basketbol gibi sporları yapmaktadırlar.

Hane geliri 5.000 TL altında olan ailelerin çocuklarının ise ip atlamaca, seksek, saklambaç, körebe, yakar top, futbol, paten ve bisiklet sürme gibi faaliyetler yaparak eğlenmektedirler. Bunun yanı sıra resim yapma becerisi olan çocuklar ise imkânları çerçevesinde evde resim yaparak kendileri geliştirmektedir.

Örneklemlerin yapmış olduğu faaliyetlerin içeriği ailelerin gelir durumuna göre değişmektedir. Bu durum ise çocukların mutsuzluğuna neden olmamakla beraber, aksine

her çocuk kendi imkânları doğrultusunda yapmış olduğu faaliyetten mutluluk duymakta olduğu da gözlemlenenler arasındadır. Özellikle bu mutluluk 8-15 yaş aralığında olan çocukları daha çok kapsamaktadır.

4.6.2. Gençlerin Sosyal İlişkileri: Komşuluk, İş, Okul ve Sosyal Etkinlikler

Sadece çalışan %38 oranındaki örneklem grubu iş yükü ağırlığı ve zaman kalmaması nedeniyle sosyal faaliyetlerde bulunamadıklarını ifade etmektedirler. Bu grubun hanedeki kişi başına düşen aylık geliri 492,16 TL olarak hesaplanmıştır. Hayatın olağan akışında sosyal etkinlik yapabilmeleri için gerekli bütçenin olmaması nedeniyle de bu grubun faaliyetlerde bulunamadıkları anlaşılmaktadır.

Türkiye'ye geldikleri anda çocuk, bu günlerde ise genç olan, geldiklerinden bu yana çalışarak evin geçimine katkı sağlamak zorunda kalan, ülkelerinde bulunan iç savaşın en ağır yükünü taşıdığı görülmektedir. Geçmişte hayalleri olmalarına rağmen, bu hayalleri arkalarında bırakarak eğitimlerini yarıda geride bırakmak zorunda kalmışlardır. Aynı zamanda çalışmak zorunda oldukları ve uzun çalışma saatleri nedeniyle de hiçbir sosyal faaliyette bulunamamaktalar. Bu sebeplerden dolayı büyük bir buhran içinde oldukları gözlemlenenler arasındadır.

4.6.3. Ebeveynlerin Sosyal İlişkileri: Komşuluk, İş ve Sosyal Etkinlikler

Örneklem ailelerinin komşuluk ilişkilerinin oldukça zayıf olduğu gözlemlenmiştir. Hiç komşusu olmadığını belirten ailelerin oranı %29 iken sadece bir komşusu olduğunu ileten ailelerin oranı %17, hane dışında yalnızca selamlaştıkları birileri olduğunu söyleyenlerin oranının %38 olduğu düşünüldüğünde; ailelerin %84'ünün komşuluk ilişkilerinin çok zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Kalan %16 oranındaki örneklem ailelerin komşular ile kaynaşma eğiliminin iyi olduğu söylenebilir.

Örneklem babalar, zamanlarının çoğunu çalışırken geçirdiklerinden komşuluk ilişkilerine yeterince eğilemedikleri anlaşılmaktadır. Komşuluk ilişkilerinin oluşumuna olumsuz etken eden bu durumla beraber, örneklem annelerinin bir kısmı kültürel anlamda komşuları ile uyum sağlayamadıklarını ifade etmişlerdir. Görüşme formlarından alınan bazı ifadeler aşağıda belirtilmiştir.

ÖA1: “Bizim kültürümüzle sizin kültürünüz çok farklı; örneğin siz yemeklerinizi çatalla yiyorsunuz, biz elle yiyoruz, biz çocuklarımızın yanında, evde sigara içiyoruz, siz içmiyorsunuz, biz birbirimize çat kapı istediğimiz saatte gideriz. ‘Gelebilir miyim? Müsait misin?’ diye arayıp sormayız. Siz aramadan gitmezsiniz. Bu gibi farklılarımız komşularımızla görüşmemizi, birbirimize gitmemizi engelliyor. Çünkü çekiniyoruz. Zaten onlar da bizi davet etmezler. Özellikle bazı komşularımızla evin dışında birbirimizi görüp konuşuruz, merhabalaşırız. Biz birbirimizle kendimizi daha rahat hissediyoruz. Komşularımızla yakın ilişki içerisine giremiyoruz. Ancak merhabalaşmayı da kesmiyoruz.”

ÖA2: “Aynı binada yaşayan Suriyeli komşularım ile birbirimize gidip geliyoruz, beraber bir şeyler hazırlayıp yiyoruz, yardıma ihtiyacımız olduğunda birbirimiz ile yardımlaşıyoruz, işleri olduğunda birbirimize çocuklarımızı emanet ediyoruz. Türk komşularımız ile bu kadar yakınlaşamıyoruz. Sadece dışarıda merhabalaşıp, hatırlaşıyoruz. Bunun dışında birbirimize gidip gelme yapmıyoruz.”

Komşuluk ilişkilerinin az olmasında; Grafik 2’de göründüğü üzere örneklem annelerin %71’inin Türkçe bilmemesi, bunun yanı sıra kültürel farklılıktan dolayı yerli halkın tutumu karşısında örneklem ailelerin çekimser davranışları yattığı anlaşılmaktadır. Komşuluk ilişkilerinde annelerin rolünün önemli olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak ebeveynlerin komşuluk ilişkilerinin zayıf olmasına rağmen bu olumsuz durumun çocuklara yansımadığı, ebeveynlerinin aksine çevrelerindeki Türk yaşıtlarının ile arkadaş olabildikleri saptanmıştır.

Ailelerinin %16 oranında, örneklemlerin ise %49 oranında Türk arkadaş edindikleri anlaşılmaktadır. Bu oranlar kıyaslandığında örneklemlerin, ailelerine nazaran çok daha iyi düzeyde olduğu tespit edilebilmektedir.

4.6.4. Türk Toplumunun Göçmenlere Yaklaşımı

Türkiye’ye sığındıkları günden bugüne Suriyeli göçmenlere karşı Türk toplumunun genel yaklaşımı ile ilgili elde etiğimiz bilgiler, soru cevap şeklinde olmaktan daha çok sohbet havasında elde edilen bilgilerdir.

Örneklem ailelerinin %71'inde Türk halkı tarafından dışlandıklarıyla ile ilgili söylemler yüksek oranda görülmektedir. İlk geldikleri dönemde bu durumun aksi yönde olduğunu ifade edilmektedir. Özellikle iç savaşın ilk yıllarında yani, 2014 yılı ve öncesinde gelenler, Türk halkının daha kucaklayıcı ve iletişime açık bir tavır takındıklarını belirtiler. Bu açılamalara istinaden bu yılarda Türkiye'deki ekonomik değişimi gözlemlediğimizde, Türk halkının iktisadi anlamda şartlarının güçleşmesine paralel olarak bu tutumlarının geliştiği anlaşılmaktadır. Ayrıca gelir düzeyi yüksek olan kesiminde aynı ifadeleri paylaşmasından anlaşılmaktadır ki, ilk yıllardaki 'misafir' bakış açısı sosyalleşmenin gerçekleşmiyor olması nedeniyle de yerini dışlamaya bırakmaktadır. Örneklem aileler tarafından ifade edilen bazı örnekler aşağıdaki gibidir.

ÖA7: "Şahintepe'de yaşayan yerel halkın bakışları bize çok iyi değil. 'Size yiyecek geliyor, yardım geliyor.' diyorlar ve bizi sevmediklerini hissediyorum. Ancak sanki bu durum sadece Şahintepe halkına has gibi görünüyor. Başakşehir, Fatih gibi yerlerde yaşayan halkın bizlere bakış açıları daha iyimser. Bunun nedeni ise oranın halkının maddi durumlarının iyi olmasından kaynaklanıyor diye düşünüyorum. Şahintepe'de ikamet eden Suriyelilere gönüllü yardımcılık yapıyorum. Yardımder, yardımsever vatandaşlar ve Belediye'den kişilerle bağlantı içinde olarak mahallede gerçek ihtiyaç sahiplerini tespit ederek yardımların doğru kişilere gitmesinde katkı sağlıyorum. Gelir seviyesi çok yüksek olmayan kişiler, kendilerine ait bazı hakları, ellerinden aldığımızı düşünüyorlar ve bunu sıkça dile getiriyorlar. Özellikle bu son zamanlarda daha yoğun karşılaşıyoruz."

ÖA3: "Herhangi bariz bir dışlanma ile karşılaşmadık. Türkiye ilk geldiğimiz zaman, çocuklarım Türkçe bilmedikleri için çocuklar onlarla oynamak istemediler. Ancak zamanla Türkçe dilleri geliştikçe bu sorunun azaldığını söylediler."

ÖA2: "İlk geldiğimizde yerli vatandaşların çocukları gerek okulda gerek ikamet ettiğimiz yerde, Türkçe bilmeyen çocuklarımdan uzak durdular, arkadaş olmak istemediler. Ancak Türkçeyi öğrendikçe çocuklarıma karşı tutumları daha iyi oldu. Çocukluğun getirmiş olduğu bazı sıkıntılar oluyor ama çocuk işte."

Bir kısım genç örneklem grubu ve gelir düzeyi yüksek olan bazı ebeveynler, yabancı işçi söz konusu olduğunda işverenler için liyakatin önemli olmadığını düşünmektedirler.

Etnik köken ayrımcılığı yapıldığını düşünen bir ebeveyn örnek bir vaka ile durumu şu şekilde açıklamıştır: "Ben gıda mühendisi olarak Belçika çikolataları üretimi ve ticareti yapmak istiyorum. Ancak Suriyeli olmam nedeniyle teklifle gittiğim birçok şirket tarafından dikkate alınmadım. Komşularımla ilişkim ise, 5 yıldır burada yaşamama rağmen, merhabadan öteye gidemedi. Evlerimize girmekten korkuyorlar. Bizi tanımak istemiyorlar. Bize karşı yaklaşımlarından ve davranışlarından yoğun olarak bizleri sevmediklerini hissediyorum. Bu durum beni çok üzüyor."

Bir özetleme yapacak olursak; örneklem ve örneklem ailelerimizin %90'nı bariz bir dışlanma yaşamadıklarını, ancak yerel halk tarafından sevilmediklerini düşünmekteler. Bu durumu son zamanlarda daha yoğun yaşamaktalar. Bunun en önemli nedeni olarak ise kültürel farklılıklar ve ülke olarak yaşanan ekonomik sıkıntılardan Suriyelileri sorumlu tutmaları görülüyor. Bu durum ebeveynler arasında yaşandığı ve yaşanmaya devam ettiği gibi çocuklar arasında da yaşanıyor olduğu örneklemlerimizin ifadelerinden anlaşılmaktadır. Ancak küçük çocukların bu sorunu daha kolay aşmış oldukları gözlemlenmiştir. Ancak Suriyeliler ile yerel halkın kendi aralarındaki bu soğuk iletişimin ilerleyen zaman zarfında çocuklara yansıması kaçınılmaz görünmektedir. Bu ikili ilişkilerin düzelmesi için istihdam konusunda belirleyici kanunlar çıkarılması gerekmektedir. Diğer taraftan toplum olarak kültürel farklılıklara fazla açık olmadığımız görülmektedir. Bu durumun çözülebilmesi için ise iletişim araçları aracılığı, özel yayınlar yapılarak kültürel farklılıkların toplumlara neler kazandırdığı anlatılabilir.

4.7. Öğrencilerin Eğitim Süreci

Örneklemlerimizin eğitim sürecinin tespitinde sorulacak sorular, literatür taramasında elde edilen bilgiler doğrultunda şekillenmiştir. Bu doğrultuda elde edilen veriler ise dört başlık altında verilmeye çalışılmıştır.

4.7.1. Eğitime Ulaşım ve Kayıt, Okul Türleri ve Tercihler

4.7.1.1. Eğitime Ulaşım ve Kayıt

Türkiye'ye girdikten sonra kayıtları alınan Suriyelilere Türkçe ve Arapça olmak üzere "Yabancı Tanıtma Belgesi" verilmiştir. Bu belge daha sonra 22 Ekim 2014'de Yönetmenlikle çıkartılan "Geçici Koruma Belgesi" ile değiştirilmiştir. Kayıtları yapılan

ve kimlikleri çıkarılan her Suriyeli çocuğun, ikamet ettikleri yerdeki devlet okullarına kayıt olma haklarının olduğu MEB tarafımdan açıklanmıştır. Ancak literatürde yapılan araştırmalara göre geçen bu süreç içerisinde okula kayıt konusunda bürokratik engellerin olduğu anlaşıldı. Mevcut durumda ise bu engeller ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Bu husus ile ilgili paylaşımlar aşağıda verilmiştir.

ÖA7: "Kızlarımın biri 13, diğeri 12 yaşında. Türkiye'ye geldiklerinde biri 7, diğeri ise 6 yaşındaydı. Yol gösteren olmadığı için ilk yıl kızlarımı okula gönderemedim. Daha sonra komşularımın yardımı ile gönderdim. Bizim burada oturan çocukları ya Hacı Osman Okulu'na ya da Fatma Gül İmam Hatip Okulu'na alıyorlar. Ancak servis ücretini karşılayamadığımız için oraya yazdıramadık. Evimize 30 dakika uzaklıkta olan bir başka okulun müdürünü yalvar yakar ikna ettik. Okulun müdürü, "Tamam gelsin başlasın, ancak karne veremem." dedi. Biz de evde oturmasın diye gönderdik. Kızlarım 3 sene karne alamadı. 4. sınıfa giderken yeni kanunun çıkması ile 4. sınıfta karne aldı. Şu anda iki kızımda 6. sınıfa gidiyor. Erkek çocuklarımın biri Türkiye'ye geldiğinde biri 2 yaşında, diğeri ise 4 yaşındaydı. Erkek çocuklarımın okuma yaşları geldiğinde hiçbir zorluk yaşamadan ablalarının gittiği okula kaydettik. Şu anda Muhammed 4. Sınıfa, diğeri ise 2. sınıfa gidiyor. İlk başlarda biraz çekimser davransalar da zaman ilerledikçe çekimserliklerinden kurtuldular. Okul arkadaşları ve öğretmenleri ile ilişkileri şu an oldukça iyi. Erkek çocuklarım da kızlarım gibi okullarına, arkadaşlarına ve öğretmenlerine alıştılar. Çok şükür bir sıkıntı yaşamıyorlar. En büyük oğlum okul arkadaşları ile görüşemiyor. Ancak küçük oğlum okul dışında da görüşüp, onlar ile vakit geçiriyor."

ÖA17: "Türkiye'ye geldikten bir müddet sonra çocuklarımı okula kayıt etmek için götürdüm. Hiçbir zorlukla karşılaşmadan kaydettim. Biz ilk geldiğimiz zaman Fatih'te ikamet ediyorduk. Oğlum 4. sınıfa, kızım 2. sınıfa kadar Suriye'de okudular. Burada oğlum 6. sınıftan, kızım ise 4. sınıftan okula alındı. Sadece bir sene kaybettiler."

ÖA4: "Ben çocuğumu ikamet etiğimiz yerde kayıt ettirmek için okula gittim. Yer kalmadığı için çocuğumu almadılar. Uzak bir yerdeki okula ise servis ücretini karşılayamadığımız için gönderemedik. Müdür "Seneye getir, alalım." dedi. Ve bir sonraki sene götürdük aldılar. Şahintepe'ye göç eden bazı Suriyeli aileler, ilk geldikleri

zaman çocuklarını okula gönderme gibi bir endişeleri olmadı. Ama göndermek istediklerinde ise isteyen Arap okuluna, isteyen Türk okuluna gidip kayıtlarını oldular."

Bu bağlamda örneklem ailelerden açıklayıcı bilgiler elde edilmiştir. Ailelerin genelinin söylemlerinden öğrenci olan örneklemlerimizin kayıt sorunu yaşamadıkları görülmektedir. Yaşanan sıkıntılar ile ilgili olarak, yerel vatandaşların dahi yaşamakta olduğu okulda yer kalmaması durumunda, okullara ikamete dayalı kayıt yaptıramadıkları, çocuklarını o okula gönderemedikleri; dolayısıyla yaşanan bu kayıt sıkıntılarının normal olduğu değerlendirilmektedir.

4.7.1.2. Okul Türleri ve Tercihler

Öğrenci olan örneklerimizin çoğunluğu Arap okuluna gitmektedirler. Bazı örneklerimiz ise 1. ve 2. sınıflarda veya 3, 4. ve 5. sınıflarda Arap okuluna gitmeyi, sonra Türkçe okuluna gitmeyi tercih etmişlerdir. Bazı örneklemlerimiz ise 1. sınıftan itibaren Türk okuluna gitmek istemişlerdir.

Arap okuluna giden örneklemlerimizin bir kısmı, ülkemize ilk geldiklerinde Türkçe bilmedikleri için kendi dillerinde eğitim almalarının daha kolay olacağını düşündüklerinden, bir kısmı ise kendilerinden önce gelmiş olan ailelerin çocuklarının Suriye okuluna gitmesi nedeni ile Suriye okuluna gitmeye karar verdiklerini belirttiler. Türk okuluna giden örneklemlerimizin bir kısmı ise Türk kökenli olduklarından dolayı, bir kısmı ise Türk okulunda Türkçeyi daha hızlı öğreneceklerini, bu nedenle de ilerideki eğitim hayatlarında zorluk çekmeyeceklerini düşündüklerinden Türk okuluna gitmeye karar verdikleri anlaşılmıştır.

4.7.2. Okul Yönetimleri ve Öğretmen İlişkileri

Örneklemlerimiz ile bu bağlamda yapmış olduğumuz görüşmeler sonucunda okul yönetimleri ve öğretmenler ile aralarındaki ilişkilerde öncelikli olarak dile, sonra çocukların ve öğretmenlerin kişiliklerine bağlı olarak tutum ve davranışların etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu husus ile alakalı bazı paylaşımlar aşağıda verilmiştir.

Ö73: “11 yaşındayım. 1. ve 2. sınıfı Arap okulunda 3, 4, ve 5. sınıfları Türk okulunda okudum. 3. sınıfta iken Türkçem çok kötüydü. Öğretmenlerim ve arkadaşlarım ile çok iyi anlaşamıyordum. Öğretmenimin verdiği dersleri anlayamıyor ve yapamıyordum. Öğretmenlerim bana çok kızıyordu. Arkadaşlığım da çok kötüydü. İlk senem çok kötüydü. Ama 4. ve 5. sınıfta Türkçem daha iyi oldukça öğretmenlerim ve arkadaşlarım ile daha iyi olduk.”

ÖA17 (Anne): “Oğlumun bir tane sinirli öğretmeni vardı. Aslında benim oğlum sakin bir çocuktur. Ancak okulda bir şeyler olmuş, oğlumda gülmüş, öğretmen de sinirlenip, oğluma tokat atmış, oğlum da okula gitmek istemedi. Ben de okula gittim ve durumu müdüre anlattım. Müdür çok sağ olsun, bize yardımcı oldu. Öğretmen ile konuştu ve oğlumdan özür diletti. Müdür bize “Eğer oğlunuza aynı yaklaşımlarda bulunursa onun hakkında şikâyette bulunacağım.” dedi. Şu anda çocuklarım Başakşehir Aziz Sancar Ortaokulda okuyorlar. Çok şükür hem Müdür hem de öğretmenleri çok iyi.”

Ö65: “İlk geldiğim zaman öğretmenlerim ve arkadaşlarım ile çok iyi anlaşamıyordum. Öğretmenim ödev verdiğinde aynı sayfayı beş saat yapıyorduk. İlk zamanlar arkadaşım da yoktu. Benimle oynamak istemiyorlardı. Sen Türkçe bilmiyorsun, dediğimizi anlamıyorsun deyip benimle oynamıyorlardı. İlk senem çok kötüydü. Ama Türkçem iyi olduktan sonra öğretmenlerim ve arkadaşlarım ile anlaştık.”

Ö68: “8 yaşında Türkiye’ye geldim. Şu anda 14 yaşındayım. 2. sınıfa kadar Suriye’de, 3. sınıfı Fatih’te Arap okulunda okudum. 4. sınıfta ise Türk okuluna geçtim. Türkçeyi parklarda oynadığım Türk arkadaşlarımdan öğrendim. 5. sınıfta tamamen Türkçeyi öğrendim. Okul arkadaşlarım eve yakındı. Onlar ile hem okulda hem de okul dışında görüştük. Abur cubur alıyorduk, onları yiyorduk. Top oynuyorduk. Gittiğim okulda beş Suriyeli arkadaşım vardı. Ama onlar ile tarzım çok uymuyordu. Onlar daha çok evde vakit geçirmeyi seviyorlardı. Ben ise dışarıda oynamayı seviyorum. 4. sınıftaki Türk öğretmenim bana çok iyi davranmadı. Parmak kaldırıyordum, bana hiç izin vermiyordu. Soru soruyordum, bana hiç cevap vermiyordu. Bu beni çok üzmüştü. İlkokul olduğu içinde bütün derslerde onu görüyordum. Bu nedenle 4. sınıf benim için çok zor geçti. İlk sene Türk arkadaşlarım ile pek konuşmadım. 4. sınıftan sonra hiç zorun yaşamadım.”

Bazı örneklem aile ve örneklemlerimizin paylaşımlarından anlaşılacağı üzere öğretmenler ve okul yetkilileri ile aralarındaki ilişkinin iyi olmasında öğrencinin Türkçe dilini iyi bilmesi çok büyük etken olduğu anlaşılmıştır. Türkçe bilmeyen öğrencilerle bazı öğretmenler uğraşmak istemezken, bazı öğretmenler ise bu durum karşısında daha sabırlı olup, Suriyeli öğrencilerinde eğitimlerinde başarılı olmaları için ellerinden geleni yaptığı tespit edilmiştir.

Kısaca özetleyecek olursak; Türkçe bilmedikleri için ödevlerini anlamama veya anlasa da saatlerce aynı ders üzerinde çalışma, annenin veya ebeveynin Türkçe bilmemesinden dolayı yardım alamama gibi Türkiye'ye geldikleri ilk zamanlarda yaşanan sorunların bugün kalmadığı tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak da hem öğretmenleri hem de okul arkadaşları ve okul yetkilileri ile iyi olmayan ilişkilerinin düzeldiği anlaşılmıştır. Dilin iletişimde çok önemli olduğu, bunun yanı sıra farklı toplulukların birbiri ile kaynaşmasını sağlayan önemli bir olgu olduğu bilinen bir gerçektir. Bu gerçeklik, 2011 yılında ülkelerinde iç savaşın başlamasından dolayı Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan örneklemlerimizin yaşamlarında bir kez daha görülmüştür.

Öğretmenlerin asıl görevi, öğrencilerini gözlemleyerek, araştırarak, onları tanımaya çalışarak öğrenmelerini kolaylaştırmaktır. Ancak bazı öğretmenlerin, asıl görevlerini unutarak Suriyeli öğrencilere olumsuz tutum ve davranış sergiledikleri örneklem aileler ve örneklerimizin paylaşımlarından anlaşılmaktadır. Suriyelilere karşı iyi duygular beslemeyen, ırkına, dinine bakmaksızın görevinin yalnızca öğretmek olduğunu unutan bir öğretmen ile bizzat görüşme imkânımız oldu. Suriyeli öğrencileri ile ilgili sohbet etmeye çalıştığımızda; "Bırakın şunları; yıldırdılar bizleri meşgul ediyorlar. Defolup gitsinler buradan." gibi söylemlerde bulunmuştur. Kendisine onların sadece bir çocuk olduğunu hatırlatmamıza rağmen öfkeli söylemlerini sürdürmeye devam etmiştir. Daha fazla mülteci çocuğun öğretmenleri tarafından kötü muameleye maruz kalmaması için, öğretmenlere asıl görevlerinin öğrencilerin yeteneklerini geliştirerek onları üst sınıflara hazırlamak ve topluma faydalı bireyler olmalarını sağlamak olduğunu hatırlatacak eğitimlerin verilmesi ve okul içi denetimlerin artırılması gerekmektedir. Özellikle görevli kişilerin denetimlerini iyi yapması; hem yerel hem de başka milletten olan öğrencilerin kötü muamele ile karşılaşmalarını önlemek için caydırıcı bir etken olabilir. Çünkü bu tarz kötü muameleler ile yerel öğrenciler de karşılaşmaktadır.

4.7.3. Eğitimde Farklı Pratikler

Araştırma sonuçlarına göre Türkiye hükümeti, Suriyeli çocukların ve gençlerin eğitime erişimi hususunda pek çok mevzuat yayımlamıştır. Bunların yanı sıra Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegrasyonunu ve eğitime erişimi gerçekleşmesini sağlamak için MEB ve AB ile beraber PİCTES gibi STK'lar birçok projeye imza atmıştır. Bu proje bağlamında Millî Eğitim Bakanlığı, Türkçe eğitim veren personel alımı yapılacağı ve Suriyeli çocukların topluma entegrasyonunu ve dil öğrenimini sağlamak açısından 4-5 yaş aralığındaki çocukların okul öncesi eğitimine katılması gerektiğini açıklamıştır. Bu bağlamda Başakşehir Ahmet Kabaklı İlköğretim Okulu, Akşemsettin Ortaokulu ve inceleme alanımız dışında olan Yahya Kemal İlkokulu olmak üzere toplamda üç öğretmen ile görüşme imkânımız olmuştur. Bu görüşmelerimiz şöyle gerçekleşmiştir:

- (Araştırmacı) Suriyeli çocuklar haftada 15 saat Türkçe dersi alıyormuş. Bu dersler, Suriyeli çocuklar için oluşturulmuş sınıflarda mı veriliyor?
- (İlkokul öğretmeni) Evet, Türkçeyi iyi bilmeyen Suriyeli çocuklar için sınıflar oluşturuldu. Türkçesi iyi olmayan öğrencileri gün içinde 2 saat bu sınıflara yolluyoruz.
- (Araştırmacı) Peki, bu sınıflardaki Türkçe eğitimi kadrolu öğretmenler tarafından mı veriliyor?
- (İlkokul öğretmeni) Hayır, ücretli öğretmenler görevlendirildi.
- (Araştırmacı) Bu sınıflar kaç yıldır var?
- (İlkokul öğretmeni) Bu sınıflar iki yıldır var, daha önce yoktu. Bu nedenle ilk geldikleri zamanlarda 3. ve 4. sınıftan eğitim almaya başlayan çocuklar daha çok zorlandılar. Ancak ilkokul 1. sınıftan başlayan çocuklar ise en fazla 2-3 yıl içerisinde uyum sağladılar. Öğleden sonra ya da hafta sonları okul içinde tüm dersleri destekleyecek kurslar var. Bu kurslar sadece onlar için değil, ama başından beri onlara da serbestti. Ancak Türkçe bilmedikleri için fazla katılım olmuyordu. Ancak iki yıldır açılan Türkçe kurslarının çok faydası oluyor. Bu yıldan sonra 1. dönem boyunca Suriyeli çocuklar Türkçe eğitim sınıflarında kalacaklarmış. Türkçe eğitim birinci sınıfta verildiği için Türkçe kursları sadece ilkokullarda var.
- (Araştırmacı) Öğretmenlere, Suriyeli öğrencilere sınıflarda nasıl destek sağlayacakları, Türkçe yeterliliği farklı seviyelerde olan çocuklara ders anlatma yöntemleri ile ilgili eğitim verildi mi?

- (İlkokul öğretmeni) Evet, okulumuzdan bazı gönüllü öğretmenler, Antalya'da düzenlenen seminerlere gönderildi. Bu seminer bir hafta sürdü. Onlar da elde ettikleri bilgilerini diğer öğretmenler ile paylaştılar. Bu eğitimde iki yıl önceydi yanlış hatırlamıyorsam.
- (Araştırmacı) Bu sene Suriyeli ailelerin, çocuklarını okul öncesi eğitime göndermelerinin zorunlu olacağı ile ilgili bazı bilgiler edindik. Bu husus hakkında bilginiz var mı?
- (İlkokul öğretmeni) Hayır, herhangi bir bilgim yok. Ancak Suriyeli ailelerden çocuklarını okul öncesine gönderenler var.

Bir ortaokul öğretmeni "Ortaokuldan başlayan çocukların ilk yılları daha zor geçti. Halen de zorluklar devam ediyor. Çocuklar ortaokul 1. sınıftan ya da 2. ve 3. sınıftan başlıyor. Türkçesi de iyi olmadığında durum daha zor oluyor. Bu durumda olan çocuklar içinde Türkçe eğitimi veren özel sınıflarımız yok." şeklinde mülteci çocukların pratikte yaşanan zorlukları açıkladı.

Bir başka ilkokul öğretmeni ise Suriyeli öğrencilerin okullardaki durumunu şu şekilde ifade etti: "Yerel öğrencilere sağlanan bütün imkânlara sahipler. Hiçbir ayrım yapılmıyor. Türkçe eğitimi diğer öğrencilerle birlikte aynı sınıfta alıyorlar. Öğretmenlerimizin tamamı Suriyeli öğrencilerin eksiklerini gözlemleyerek ona göre bir program yapıyorlar ve uyguluyorlar. Ayrıca yaz tatilinde, UNİCEF iş birliği ile açılmış sınıflarda Suriyeli öğrencilere Türkçe dersi veriliyor. Yazın verilen kurslar, öğrencilerin Türkçesini ilerletmesine katkı sağlıyor. Bu nedenle de okula daha hızlı uyum sağlıyorlar."

SONUÇ ve ÖNERİLER

Arap dünyasındaki demokrasi talepleri Suriye yönetimine de yansımış ve halkın demokrasi isteklerinin kabul görmemesiyle birlikte başlayan halk ayaklanması kısa sürede iç savaşa dönüşerek milyonlarca Suriyelinin evlerini terk etmesine neden olmuştur. Bunun sonucunda milyonlarca göçmen, öncelikle Suriye'ye coğrafi sınırı olan Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır gibi komşu ülkelere göç etmeyi tercih etmişlerdir.

İlk günden beri kapılarını Suriye'ye açan Türkiye, resmi rakamlara göre 3 milyon 600 binden fazla Suriyeliye ev sahipliği yapmakta ve barındırdığı nüfuz ile dünya mülteci stokunda birinci sırada yer almaktadır. Türkiye'nin sınırına yakın on ilinde Suriyeli mülteciler için yirmi üç kamp kurulmuştur. Bu nüfuzun sadece %8'i kamplardan faydalanmakta, %94'lük kesimi ise Türkiye'nin farklı bölgelerine dağılmış durumdadır. Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin demografik özelliklerini incelediğimizde 1 milyondan fazla zorunlu, yarım milyon ise potansiyel eğitim çağı nüfusu dikkat çekmektedir.

Bu tez çalışması kapsamında, inceleme alanımızda bulunan 8-19 yaş gurubundaki Suriyeli çocuk ve gençlerle, ülkemize gelmeye başladıkları 2011 yılından bu yana kadar geçen süreçte; literatürde tespit edilen kayıt ve dil sorunu, okul yöneticilerinin, öğretmenlerinin tutum ve davranışlarından kaynaklanan sorunlar, arkadaşları ve öğretmenleri ile yaşadıkları iletişimsizlik gibi sorunlarda nelerin değişip değişmediği ile ilgili görüşmeler yapılarak incelenmiştir. Ayrıca okulda yaşadıkları bütün sürecin genel bir değerlendirilmesi de yapılmıştır.

Örneklemlerimizden bazıları Türkiye'ye geldikleri andan itibaren Türk okuluna gitmeyi, bazıları ise Arap okuluna gitmeyi tercih etmişlerdir. Türk okuluna gitmeyi tercih eden çocukların eğitim yaşamı ilk senelerde zor olsa da ilerleyen zaman zarfında Türkçelerinin gelişimine bağlı olarak gerek sınıf arkadaşları, öğretmeleri ve okul yöneticilerinin tutum ve davranışları, gerekse okul içinde yaşadıkları diğer sorunlar olsun, hepsinin bir düzene oturduğu gözlemlenmiştir. Okul yaşamlarının dışında arkadaşlık durumları da olumlu yönde ilerlemiştir. Arap okuluna giden örneklemler, kendi dillerinde eğitim aldıkları için herhangi bir sıkıntı yaşamamışlardır. Ancak okul dışındaki çevrelerinde yaşıtlarının veya

çocuğun girişken bir kişiliğe sahip olmaması gibi nedenlere bağlı olarak okullarında, haftada aldıkları 20 saatlik Türkçe dil eğitimi sadece anlama kabiliyetlerini geliştirmeye yardımcı olmuştur. Yarım gün Arap okulunda eğitim alıp yarım gün de çalışan örneklemlerin durumları, tam gün Arap okuluna giden örneklemlerle aynı gelişimleri göstermiştir. Bu grupta olan örneklemlerin, okul çevrelerinin dışında arkadaşlık durumları ise yaşıtlarının olmaması ve çekingen bir kişiliğe sahip olmaları gibi nedenlerden dolayı olumsuz yönde gelişim göstermiştir.

Eğitim sürecine Türkiye'de giren örneklemlerin yaşamları, Türkçelerini geliştirmeleri ve okula daha hızlı uyum sağlamaları yönünde sadece ilkokullarda iki yıldır uygulandığı belirtilen Türkçe kurslarının açılması, öğretmenlerin ve yetkililerin çok kültürlü eğitime ve sınıflara daha yatkın hale gelmesi, kendilerinden büyük ağabeylerinin evin geçimine katkı sağlama sorumluğunu üstlenmesi, ailelerinin bulundukları yere tutunarak yaşamlarını bir nebze de olsa düzene koyması, bunların ardından eğitim çağına girmeleri, her çocuğun yaşayabileceği küçük sorunlar hariç uzun yıllardır eğitim sistemine dahil olan abileri ve ablalarının yaşadığı sıkıntıların çoğunu yaşamadıkları gözlemlenmiştir.

Bu tez çalışması kapsamında, inceleme alanımızdaki Suriyeli çocukların ve gençlerin 2011 yılından bu yana okulda yaşadıkları bütün sürecin genel bir değerlendirmesi yapılmış ve yaşanan sorunlar ve eksikler tespit edilerek eğitim hizmetlerine yönelik iyileştirici önerilerde bulunulmuştur:

- Dil Eğitimi: Tamamen yabancı olduğunuz bir toplumda, dillerini ve normlarını bilmeden yaşamak oldukça zor bir durumdur. Eğitimde başarılı olmanın ve bulunduğun topluma entegre olmak o ülkenin dilini öğrenmekten geçmektedir. Bu bağlamda ülkemizde Suriyeli çocuklar, gençler ve yetişkinler için belediyelerimiz ve sivil toplum kuruluşları tarafından kurslar düzenlenmiştir. Ancak bu kurslar, sayıları yaklaşık 3 milyon 600 binden fazla olan Suriyelilerin dil öğrenme ihtiyaçlarını gidermede yetersiz kalmaktadır. İlköğretim kademesinde Suriyeli çocuklar için Türkçe kursları açılmış ve bu sınıflarda öğrencilerin seviyelerine göre ek dersler verilmektedir. Bazı ilkokullarda ise bu kurslar yazın düzenlenmektedir. Bu kurslar öğrencilerin Türkçelerini geliştirmesine ve okula daha hızlı adapte olmasını sağlamaktadır. Ancak bu kurslar, orta-lise öğretim

kademelerinde bulunmamaktadır. Devlet yetkileri, Suriyeli çocukların ileriki eğitim hayatlarında sorun yaşamamaları için sadece devlet okullarına gitmelerini sağlamak amacıyla Arap okullarının kapatılmasına karar vermiştir. Bu nedenle Türkiye'ye geldikleri andan itibaren kendi dillerinde eğitim almayı tercih eden çocuklar, bu yıl itibariyle devlet okullarına gitmeye başlayacaklardır. Bu çocuklar, Türkçeyi anlama kabiliyetlerini daha çok geliştirmiş, ancak konuşma becerilerini oldukça az geliştirebilmişlerdir. Bu durumda olan çocuk ve gençlerin bu süreci daha kolay atlatmaları için sadece ilkokullarda oluşturulan Türkçe kurslarının orta ve liselerde de oluşturulması gerekmektedir. Aksi takdirde özellikle özel Türkçe eğitimi almaya imkânı olmayan çocuklar, eğitimlerinde başarısızlığa uğrayıp okullarını terk etmeleri ile sonuçlanabilir. Bunun yanı sıra Suriyeli çocukların anadiline de önem verilmesi gerekmektedir. Çocuklarını Türk okuluna göndermeyi tercih eden Suriyeli aileler çocuklarının Arapça okuma-yazma kabiliyetlerinin giderek azaldığını, bu durumun kendilerini çok üzdüğünü belirtmişlerdir. Yine gelir seviyesi yüksek aileler çocuklarına ek ders aldırarak bu sorunu çözmekte, ancak gelir düzeyi düşük aileler ise bu durumdan mustarip olmaktadır. Türkiye'deki tüm yabancılara anadilini öğrenme, yaşama ve kendi dillerinde eğitim alma fırsatı verilmelidir.

- Çalışan Suriyeli gençlerin eğitimi: Suriye'de iç savaş başlamadan önce eğitimlerine kesintisiz devam eden, geleceğe yönelik hayalleri olan bu gençler, Türkiye'ye çocukken sığınmış, günümüzün ise gençleri olmaktadırlar. Bu gençler gerek kültürel değerlere bağlı olsun gerekse babalarının iş bulamaması veya düşük ücret alması gibi nedenlere bağlı olsun çalışmak zorunda kalmışlardır. Doktor, mühendis, polis, öğretmen vs. gibi büyük hayalleri olan bu gençler, çalışmak zorunda kaldıkları günden bu yana niteliksiz, uzun mesai saatlerinde çalışmaktadırlar. Bu durum gençlerin ruh hallerini bozmaya ve geleceğe yönelik umutlarını kaybetmelerine neden olmuştur. Bu gençlerin çoğu fırsat verilirse okumak istemektedirler. Öncelikle 12 yıllık zorunlu eğitimin Suriyeli çocuklara uygulanarak ailelerin ekonomik şartlardan dolayı çocuklarını okula göndermemelerinin önüne geçilmelidir. Çünkü çocuklarını okula göndermeyen aileler ile aynı ekonomik şartlara sahip olan bazı aileler, çocuklarını okula göndermeyi tercih etmişlerdir. Bu durum evin erkek çocuğunun evin geçiminden

sorumlu tutulması düşüncelerine sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra gençlerin topluma kazandırılmaları için uzaktan eğitim, yetersiz gelen meslek edindirme kurslarının çoğaltılması gibi alternatif eğitim modelleri oluşturulması gerekmektedir.

- Türk makamları tarafından kayıt altına alınan Suriyeli göçmenlere Geçici Koruma Belgesi düzenlenmektedir. Bu kimliklere sahip olan Suriyeli vatandaşlar sağlık, eğitim gibi sosyal hizmetlerden faydalanabilmektedir. Ancak bu kimlikler sadece ilk ikamet ettikleri yerde geçerli olmakta, başka bir ile göç etmeleri halinde geçersiz sayılmaktadır. Bu durumda olan aile sayısı oldukça fazladır. Bu ailelerin çocukları bazıları iki yıl, bazıları üç yıldır eğitim çağında olmalarına rağmen eğitimden uzak kalmaktadır. Bu durum çocuklara zaman kaybettirmekte ve kendilerinden küçük çocuklarla okumalarına neden olur. Yaşıtları ile birlikte okuyamayan çocuklar, uyum sorunu yaşamak zorunda kalacaktır. Daha önce yapılan araştırmalara göre Suriye'deki iç savaştan dolayı okuluna ara vermek zorunda kalan Suriyeli çocuklar, Türkiye'ye göç etmelerinin ardından kaldıkları yerden eğitim hayatlarına devam edebilmek için kendinden küçük çocuklar ile okumak zorunda kalmışlardır. Uyum sorunu yaşayan bu çocukların çoğu okullarını terk etmişlerdir. Bu durum okullaşamayan Suriyeli çocukların sayısının gün geçtikçe artmasına neden olmuştur. İvedilikle bu husus ile ilgili politikaların üretilmesi gerekmektedir.

- Başakşehir ve Başakşehir'in ilçeleri olan Şahintepe, Güvercintepe ve Göçmen konutlarında yaşayan bazı Suriyeli çocuklar, devlet okullarına gitmeye başlamasıyla dil seviyeleri yeterli derecede olmadığı için okula uyum sorunu yaşamışlardır. Böyle bir durum karşısında bazı öğretmenler sabır gösterirken, bazı öğretmenler agresif tavırlar sergilemiştir. Bu durum, çocukların okul içinde istenmeyen hareketler sergilemesine neden olmuştur. Ayrıca okula gitmek istememe, okula karşı isteksizlik gibi sonuçlar doğurmuştur. Öğretmenlerin öğrencilerini anlama çabasına girmesi, sıkıntılarını çözmede yardımcı olamaya çalışarak kendilerine yol göstermesi vb. olumlu tutum ve davranışlar sergilenmesi çocukların geleceğe daha olumlu bakmasına ve daha başarılı sonuçlar almasına sebep olmuştur. Örneğin Sara Amalie O' Toole Thommessenve, Brenda K.

Todd'un "Mülteci çocuklar İngiltere'deki yeni durumlarını nasıl yaşıyorlar?" başlıklı çalışması, kendilerinden sonra gelen göçmen çocukların yaşadıkları zorluklara ışık tutacak nitelikte bir çalışmadır. Bu makalede katılımcılar; yüksek öğrenimlerini tamamlayarak istedikleri yere gelmelerindeki en büyük etkenlerden birinin öğretmenlerinin kendilerine sosyal destek sağlamaları, bir diğerinin ise bulundukları ülkenin dilini hızlı öğrenmeleri olduğunun altını çizmişlerdir. Çalışmamızdan da anlaşıldığı üzere, nitelikli bireylerin yetişmesi için nitelikli öğretmenlerin varlığı oldukça önemlidir. Bu çocuklara günde birkaç saat ayırarak öğretmenler tarafından verilecek destekle başarılı olmaları sağlanabilir. Sosyal desteğin oldukça önemli olduğunun, mülteci araştırmalarında da belgelendiği belirtilmektedir. Bu bağlamda yetkili makamların nitelikli öğretmenlerin sayısının artmasına yönelik politikalara öncelik vermesi gerekmektedir.

- Ülkemizin önemli bir parçası haline gelmiş Suriyeli çocukların ve gençlerin Türkiye'deki kütüphanelerden yararlanması, uyum sürecini hızlandırması bakımından oldukça mühimdir. Ancak yapılan araştırmalar neticesinde, Suriyeli mültecilerin kütüphanelerden yararlanabilmesi için herhangi bir politikanın geliştirildiği yönünde bulgu bulunmamıştır. Alt yapı hizmetleri olmayan Şahintepe'de hiçbir sosyal donatı yoktur. Başakşehir'in en az hizmet götürülmüş ve en mahrum kalmış semtidir. Güvercintepe mahallesi, Şahintepe mahallesine göre daha gelişmekte olan bir yer olmasına rağmen; 3 ilköğretim, 2 lise, 2 kapalı halı saha, 1 poliklinik, 3 sağlık kabini ve cami dışında sosyal bir hizmet bulunmamaktadır. Ayrıca Güvercintepe 1980'li yıllardan itibaren Anadolu'dan aldığı göçler sonucu Başakşehir'in 2. en kalabalık mahallesidir. Bu 2 mahalle, gelir seviyesi düşük olan Suriyeli aileler tarafından en çok tercih edilen yerleşim yerleridir. Gerek yerel halkın çocuklarının ve gençlerinin olsun, gerekse Suriyeli çocukların ve gençlerin olsun faydalanabilecekleri kütüphanelerin olmaması önemli bir eksikliktir. Her ne kadar çocuklar bu durumdan şikâyetçi olmasalar da özelikle Türkiye'ye geldikleri andan itibaren çalışmak zorunda kalan Suriyeli gençler kendilerini geliştirebilecekleri yerlerin olmamasından mustaripler. (Çakmakkaya, ve Samek, 2017;309-319)'in "Politik Göçmenlik Olgusu ve Kütüphane İlişkisi Üzerine: Bir Örneklem Olarak Birleşik Krallık'ta Yaşayan Türkiye Kökenli Politik Göçmenler" başlıklı makalesinde, kütüphanelerin

mültecilere sağladığı faydalara yer vermiştir. Bu çalışmaya göre belediyelere bağlı kütüphaneler, bu tür hizmetlerde daha etkin olmaktadır. Bunun en önemli sebebi yerel milletvekillerinin kendi bölgelerinde ikamet eden göçmenler ve yerel halkın sorunlarını dinlemesidir. Milletvekilleri bu tür görüşmeleri haftada bir planlanmış randevularla yapmaktadır. Türk göçmenlerinin ve diğer göçmenlerin takdirini kazanmış olan İşçi Partisi Jeremy Corbyn'in göçmenlerin yoğun olduğu yerlerde görüşmelerini kütüphanelerde yapması, kütüphanelere farklı bir anlam katmıştır. Göçmenlerin kendilerine sağlanan kütüphane hizmetlerinden çok memnun kaldıkları, bulundukları süreç içerisinde hiçbir sıkıntı yaşamadıklarının altını çizmişlerdir. Yukarıda değinmiş olduğumuz kütüphanelerin sağladığı hizmetlerden göçmenlerin faydalanması, bulundukları yeni ülkede daha az yabancı hissetmelerini ve adaptasyonun sağlanmasını hızlandırması açısından kütüphanelerin ciddi etkili kurumlar olduğu anlatmaktadır. (Polo, 2015;1-26)'in Almanya'da Halk Kütüphanesi Hizmetlerine Türk Göçmenleri Açısından Genel Bir Bakış" başlıklı makalesi ise halk kütüphanelerinde yabancı dildeki kaynak çeşitliliğinin önemine yer vermiştir. Halk kütüphaneleri eyalet sitemi içerisinde yer alan yerel yönetimlere bağlıdır, her eyaletin hizmet politikası sebebiyle verilen hizmetler tek tip değildir. Kütüphane hizmetleri, kütüphanenin bulunduğu yörenin kullanıcı profiline göre değişmektedir. Bu durum rekabet yaratmakta ve verilen hizmetlerde bir adım ileriye giderek renkli kütüphanelerin oluşmasına neden olmaktadır. Almanya halk kütüphanelerinde çok kültürlü kütüphane hizmetleri için önemli olan birtakım hizmetler göze çarpmaktadır. Bunlardan en önemlisi dermelerde yabancı dildeki kaynakların sayısıdır. Almanya toplumu göç sebebiyle çok kültürlü bir topluma evrilmiştir. Halk kütüphaneleri bu değişimi takip etmiş ve hizmetlerini bu yönde geliştirmiştir. Adı geçen halk kütüphanelerinde çalışan Türk kütüphaneciler bunun en somut örneğidir. Ayrıca yalnızca Türkiye göçmenleri için değil; Rusya, İtalya, İspanya, Portekiz, Arap ülkeleri, İran, Afganistan göçmenleri için bu göçmenlerin anadillerini konuşan kütüphaneci ihtiyacı düşünülmüştür. Çocuk kütüphanelerine ve çocukların kütüphaneleri kullanmasına verilen önem ülkemizle kıyaslandığında üst seviyededir. Çocukların okuma alışkanlıklarının kütüphane yoluyla kazandırılması için verilen hizmetler, yabancı kaynakların çeşitliliği sürdürülebilir uygulamalardır. Bu iki çalışmadan anlaşılacağı üzere, bu bağlamda

da yerel yönetimlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Her belediye kendi imkanları doğrultusunda Suriyeli sığınmacıların şehre uyum sağlaması amacıyla Türkçe bilmeyenlere tercüman desteği, Türkçe dil kursları, Suriyeli çocuklar ve yetişkinler ile kaynaşma gibi çeşitli hizmetler vermeye çalışmışlardır. Bunların yanı sıra yerel yönetimler, Suriyeli çocukların okula erişimi hususunda da oldukça başarılı çalışmalar yapmaktadırlar. Ancak 5393 sayılı Belediye Kanunu, şartlı mültecilere yönelik hizmetlere ne bir kısıtlama getirmekte ne de açık bir izin vermektedir. Bu durum belediyelerin daha iyi hizmet vermesini kısıtlamaktadır. Bu nedenle 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun maddelerinin şartlı mültecilere yönelik hizmet ve sorumluluklarla ilgili net bir ibare eklenerek, belediyelerin bu bağlamda daha iyi hizmet vermesi sağlanabilir.

- Ülkelerindeki savaş ortamından kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyeli mültecilerin bazıları Türkiye Cumhuriyeti'nin belirlediği bölgelerde kurulan çadır kentlerde, bazıları ise eş-dost yardımı ile kiraladıkları evlerde yaşamlarını sürdürmeye başlamışlardır. Çalışma kapsamımızda olan Başakşehir, Başakşehir'in ilçesi Güvercintepe, Şahintepe ve Göçmen konutları Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı yaşam yerlerinden bazılarıdır. Hatta Şahintepe'de ikamet eden Suriyeli sayısının çok olması hasebiyle "Suriye Kampı" olarak adlandırılmaktadır. Bu mahallede Arap kökenli Suriyelilerin sayısı Türk ve Kürt kökenli Suriyelilerin sayısına göre daha fazladır. Türk kökenli aileler hariç, bu bölgede yaşayan Suriyeliler ile yerel halk birbiriyle çekişme halinde olmasalar dahi uyumlu bir yaşam sürdürememektedirler. Bunun en önemli nedeni yerel halkın kültürel olarak onları kendilerine çok uzak görmeleri, onlara güvenmemeleri, kendilerine ait birçok hakkı ellerinden alındığını düşünmek gibi çeşitli nedenlere dayanmaktadır. Öyle ki küçük çapta da olsa berber, bakkal, anasınıfı gibi Suriyelilerin açtığı işyerlerine gitmek istememektedirler. Diğer çalışma alanlarımızdan biri olan Başakşehir'de de durum farksız olmamaktadır. Bu ailelerin çocuklarının Türk akranları ile arkadaşlık ilişkisi ailelerine göre olumlu yönde ilerlemiştir. Ancak ilerleyen zaman zarfında yetişkinler arasındaki cereyan eden bu olumsuz ilişkinin çocuklara yansımaması kaçınılmaz olabilir. Bu nedenle Medya iletişim araçlarıyla farklı kültürlerle yaşamanın insanlara neler kazandıracağıyla ilgili sık sık özel yayınlar yapılarak bir arada yaşayabileceğimiz öğretilebilir. Nitekim ülkemizde,

farklı dil ve ırktan insanlar bir arada yaşayabilmişlerdir. Bunun en güzel örneğini, Yılmaz, Ö. (2018)'in "Çok Etnikli Hopa'da Birlikte Yaşama Deneyimi: Ötekini Tanımak" başlıklı çalışmasında görmekteyiz. Makaleye göre Hemşinliler ve Lazlar arasında İlk başlarda yaşadıkları ayrıştırıcı davranışların tamamı sona ermese de geçmişte yaşadıkları birçok sorunu arkada bırakarak etnik kimlik gözetmeksizin bir arada uyum içinde yaşamayı başarmışlardır. Bunun yanı sıra altı çizilmesi gereken bir başka konu ise Suriyeliler ile yerel halk arasındaki soğuk ilişkinin, bulundukları yere adapte olmalarını etkilememesidir. Bunun en önemli nedeni Suriyeli ailelerin Şahintepe mahallesine geldikleri an itibari ile iş bulmadan ev kiralamaya, eğitimden sağlığa sosyal hayatlarında karşılaştıkları her türlü sorunu birbirleriyle yardımlaşarak çözmesi ve birbirlerine gidip-gelerek kültürlerini yaşatmaya çalışmaları gibi sosyal bağın güçlü olmasıdır. Bazı araştırmacılar, kenarlarda oluşturulan gruplaşmaların ayrışmayı körüklediğini ortaya koymuştur. Çalışmamızda, Şahintepe'de yaşam süren Suriyelilerin birbirleri ile olan bağlarının güçlü olması; sorunlarını daha hızlı çözmelerine ve yaşadıkları yere daha hızlı adapte olmalarını sağlaması gibi olumlu sonuçlar doğurmuştur. Doç. Dr. Mustafa Poyraz'ın "Çokkültürlülük ve Ara Mekanlar: Paris'in Strasbourg Saint-Denis Mahallesinde Hintli, Pakistanlı ve Türkiye Kökenli Göçmenlerin Günlük Etkileşim Alanları" makalesi çalışmamıza ışık tutacak niteliktedir. Makale; bir arada yaşayan farklılıkların olumlu bir şekilde yaşayabileceğini, kopmayı değil yakınlaşmayı kuvvetlendirebileceğini ortaya koymaya çalışmıştır. Ayrıca ara mekanların farklı grupların harmanlanması açısından önemli olduğunun altını çizmiştir. Poyraz, M. (2017)'in araştırmasında da belirtiği gibi göçmenler, bulunduğu toplumda kendi kültürünü, geleneğini, örf ve ananelerini yaşamak isteyecekleri alanlar olmasını istemektedirler. Örneğin bir kafe ortamında aynı etnik yapıya sahip bir birey; orada nasıl sipariş isteyeceğini, ne isteyeceğini, nasıl konuşacağını, kendilerine nasıl hizmet edileceğini bilir. Böylelikle arkadaşlarıyla bulunduğu dar bir ortamı, aynı dili konuşarak geniş ve ferah bir alana çevirmektedirler.

EKLER

EK 1: Alan Araştırması Veri Kaydında Kullanılan Soru ve Gözlem Formu Örneği

Örneklem Grubun Genel Özellikleri:

Hane Halkının Nüfus Sayısı:

Çocuk Sayısı:

Çocukların Cinsiyeti:

Erkek Çocukların Yaşları:

Kız Çocukların Yaşları:

Annenin Yaşı:

Annenin Mesleği:

Babanın Yaşı:

Babanın Mesleği:

Çocukların Yaşadıkları Hanelere İlişkin Bulgular:

Evin Mülkiyet Durumu:

Konut Yapısı:

Oda Sayısı:

Evde Bulunmayan Eşyalar:

Göçle İlgili Bulgular:

Göç Esnasında Yaşananlar:

Göç Edilen Yer:

İkamet Ettikleri Yerde Kalma Süresi:

Çalışma ve Gelir Durumu İle İlgili Bulgular:

Hane Reisinin İstihdam Durumu:

Çocukların Çalışma Durumu:

Çocukların Çalışma Nedeni:

Geçinebilmek için Strateji Geliştirme:

Aylık Gelir:

Hanenin Borç Durumu:

Sosyal Yaşamla ve Sosyal Yardımlaşma ile ilgili Bulgular:

Komşularla Olan İlişkiler:

Akrabaları İle İlgili Olan İlişkiler:

Çocukların Akranları ile Olan İlişkileri:

Çocukların Boş Zaman Faaliyetleri:

Sorunların Paylaşıldığı Kişiler:

Sosyal Dışlanma:

Sürekli Yardım Alma Durumu:

Çocukların Eğitimi ile İlgili Bulgular

Erkek Çocukların Eğitim Durumu:

Kız Çocukların Eğitim Durumu:

Kız Çocuklarının Okula Gitmeme veya Okulu Yarıda Bırakma Nedenleri:

Erkek Çocuklarının Okula Gitmeme veya Okulu Yarıda Bırakma Nedenleri:

Umut ve Beklentilere İlişkin Bulgular

Gelecekten Beklenti:

Sağlıkla İlgili Bulgular

Hastalık Durumu:

EK 2: Veri Gruplamada Kullanılan MS Excel Formu

DEĞİŞKEN	
Cinsiyeti:	
Yaşı:	
Etnik Kökeni:	
Dini İnancı	
Öğrencilik Durumu:	
Eğitim Düzeyi:	
İş Durumu:	
Türkçe Konuşabilme:	
Sağlık Durumu:	
Annenin Yaşam Durumu:	

Annenin Türkçe Konuşma Durumu:	
Annenin Eğitim Durumu:	
Annenin İş Durumu:	
Babanın Yaşam Durumu:	
Babanın Türkçe Konuşma Durumu:	
Babanın Eğitim Durumu:	
Babanın İş Durumu:	
Kardeş Sayısı:	
Türkiye'den önce İç/Dış Göç Durumu:	
Türkiye'de İç Göç Sayısı:	
Türkiye bulunma süresi:	
Aile Bütünlüğü:	
Yaşanılan Ev:	
Yaşanılan Ev:	
Hane toplam nüfusu:	
Hanenin toplam ortalama gelir durumu (TL):	
Sosyal Destek-Yardım alma durumu:	
İç Savaşa Tanıklık:	
İç savaşta Hayat Kaybı:	

KAYNAKÇA

Akçadağ, İ. ve Vural, F. (2018). Suriyeli Mülteci Kadınların Kuma Dramı: Kilis İli Örneği. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi. 1-42

Atik, A., & Taşcıoğlu, R. (2009). Radyo ve Televizyonun Yerel Yönetimlerin Halkla İlişkiler Uygulamalarında İletişim Yöntem ve Aracı Olarak Kullanımı: Erzurum Belediyeleri Örneği. ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 5(10),159-170.

Alaylı, A. (27 Kasım 2018). Çocukların Çevre Hakları: Her çocuğun barınma hakkı vardır. Gaia Dergi.

Alpar, K. ve İ. U. Göçmen İşçilere İlişkin 97 Sayılı ve 143 Saylı ILO Sözleşmesi ile ilgili Çalışma Mevzuatı.

Arslan, S. (2016). Çokkültürlü Eğitim ve Türkiye: Mevcut Durum Beklentiler, Olasılıklar. Sosyal Bilimler Dergisi. 2-18.

Aslangiri, F., Usanmaz, A. ve Sayın, Y. (2016). Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi.1-13.

Avrupa'daki Göçmenlerin Entegrasyonu'nda Yerel Kuruluşlar ve Çalışanlar için Rehber Kitap. LL2II Learning Of Local Bodies to İntegrate Immıgrants. (2015).

Avşar, Z. ve Öğütoğulları, E. (2012). Çocuk İşçiliği ve Çocuk İşçiliği Mücadele Stratejileri. Sosyal Güvenlik Dergisi. 9-40.

Aydın, D., Şahin, N. ve Akay, B. (2017). Göç Olayının Çocuk Sağlığı Üzerine Etkileri. Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi. 8-14.

Barınma Merkezlerinde Son Durum. (2018). AFAD Yayınları.

Berry, J. W. (1997), "Lead Article Immigration, Acculturation and Adaptation", Queen's

University, Volume 46, Number 1, 5-68.

Birleşmiş Milletler. (2006). Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS).

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komisyonu (2016). Türkiye- Eğitime İlişkin Güncelleme Raporu.

Canefe, N. (2015). Mülteciden Sığınmacıya, Başvurucudan Göçmen İşçiye, Suriye'den Arafa Giden Yol". Birikim Dergisi. (311). 25-26.

Crıspıno, James A. (1980). The Assimilation of Ethnic Groups: TheItalian Case. Center for Migration Studies. New York.

Çağlayan, S. (2011). Göç Kavramı ve Kuramları. (Ed. Fatime Güneş), Kent Sosyolojisi. Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayını.

Çağlar, A., & Onay, A. (2015). Entegrasyon/Uyum; Kavramsal ve Yapısal Bir Analiz. (3). 46-49.

Çakır, M. (2006). Sivil Toplum Kuruluşları ile Eğitim Kurumları İlişkisi. (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.1-169.

Çakmakkaya, A. ve Samek, P. D. (2017). Politik Göçmenlik Olgusu ve Kütüphane İlişkisi Üzerine: Bir Örneklem Olarak Birleşik Krallık'ta Yaşayan Türkiye Kökenli Politik Göçmenler. Academia Premium. 1-26.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2016). Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik. Ankara: Resmî Gazete (29594 sayılı).

Çelik, Y. (2018). Türkiye'de Suriyeli Çocuklara Yönelik Uygulanan Eğitim Politikalarının İncelenmesi: Tespitler, Sorunlar ve Öneriler, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çetin, İ. (2016). Türkiye'de Suriyeli Sığınmacıların Sosyal ve Kültürel Entegrasyonu. Sosyoloji Dergisi. (34). 197-222.

Çobaner, A.A. (2016). Türkiye'de Çocuk İşçiliği Sorunu ve Haberlerde Suriyeli Çocuk İşçilerin İzini Sürmek. 1-37.

Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesine Dair BMMYK Kılavuz İlkeleri. (2008).

Dağdeviren, G. (2008). Suriyeli Sığınmacıların Entegrasyon Süreci ve Sorunları: Elâzığ Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demirbaş, H. ve Bekaroğlu, E. (2017). Evden Uzakta Olmak: Sığınmacıların/Mültecilerin Psikolojik Sorunları ve Alınacak Önlemler. Kriz Dergisi.17.

Duruel, M. (2016). Geçici Koruma Altındaki Yabancıların Çalışma İznine İlişkin Yönetmelik. T.C. Maliye ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.

Dünya Sağlık Örgütü. (2017). Akıl Sağlığı Bozukluklarının Yüksek Risk Altındaki Çocuklarda Dahil Olmak Üzere Göçmen Popülasyonları.

Düzel, B., ve ALIŞ, S. (2018). Düzensiz Göçle Gelen Suriyeli Mülteci Çocuklar Bağlamında Türkiye'de Refakatsiz Göçmen Çocukların Durumu ve Başlıca Risklerin Değerlendirilmesi. Asıa Mınor Studıes-Internatıonal of Socıal Scıences. 259-274.

Eğitim-Bir-Sen. (2017). Türkiye'de Suriyeli Çocukların Eğitimi Güçlükler ve Öneriler. Eğitim-Bir-Sen Yayınları.

Emin, M. N. (2017). Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi, Temel Eğitim Politikaları. İstanbul: Seta Yayınları.

Emin, M. (2016). Suriyeli çocukların eğitimi "kayıp nesil" felaketini önleyecek. https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/suriyeli-cocuklarin-egitimi-kayip-nesil-felaketini-onleyecek/551554 adresinden alınmıştır.

Emini, Y. D. (2018). Göç Sonrası Sorunların Çözümünde Sivil Toplum Stratejisi. Bursa: Ekin Yayınevi.

Erdoğan, M. (2018). Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ericson, E. (1968). Identity; Youth and Crisis. New York; W.W. Norton Company. 169-170.

Ersavaş Kavanoz, S. ve Erdem, N. (2016). Türkiye'de Yerel Yönetimlerin İmkanlar ve Sınırlılıklar Bağlamında Şartlı Mültecilere Yönelik Politikaları: Trabzon Örneği. Academia Premium. 1-15.

Ertaş, H. (2016) Türkiye'de Yerel Yönetim Birimlerinin Görev ve Sorumlulukları İle İlgili Mevzuat Ve Karşılaştırmalı Analiz. Selçuk Üniversitesi. Sosyal ve Araştırmalar Dergisi. Ss, 87-113.

Ertaş, Y., ve Çiftçi Kıraç, A. (2017). Türkiye'de Suriyeli Göçmenlere Yönelik Yapılan Eğitim Çalışmaları. Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi.

Gordon, M. (1964). Assimilation in American Life: The Role of Race, Religionand National Origin, New York: Oxford University.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (14.03.2019). Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler. 20.03.2019. http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713; (erişim:).2019.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. 12. 03. 2018. http://www.goc.gov.tr/icerik3/sartli-multeci_409_546_550>.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. https://www.goc.gov.tr/gecici-korumaya-ait-kayit-islemleri

Göçmenlerin Entegrasyonu İçin Yerel Kuruluşların Öğrenimi 2015-1-TR01-KA204-021409 Avrupa'daki Göçmenlerin Entegrasyonu'nda Yerel Kuruluşlar ve Çalışanlar için Rehber Kitap (LL2II).

Göçtürk, Y. (2014). İnsanlığın Kaybı: Suriye'deki İç Savaşın İnsan Hakları Boyutu. Seta Yayınları. 1-100.

Gün, M., Yıldız, M., ve Güvendik, T. 2017. Suriyeli Mülteci Okul Çağı Çocuklarının Eğitimi ve Geleceğe Yönelik Görüşleri. International Journal of Language Academy.1-11.

Güneş, T. (2011). Çalışan Çocuklar. Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi.1-3.

Güvenç, B. (1999). İnsan ve Kültür. İstanbul: Remzi Kitapevi.

H. R., & G. C. (2017). Multicultural training of the teacher for work with children of Muslim migrants. Kazan Federal University, Kremlevskaya str., 18, Kazan, 420000, Russia. Elsevıer, Procedia Social and Behavioral Sciences.

Haksever, A. (2014). Federal Almanya'da Göç ve Entegrasyon Politikaları, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Yurtdışı İşçi Hizmetleri Uzmanlık Tezi. Ankara.

Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiler ve Sorunları: Kilis örneği. Göç Dergisi.30-64.

http://unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/T%C3%BCrkiyedeki%20Suriyeli%20%C3%87ocuklar_Bilgi%20Notu%20Nisan%202016_1.pdf

İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi Eylül. (2015). 1-16

İçduygu, A., Erder, S., ve Gençkaya, Ö. F. (2014). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923–2023:Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere, Mirekoç Proje Raporları (1/2014 TÜBİTAK). İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi.

İnsan Hakları İzleme Örgütü. (2015). Geleceğimi Hayal Etmeye Çalıştığımda Hiçbir Şey Göremiyorum. Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitime Erişiminin Önündeki Engeller – Kayıp Nesil Olmalarını Önlemek. İnsan Hakları Örgütü 2015 raporu.

İNSAMER İHH İnsani Ve Sosyal Araştırmalar Merkezi. (Erişim:24.02.2020). insamer.com/tr/balkanlarda-goc-raporu_360.html

Kağnıcı, D. Y. (2017). Suriyeli Mülteci Çocukların Kültürel Uyum Sürecinde Okul Psikolojik Danışmanlarına Düşen Rol ve Sorumluluklar. Elementary Education Online. 1769-1776.

Karasu, M. A. (2017). Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildiri Kitabı. Göç ve Uyun Sorunu. 631-649.

Karasu, A. (2017) Suriye'deki İç Savaşın Çevresel Kökenleri. Harran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. 70-86.

Kaya, M. (2017). Türkiye'deki Suriyeliler İç İçe Geçişler ve Karşılaşmalar. İstanbul: Hiper Yayınları.

Kızıl, Ö., ve Dönmez, C. (2017). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılara Sağlanan Eğitim Hizmetleri ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bağlamında Bazı Sorunların Değerlendirilmesi. IJETSAR (International Journal Of Education Technology and Scientific Researches). 207-239.

Koç, M., Görücü, İ. ve Akbıyık, N. (2015). Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri. Dergi Park. 63-93.

Koçak, O. ve Gündüz, R. D. (2016). Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi. 1-26.

Konuk Ş. D. ve Ocakçı, A. F. Yoksulluğun Çocuk Sağlığı Üzerine Çok Boyutlu Etkileri. Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi. (42). 19.

Kuyumcuoğlu, R. (2016). *"Gençler Neden Kimlik Bunalımı Yaşıyor*. 07. 02. 2019 tarihinde http://www.hurriyetaile.com/ergenlik/ergen-psikolojisi/gencler-neden-kimlik-bunalimi-yasiyor_20922.html. adresinden alındı.

Lordoğlu, K. ve Aslan, M. (2018). Görünmeyen Göçmen Çocukların İşçiliği: Türkiye'deki Suriyeli Çocuklar. 715-732.

Mazman, İ. ve İzci, L. (2018). Ulusal Ve Uluslararası Örgütler Tarafından Desteklenen Suriyeli Göçmenler. Journal of Instıtute of Economıc, Development and Socıal Researches.

MEB. (2014). Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Öğretim Hizmetleri Genelgesi. http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf.

MEB. (2013). Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri Genelgesi.

Metin, Ç., ve Hassa, F. (2013). Sivil Toplum Örgütlerinin Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler İçin yaptıkları Çalışmalar İle İlgili Rapor. İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi. 1-26.

Moralı, G. (2018). Suriyeli Mülteci Çocuklara Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar. Toplum Araştırma Dergisi. 1427-1449.

Mülteci Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme (Cenevre Sözleşmesi). (tarih yok).

Münir. K. (tarih yok). Sosyalleşme (Socialisation).

Öner, S. I., ve Öner, N. Ş. (2015). Küreselleşme Çağında Göç. İstanbul: İletişim Yayınları.

Özan, M. B., Polat, H. ve ŞeneR, G. (2015). Sivil Toplum Kuruluşlarının Eğitimdeki Yeri. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 1-12.

Özer, D. Y., Komsuoğlu, P. D. ve Ateşok, Z. Ö. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi. 1-35.

Özkarslı, F. (2015). Mardin'de Enformel İstihdamda Çalışan Suriyeli Göçmenler. Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi. (5 Bahar).

Özyakışır, D. (2017). Göç: Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.

Özservet, Y. Ç. (2015). Göçmen Çocukların Şehre Uyumu ve Eğitim Politikaları. Ankara: Umut Yayın Evleri.

Öztürk, K. (2017). İstanbul'daki Suriyeli Çocukların Öfke ve Sosyal Uyum Düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi. 1-97.

Park, R. E., Burgess, E. W. (1921). Introductiontothe Science of Sociology. Chicago, University of Chicago Press.

Perruchoud, R. ve Cross, J. R. (tarih yok). Göç Terimleri Sözlüğü. Uluslararası Göç Örgütü (IOM).

Polo, G. (2015). Almanya'da Halk Kütüphanesi Hizmetlerine Türk Göçmenleri Açısından Genel Bir Bakış. Türk Kütüphaneciliği (29). 309-319.

Price, Charles. (1969). The Study of Assimilation, Migration. [iç.], J.A. Jackson (ed.) Cambridge: Cambridge University Press. 181-237.

Poyraz, M. (2017). Çokkültürlülük ve Ara Mekanlar: Paris'in Strasbourg Saint-Denis Mahallesinde Hintli, Pakistanlı ve Türkiye Kökenli Göçmenlerin Günlük Etkileşim Alanları. Current Debates İn Scıology &Anthropology. Ss, 109-118.

Sağlam, H. İ. ve İlksen Kanbur, N. (2017). Sınıf Öğretmenlerinin Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Original Article / Özgün Araştırma. 311-313.

Sakız, H. (2016). Göçmen Çocuklar ve Okul Kültürleri: Bir Bütünleştirme Önerisi. Göç Dergisi. 1-19.

Sirkeci, İ., Yüceşahin, M.M. ve Şeker, B.D. (2015). Uyum Çalışmalarına Giriş. İçinde Göç ve Uyum. Transnational Press London. 1-21.

Seydi, A. R. (2014). Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar. Sosyal Bilimler Dergisi. (31). 267-305.

Sosyologlar. Asimilasyon. (erişim: 25.04.2018). http://sosyologlar.net/asimilasyon/

Sümbül, S. (2017). Göçmenlerin Topluma Entegrasyonunda Kütüphanelerin Rolü. Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi. 1-17.

Şenocak, Y. D., Özdemir, D. D. ve Başel, Y. D. (2010). Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın Artan Önemi ve Üsküdar'da Faaliyet Gösteren Bazı STK'lar Üzerine Bir Araştırma. http://dergipark.gov.tr/download/article-file/9069. 1-42.

Şirin, H. (2008). Sivil Toplum Örgütlerinin Eğitime İlişkin Karar Alma Süreçlerine Katılımları Üzerine Bir Araştırma. Eğitim ve Bilim. 169-182.

Taft, R. (1966). From Stranger toCitizen. Tavistock Publications, London.

Tunca, G. (2009). Gelişmekte Olan Ülkelerde Çocuk Çalıştırılması ve Mücadele Stratejileri T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Programı Yüksek Lisans Tezi.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2017e). 2018 Yılı Bütçe Sunusu.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (06.08.2016d). Suriyeli Öğrencilere Uyum Eğitimi. 10.10.2018. http://www.meb.gov.tr/suriyeli-ogrencilere-uyum egitimi/haber/11666/tr.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (2016a). "Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Öğrencilerin Eğitime Erişimi".

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, (23.11.2016j). Sınıfında Yabancı Öğrenci Bulunan Öğretmenlere Eğitim. 10/10/2018. http://www.meb.gov.tr/sinifinda-yabanci-ogrenci-bulunan-ogretmenlere-egitim/haber/12341/tr.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi.

T.C. Milli Eğitin Bakanlığı. 2015-2019 Stratejik Planı. http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/10052958_10.09.2015sp17.15imzasz.pdf.2015.

Tanrıkulu, F. (2017). Türkiye'de Suriyeli Çocukların Eğitimi Güçlükler ve Öneriler. Liberal Düşünce Dergisi. (86 Bahar). 127-144.

Taş, H. Y. ve Selami, Ö. (2018). Suriyeli Göçmen Sorunlarının, Sosyal Politikalar Bağlamında Analizi. HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi. 1-19.

Tunç, A. Ş. (2015). Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. Tesam Akademi Dergisi.2015. 29-63.

Türk, G. D. (2016). Türkiye'de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme. Marmara İletişim Dergisi. 145-157.

Türkiye'de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçiler Mevcut Durum Raporu Yoksulluk Nöbetinden Yoksulların Rekabetine Kalkınma Raporu. (2016). Ankara.

Thommessen, T., Amelia, S. ve Brenda, K.T. (2017). How do refugee children experience their new situation in England and Denmark? Implications for educational policy and practice. City University of London. Ss. 228-238.

Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Etkileri Fırsatlar ve Tehditler. (2017). Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi. (C.3. S.2). 207-222.

UNCHR Mülteciler Derneği Yayınları. (2018). Yayın:1198-12.

UNHCR. (19 Jun 2018). Zorla Yerinden Edilen İnsan Sayısı 2017'de 68 Milyonu Aştı, Mülteciler İçin Küresel Bir Anlaşmanın Sağlanması Kritik Önemde. 20.03.2019. https://www.unhcr.org/tr/19707-zorla-yerinden-edilen-insan-sayisi-2017de-68-milyonu-asti-multeciler-icin-kuresel-bir-anlasmanin-saglanmasi-kritik-onemde.htm.

UNİCEF. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Çocuklar; 10.10.2018. http://reyhanli.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_08/26084754_gecici_koruma_altindaki_suriyeli_ogrencilerin_egitime_erisimi.pdf.

http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/27095218_2018_MEB_BYTYE_SUNUYU_GENEL_KURUL_18.12.2017.pdf.

Woods, A. ve Kayalı, N. (Ocak 2017). Suriyeli Topluluklarla Etkileşim: İstanbul'daki Yerel Yönetimlerin Rolü,(İPM) İstanbul Politikalar Merkezi.

Yeni Şafak. (2017, Kasım 08). 22 Kasım 2018 tarihinde Çocukları Suça İten Nedenler. adresinden alındı.

Yavuz, S. (2013), “Göç, Entegrasyon ve Din: Avrupa’da Yaşayan Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.

Yılmaz, Ö. (2017). Çok Etnikli Hopa’da Birlikte Yaşama Deneyimi: Ötekini Tanımak. Current Debates İn Scıology &Anthropology. Edited By Şükrü Aslan (Mimar Sinan Fine Arts University) & Bora Erdağı (Kocaeli University). 19-31